

Schets van het beheer der algemeene geldmiddelen in Nederland tot het jaar 1810

<https://hdl.handle.net/1874/295839>

II

6

SCHETS

VAN HET

BEHEER DER ALGEMEENE GELDMIDDELEN

IN NEDERLAND TOT HET JAAR 1810.

6

SPECIMEN HISTORICO-JURIDICUM INAUGURALE

DE

ADMINISTRATIONE REI PECUNIARIAE
BATAVAE USQUE AD ANNUM 1810,

QUOD,

ANNUENTE SUMMO NUMINE,

EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI

GOZEWINI IANI LONCQ, CORN. JAN. FIL.,

MED. DOCT. ET PROF. ORD.

NEC NON

AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI CONSENSU

ET

NOBILISSIMAE FACULTATIS JURIDICAE DECRETO,

Pro Gradu Doctoratus

SUMMISQUE

IN JURE ROMANO ET HODIERNO HONORIBUS AC PRIVILEGIIS,

IN ACADEMIA REENO-TRAJECTINA

RITAE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,

ERUDITORUM EXAMINI SUBMITTIT

PETRUS GUILIELMUS NICOLAUS MERKUS,

Amstelodamensis.

A. D. XXIV M. MARTII, A. MDCCCLXIII, HORA II.

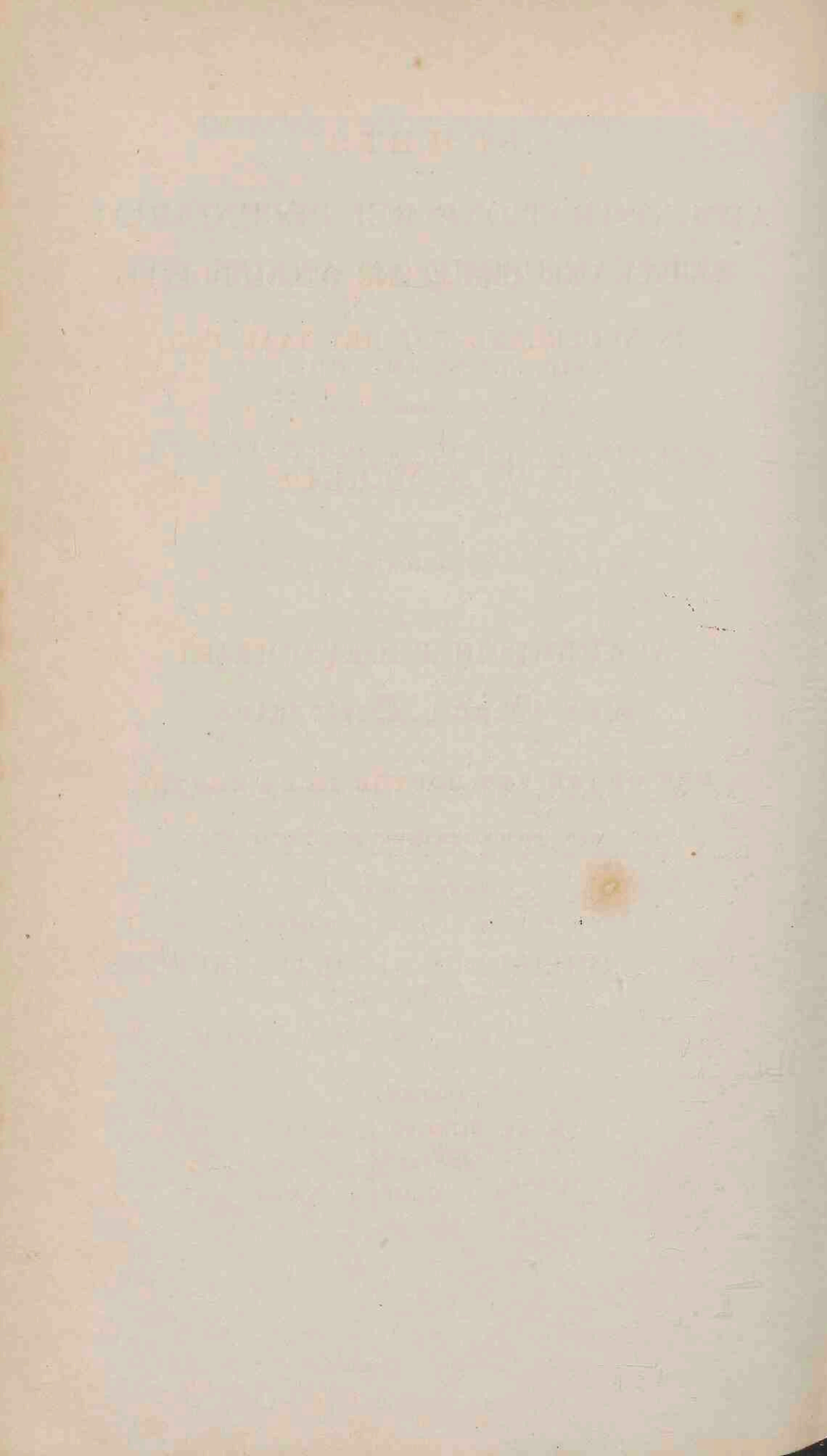

Arnhemiae,

APUD IS. AN. NIJHOFF ET FILIUM.

MDCCCLXIII.

SCHETS

VAN HET

BEHEER DER ALGEMEENE GELDMIDDELEN
IN NEDERLAND TOT HET JAAR 1810,

DOOR

P. W. N. MERKUS.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN

DEN GRAAD VAN DOCTOR IN DE REGTEN

AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

24 MAART 1863.

ARNHEM,

IS. AN. NIJHOFF EN ZOON.

MDCCCLXIII.

AAN

MIJN' VOORMALIGEN VOOGD,

C. G. MERKUS.

VOORREDE.

Een uitgewerkte, volledige historische schets van het beheer onzer algemeene geldmiddelen tot het jaar 1810 verwachtte men hier niet. Daartoe wordt eene te grondige en naauwkeurige wetenschap vereischt van ons vroeger inwendig staatsbestuur en staatsregt, dan dat men die kennis zou kunnen eischen van hem, die ter verkrijging van den doctoralen graad veler voorbeeld wilde volgen, eene academische proeve schrijven en slechts om een vlugtig begrip van onzen voormaligen regeringsvorm te hebben, zich bij voorkeur tot een onderwerp van gemengden administratief-regterlijken aard heeft bepaald.

Alvorens echter over te gaan tot de behandeling van dat onderwerp, moet eene opmerking voorafgaan: het woord beheer is door ons in een' zeer uitgebreiden zin opgevat en daarover wordt in de volgende bladzijden gehandeld, niet alleen met betrekking tot de wetgevende en uitvoerende magt, maar ook

in verband met de rechtspraak, daargelaten, of die onderscheiding van drie staatsmagten al of niet juist zij. Onder de Republiek toch was de judicature in zake van financiën niet aan den gewonen regter opgedragen, maar in het algemeen of ten minste in het laatste ressort aan die collegiën, welke met het beheer der geldmiddelen belast waren. Later, na de omwenteling van 1795, heeft dat beginsel eenige wijziging ondergaan, en sedert het jaar 1820 heeft men het geheel laten varen. Men vindt er echter nog sporen van in onze tegenwoordige wetgeving: vooreerst, in de bijzondere manier van procederen in zake van belastingen (zie Wetboek van Strafvordering, artt. 222, 230, 251 enz.), en ten tweede, in de instelling van de *Rijks-Advocaten*.

Bij het verlaten dezer Academie is het mij een aangename plicht, U allen, Hooggeleerde Heeren, mijn' dank te betuigen voor het onderwijs van U genoten, U in het bijzonder, geachte Promotor, G. W. VREEDE, voor de waarlijk vriendelijke hulp, waarmede Gij mij in het schrijven dezer proeve hebt bijgestaan.

INHOUD.

EERSTE TIJD VAK.

GRAFELIJKE REGERING.

		Bladz.
HOOFDSTUK	I. Het Domaniale stelsel	1.
	II. De magt der Graven en die der Staten in zake van vrijwillige beden	18.
	III. Toezigt op het beheer der geldmiddelen	30.

TWEEDE TIJD VAK.

1581—1795.

HOOFDSTUK	I. De inkomsten der Republiek.	35.
	II. Het beheer der algemeene Geldmiddelen.	46.
	§ 1. Staten-Generaal	46.
	2. Raad van State	52.
	3. Ontvanger-Generaal der Unie	63.
	4. Admiraliteits-Collegiën	65.
	5. Generaliteits-Rekenkamer	70.
	6. Generaliteits-Financiekamer, Generaliteits- Muntkamer, enz.	72.
	7. Thesaurier-Generaal der Unie	74.
	III. Het beheer der gewestelijke Geldmiddelen	75.

INHOUD.

DERDE TIJDVAK.

1795—1810.

	Blads
HOOFDSTUK I. Omwenteling van 1795	80.
§ 1. Plan van constitutie van het jaar 1796.	84.
2. Ontwerp van constitutie van het jaar 1797.	90.
II. Omwenteling van 22 Januarij 1798. Staatsre- geling van 23 April 1798	95.
III. Staatsregeling van 16 October 1801	104.
IV. Constitutie van 1805	108.
V. Koninkrijk Holland	114.

EERSTE TIJDVAK.

Grafelijke regering.

HOOFDSTUK I.

HET DOMANIALE STELSEL.

De oudste graven ¹⁾, die in deze landen hebben geregeerd, waren oorspronkelijk slechts ambtenaren, eerst van de Frankische koningen, daarna van de Duitsche keizers, aan wie zij verantwoording van al hunne daden verschul-

---

¹⁾ Onze oudst bekende landsheeren als Gerolf, Dirk I, Dirk II enz. werden graven van *Friesland* genoemd, van hetwelk *Holland* slechts een onderdeel uitmaakte; Dirk V was de eerste, die na de verovering van de landstreek *de Merwede*, ook *Holland* geheeten, den titel van graaf van Holland aannam; zie VAN HEES VAN BERKEL, *Proeve eener Beschouwing over Geschiedenis en Staatsregt vooral in betrekking tot ons Vaderland onder de Heerschappij der Franken en de Regering der Graven*. Utrecht 1836, bl. 105 enz.

digd waren ¹⁾; hunne magt was, vergeleken met die van de latere graven, vooral van die uit het Bourgondische en Oostenrijksche Huis, zeer gering en werd hun slechts titulo precario gegeven ²⁾. Het invoceren echter van het leenstelsel en het allengs erfelijk worden der leenen, alsmede eindelijk de uitgebreide goederen en bezittingen, welke de graven òf door de milddadigheid van hunne leenheeren, òf door ongeoorloofde toeëigening zich verwierven, maakten hen spoedig tot bijna geheel onafhankelijke heeren, die niet meer van wege hunne meesters, maar op hun eigen naam het bewind begonnen te voeren ³⁾; regtens echter bleven zij leenmannen van de Duitsche keizers, met betrekking tot die landen, welke zij in die hoedanigheid bezaten. Veel is over die leenroerigheid dezer gewesten geschreven; zij wordt, met uitzondering van eenige weinigen ⁴⁾, door alle schrijvers over ons oud staatsregt aangenomen, en in het bijzonder door MEERMAN, VAN LOON en VAN MIERIS ⁵⁾ betoogd. De beide

¹⁾ VAN SLINGELANDT, *Staatkundige Geschriften*, Amst. 1784, deel I. bladz. 3.

²⁾ VAN LOON, *Beschrijving der Aloude Regeringswijs van Holland*, deel I. bl. 146, en IV. bl. 324.

³⁾ VAN HEES VAN BERKEL, bl. 118 en v.

⁴⁾ Ond. and. DE GROOT, *de Antiq. reip. Bat.* en VAN DER SCHELLING, *Aloude Vrijheid en Staatsregeering der Batavieren*.

⁵⁾ MEERMAN, *de Solutione vinculi, quod olim fuit inter S. R. Imperium et Foederati Belgii respublicas*, Lugd. Bat. 1774. VAN LOON, *Historisch bewijs dat het Graafschap Holland een leen des Duitschen Rijks*

laatststn zljn het echter niet eens omtrent de grenzen dier leenroerigheid; VAN LOON strekt haar uit over alle onze gewesten en onderscheidt niet, zooals VAN MIERIS, tusschen die goederen, welke aan de graven door geschenk, erfenis, verbeurdverklaring of anderzins in vollen eigendom toekwamen, en die, welke zij als een leen van het Duitsehe Rijk bezaten ¹⁾. Op deze laatste landen alleen — en daartoe behoorde volgens MEERMAN ²⁾ verreweg het grootste gedeelte van de latere Nederlandsche Republiek — konden de Duitsehe keizers hun regt van opperleenherschap doen gelden; meermalen, zooals uit oude gedenkstukken blijken kan, hebben sommige onzer graven dat regt uitdrukkelijk erkend, en daaraan werd geenszins inbreuk gemaakt door het den 26sten Junij 1548 tusschen KAREL V en de rijksstenden gesloten verdrag van Augsburg, waarbij de zeventien Nederlandsche gewesten, den Bourgondischen kreits zullende uitmaken, onder de bescherming, hoede, bewaring en hulpe der keizers, der Roomsch-koningen en van het Heilige Roomsche Rijk, welks vrijheden en regten zij zouden genieten, werden gesteld. — In de rijkslasten zouden zij moeten dragen en alleen, wanneer zij aan deze verpligting niet vol-

---

geweest is, Leiden 1748. VAN MIERIS, *Verh. over de leenroerigheid van het Graafschap Holland enz.* Leid. 1748 waarachter zijne *aanmerkingen* op het genoemde werk van VAN LOON.

1) VAN MIERIS, bl. 13—21.

2) MEERMAN, bl. 22—61.

deden, aan de Rijkswetten onderworpen zijn, doch in alle andere opzigten werden zij geheel vrij en onafhankelijk verklaard, mits die landen, welke leenen van het Rijk waren, leenen bleven, „*dummodo tamen in quantum earum (provinciarum) aliquae dependent a feudo S. R. Imperii, in posterum debite recognoscantur, releventur et recipiantur in feudum, ut hactenus factum est*” ¹⁾. Verder blijkt wel uit de slotwoorden van de voorrede der Unie van Utrecht: „zonder in alle gevallen zich bij dezen te willen onttrekken aan of uit den Heiligen Roomschen Rijke,” hoe weinig tijdens den opstand tegen Spanje onze voorouders er aan dachten om de bij het bovengenoemde verdrag gevestigde betrekking tusschen deze gewesten en het Duitsche Rijk te vernietigen; integendeel, het was op grond daarvan, dat meermalen de hulp der Duitsche keizers tegen den Spaanschen vijand werd ingeroepen. Doch, toen die hulp achterbleef, besloten de Staten der Vereenigde Nederlanden zich van alle onderhoorigheid aan het Duitsche Rijk voor goed te ontslaan, welke onderhoorigheid echter regtens eerst werd opgeheven door den vrede van Munster, bij welks 53ste artikel en de bekrachtiging van hetzelfde door den keizer en de rijksstenden, de Nederlanden als eene vrije en onafhankelijke Republiek werden erkend ²⁾.

¹⁾ MEERMAN, bl. 69 en v. VAN MIERIS, bl. 25 en v.

²⁾ MEERMAN, bl. 81 en v. en 106—111. VAN MIERIS, bl. 28 en v. verg. ook EICHORN, *Deutsche Saats- und Rechtsgeschichte*, deel IV, § 507 en 521.

De magt onzer graven had dus een tweeledig karakter: èn op hun eigen naam, in die landen namelijk, hun in vollen eigendom toekomende, èn in naam der Duitsche keizers ten opzichte van die goederen, welke zij van hen ter leen bezaten, voerden zij het hoogste gebied in deze gewesten, waren zij landsheeren en hadden als zoodanig in handen zoowel de wetgevende magt, zonder dat staten of eenige andere overheden daarin eenig aandeel hadden, als de uitvoerende ¹⁾; en wanneer men daarbij nagaat de ruime middelen, waarover zij te beschikken hadden, dan voorzeker laat het zich verklaren, hoe zij langzamerhand tot zulk een toppunt van magt gekomen zijn, en is het niet te verwonderen, dat zij soms van die magt, zelfs tegenover hunne leenheeren, misbruik maakten.

Hunne goederen toch, *domeinen* geheeten, waren van tweeërlei aard: zij bestonden namelijk in vaste goederen (*domeinen* stricto sensu) en in landsheerlijke rentegevende regten (*regalia*) ²⁾.

Tot de vaste goederen (graaflijke domeinen, in 't Sticht kamer- of tafelgoederen) werden gebragt:

1o. die landen en bezittingen, welke den graven als grondheeren of bezitters van het territoir toekwamen, en

¹⁾ VAN SLINGEL., I. bl. 12. KLUIT, *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, deel I. bl. 10 en v.

²⁾ Het onderscheid tusschen *domania* en *regalia* bestond oudtijds niet en is eerst van lateren tijd: zie H. H. RÖELL, *Diss. de Domaniis*, Amst. 1831, bl. 36.

waarop de afzonderlijke ingezetenen en vrije landbewoners geenerlei aanspraak hadden — en daartoe behoorden het terrein zelf, behoudens elks eigendom; de door eigenhorige of hofhorige luiden (naderhand vrije boeren) bebouwde landen, de onbebouwde landen, de bosschen en wildernissen, de wegen en straten, de openbare stroomen en rivieren, met de uit zulk stroombezit voortvloeiende regten enz.;

2°. die goederen, welke zij aan anderen in leen hadden uitgegeven en waarvan dus het dominium directum bij den graaf verbleef. Zoo zegt P. BOLT ¹⁾: „de Graaf was Dominus immediatus van alle Leenen tot des Graaflijkheids van Hollands Register- en Leenkamer behorende”;

3°. al wat de graven zich in de steden voorbehielden; deze toch waren oorspronkelijk eigen gronden der graven, waarop zij hunnen landeigenen of hofhorigen vrijdom van schattingen verleenden, behoudens echter hetgeen zij zich voorbehielden.

Tot de tweede soort der graaflijke inkomsten, de *regalia* namelijk, behoorden:

1°. de munt, de tollcn, de verlof- en geleigelden, de stapelregten, in één woord alles wat eigenlijk tot het terrein behoort of voor territoriaal-regten wordt gehouden;

2°. de toevallige inkomsten, welke onderscheiden werden in *domaniale* (jura dominica) en *heerlijke regten* (jura

¹⁾ *Rechtsgeleerde Werken*, bl. 352.

fiscalia, redditus fiscales, regalia minora enz.) ¹⁾. Onder de eerste verstond men de in het Romeinsche regt genoemde *res nullius* en de *bona vacantia* of *caduca*; tot de *jura fiscalia* bragt men die inkomsten, welke aan de graven niet als grondbezitters maar als landsheeren te beurt vielen, en daartoe behoorden de verbeurdverklaarde goederen, met name die van ter dood veroordeelden, volgens den regel „Dic zijn lijf verbeurt, verbeurt zijn goed” ²⁾, die van vreemdelingen op 's graven terrein stervende (*jus albinagii*), de geldboeten en zoengelden (*freda*), waarmede in die tijden de meeste, ja zelfs de zwaarste misdaden werden uitgedelgd (van welke boeten een gedeelte toekwam aan 's graven regtsvorderaars), en eindelijk vele andere voordeelen, uit de leenen voortspruitende ³⁾.

Allc deze goederen en inkomsten werden ook wel met de namen *fiscus*, *res fisci* en andere dergelijke bestempeld; men wachte zich echter wel, aan het woord *fiscus* de beteekenis te geven, die daaraan in het Romeinsche regt werd toegekend. Dáár toch onderscheidde men tusschen *aerarium populi* en *fiscus principis*, welk onderscheid onder de graven geheel en al onbekend was en ook niet kon bestaan, daar toen de vorst als eigenaar van het gansche land werd beschouwd; uit welk beginsel dan ook is afgeleid, dat de geest van het geheele finantiële stelsel in die

¹⁾ Dit onderscheid verviel natuurlijk na de afzweering van Philips.

²⁾ Zie VAN HEEMSKERK, *Batavische Arcadia*, Amst. 1878, bl. 399 enz.

³⁾ Zie over dit alles KLUIT, IV. bl. 426—445, en H. H. RÖELL, bl. 35—40.

tijden was, dat de graven meer als grondbezitters, dan als hoogste gebieders hunne schatkist vulden ¹⁾.

Maar hoe zijn de graven aan die domeinen gekomen? De beantwoording dier vraag staat met het onderwerp dezer proeve en met den ganschen regeringsvorm dezer gewesten onder onze graven in te naauw verband, dan dat wij haar met stilzwijgen zouden kunnen voorbijgaan. Men zal daarop bij onze schrijvers de meest uiteenlopende en tegenstrijdigste antwoorden vinden, en niet alleen in ons staatsregt, maar in dat van gansch Europa is over geen punt misschien meer getwist en geschreven, dan over den oorsprong der domeinen, en — geen wonder! daar de meeste schrijvers bij de behandeling dezer zoo gewigtige en in gevolgen zoo rijke vraag, en in 't algemeen bij alles, wat maar eenigzins op den vroegeren regeringsvorm betrekking heeft, zich dikwijls meer door partijzucht en vooroordeel dan wel door zuivere waarheidsliefde lieten leiden, en dus niet zoo zeer onderzochten hoe de zaak geweest was, als wel hoe zij had behooren te zijn. Aan anderen overlatende de beoordeeling, welke van alle de verschillende meeningen, waartoe het vraagstuk aanleiding gaf, de juiste is, zullen wij volstaan met zooveel mogelijk in korte trekken mede te deelen, wat daaromtrent geleerd wordt door KLUIT in zijne *Primae Lineae Coll.*

---

¹⁾ MEERMAN, *Gesch. van Graaf Willem II*, 's Hage 1797, deel I. bl. 48. E. LUZAC, *Hollands Rijkdom*, Leiden 1780, d. III, bl. 282 vg. 228.

Diplom-hist.-pol. 1780 § 144—203, en in het 5de deel van zijne *Gesch. der Holl. Staatsreg.* bl. 143—219 ¹⁾.

Na over het begrip van *domeinen* gehandeld te hebben ²⁾ leert KLUIT ons, dat omtrent hunnen oorsprong drieërlei gevoelens bestonden:

I. Volgens sommigen, onder anderen WEDEKIND (*Diss. de Domaniis Dominorum territorialem*, Manh. 1773), was alles wat de Franken veroverden eigendom des volks (*patrimonium populi*, ook wel *dos imperii*, *patrimonium regni* geheeten, in tegenstelling van datgene, wat de vorst als privaat persoon bezat), waarvan echter het grootste gedeelte aan den vorst werd toegelegd tot instandhouding zijner hofhouding ³⁾ en het dragen der staatslasten. Deze stelling wordt door KLUIT verworpen, als rustende op het valsche beginsel, dat de staten door vrije overeenkomst zouden zijn ontstaan; ware zij juist, dan zou daaruit onder anderen moeten volgen:

1°. dat de vorsten de domeinen niet mogten vreemden of weggeven buiten toestemming des volks. De geschiedenis echter leert, dat in alle Rijken, uit het Frankische afkomstig, het tegendeel plaats had en er nergens, ten minste vóór de 13de eeuw, eenige wet be-

1) Verg. ook RÖELL, bl. 5—26.

2) *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, deel V. bl. 138 en v. Over het begrip van domein en in vroegeren en in lateren tijd, zie RÖELL, bl. 27—56.

3) Van daar, volgens sommigen, de naam van *tafelgoederen*: zie A. G. BESIER, *De iuste abdicato Philippo II Transilvaniae imperio praesertim ob violata privilegia*, Ingd. Bat. 1780, bl. 52, (noot t).

stoud, waarbij het vervreemden van domeingoederen werd verboden;

2°. dat de zonder toestemming des volks gedane vervreemdingen door den vorst zelve of door zijne opvolgers regtens zouden kunnen worden herroepen. Dit wederlegt KLUIT met de volgende woorden van een' Duitschen Schrijver ¹⁾: „ista philosophia aulis quibusdam grata quidem est, sed valde metuo, ne legibus nostris, historiae et publicae fidei, cujus reverentissimi debeant esse principes, omnino adversetur”;

3°. dat die domeinen noch door usucapio, noch door praescriptio zouden kunnen worden verkregen; hetgeen van de vroegste tijden, toen namelijk het verbod van vervreemding nog niet bestond, niet kan worden bewezen ²⁾.

II. Volgens LOYSEAU, *Traité des Seigneuries*, Par. 1613, en DU BOS, *Hist. critique de l'établissement de la Mon. Franç.*, verooverden de koningen als overwinnaars alles voor zich, ³⁾ en daaruit ontstonden alle die goederen en domeinen, waarover zij naderhand hunne opperste magt, regt en gebied uitgeoefend en die aan anderen medege-deeld hebben. Ook deze stelling is valsch, volgens KLUIT, en kan door geene historische bewijzen gestaafd worden; wel was die wijze van oorlogvoeren gebruikelijk onder het

1) DE SELCHOW, *Elem. jur. publ. Germ.* 1769, § 416.

2) Zie verder KLUIT, *Prim. lin.* § 151—165, en *Geschied. der Holl. Staatsr.* V. bl. 143—153. RÖELL, bl. 6—9.

3) Verg. ook WARNKÖNIG en GÉRARD, *Hist. des Carolingiens, Mém. couronné.* Bruxell. Paris 1862, tom. I. 67.

leenstelsel, doch dit was onbekend tijdens de verovering der Frankische landen, en is eerst later juist uit het domaniale stelsel ontstaan. Ook de gevolgen, welke die stelling met zich brengt, zijn onjuist, namelijk:

1°. dat de koningen een groot gedeelte van hunne landen aan hunne onderdanen tegen betaling van zekere schattingen afstonden, behoudens aan zich als vorst en landeigenaar zijn hoogste eigendom over alles; want uit oude stukken blijkt integendeel, dat de Franken vrij van alle lasten waren en alleen tot de krijgsdienst verplicht;

2°. dat alle de regten, welke de oude Frankische edelen in hunne heerlijkheden uitoefenden, slechts door usurpatie waren verkregen; hetgeen eerst van de latere tijden kan worden bewezen ¹⁾.

III. De Frankische koningen verdeelden de door hen veroverde landen onder zich en de hunnen; het grootste en aanzienlijkste gedeelte kwam den vorst toe, daar het onderhoud van hofhouding, land en volk te zijnen laste was, terwijl van het overblijvend gedeelte ieder der overige Franken, elk naar zijne waardigheid, zijn aandeel bij het lot bekwam, vrij van alle lasten en met vollen eigendom en beheer.

De voornaamste ontwerper van deze stelling is KLUIT zelf, die echter bekent, hierbij veel verschuldigd te zijn aan de werken van BOUQUET, *Le droit public de France*,

---

¹⁾ Zie verder KLUIT, *Prim. lin.* § 166—173, en *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, V. bl. 153—157. RÖELL, bl. 10—11.

éclairci par les monumens de l'Antiquité, en van METTING, *Status militiae Germ. principalis et accessoriae medii aevi*, Lubek 1760. Om zijn gevoelen door bewijzen te staven beroept hij zich op de oude akkerverdeeling bij de Germanen ¹⁾ — en de Franken waren immers ook Germanen ²⁾ —, op het veelvuldig gewag voorkomende in de oude Germaansche wetten van dergelijke *lotuitdeelingen* (welke echter onder de koningen van den tweeden of Carolingischen stam ophielden); op het onderscheid, hetwelk men in die wetten tusschen de vrije Franken en de Gallische Romeinen, dat zijn, de overwonnen bewoners van Gallië, maakte, welke laatste de landen moesten bebouwen onder vasten eijns of tribuut, waarvan de Franken geheel en al vrij waren; op de verschillende benaming eindelijk der landen, zoo aan den koning, als aan het volk toebedeeld; de eerste nl. heetten *fiscus regis*, *res fisci*, *bona regia*, *domania*, in tegenoverstelling van de andere, welke *allodia* en *terrae salicae* werden genoemd ³⁾. Hij komt daarna tot de gevolgen, welke noodwendig uit zijne stelling moesten voortvloeijen, te weten:

met betrekking tot den vorst:

1o. het regt van vervreemding der domeinen en zulks zonder toestemming van het volk. Dat van deze bevoegd-

¹⁾ Zie TACITUS, *de mor. Germ.*, cap. 14 en 26.

²⁾ VAN HEES v. BERKEL, bl. 9.

³⁾ Bij de *allodia* werd met den eigendom ook de *jurisdictie* over de opgezetenen gegeven, hetgeen bij de *terrae salicae* niet plaats had. KLUIT, *Geschied. der Holl. Staatsr.*, V. bl. 173.

heid meermalen door vorsten gebruik is gemaakt, bewijzen de vele bij KLUIT ¹⁾ aangehaalde oude gedenkstukken, als ook de giften aan onze eerste graven gedaan ²⁾, doch sedert de dertiende eeuw werd, wegens de grove misbruiken, welke daaruit ontstonden, een einde aan dat regt van vervreemding gemaakt ³⁾;

2°. de bevoegdheid om domeinen door verjaring te verkrijgen;

3°. het regt van beschikking over de inkomsten der domeinen;

¹⁾ KLUIT, *Gesch. der Holl. Staatsr.*, V. bl. 175 enz.

²⁾ RÖELL, bl. 17—18.

³⁾ Het eerst in Napels in 1286; daarna in Frankrijk onder koning *Philips den Schoone*. In Duitschland, waar de verkiesbaarheid van het Rijkshoofd reeds in de 12de eeuw aanleiding had gegeven tot eene onderscheiding tusschen den *fiscus regis*, d. i. de schatkist des keizers als zoodanig, en de *proprietas regis*, d. i. den eigendom des keizers als priyaat persoon, werd onder keizer *Frederik II* alle vervreemding van de groote domeinen (prinsdommen en hertogdommen) buiten toestemming der rijksvorsten, en een weinig later ook die van alle de landen onmiddellijk tot het Rijk behoorende, buiten toestemming van den dadelijken bezitter en van de leenmannen verboden. KLUIT, *Gesch. der Holl. Staatsreg.* V. bl. 182 en v.; RÖELL, bl. 19; zie ook WICHORN *Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte*, deel II, § 247, 290, 295 enz. Bij ons werd het vervreemden van domeinen eerst door *Philips den Schoone* of liever door *Keizer Maximiliaan* verboden bij het *Generaal Hervormings-Edikt* van 1495, waarbij vele abuizen van de domeinen werden opgeheven, welk stuk men in zijn geheel kan vinden bij KLUIT, *Gesch. enz.*, V. bl. 380 en v.

4o. de onbevoegdheid van den vorst of van zijne opvolgers, om de eens vervreemde domeinen naar willekeur te herroepen;

5o. het regt der vorsten om uit hunne domeinen aan hunne jongere zoons uitzetten (*apanagia*), aan vrouwen en dochters huwelijks giften (*dotabilia*) en aan hunne nagelatene gemalinnen weduwegaven (*duaria* of *vidualitia*) te geven.

Met betrekking tot het volk:

1o. de vrijstelling van alle belastingen;

2o. de wettigheid der regten, welke de aanzienlijksten uit het volk in hunne heerlijkheden (*allodia*) uitoefenden. Zoo zegt MONTESQUIEU ¹⁾: „les justices (des seigneurs) ne doivent point leur origine aux *usurpations*; elles dérivent du premier établissement et non de sa corruption”; zoo ook RAEPSTAET ²⁾: „Une classe d'écrivains qui ont traité de la féodalité, n'a vu que de *l'usurpation* dans tous ces services et redevances foncières, qu'elle appelle féodales. En effet le prétexte *d'usurpation* était trop séduisant pour que les meneurs ne s'en fussent pas aussitôt emparés pour spolier la noblesse, après avoir spolié le clergé et paralysé l'autorité royale . . . . . La propriété originaire est la clef pour repousser toutes ces objections qu'on a tant ampoulées pour les faire goûter à la classe ignorante”;

1) MONTESQUIEU, *Esprit des Loix*, livr. XXX, ch. 22.

2) RAEPSTAET, *Oeuvres complètes*, deel V, bl. 236—252.

3°. de gehoudenheid der Franken tot de krijgsdienst en tot de verdediging van den staat ¹⁾).

Na alle deze gewigtige gevolgen breedvoerig ontwikkeld te hebben, leert KLUIT ons verder, hoe het domaniale stelsel uit Frankrijk afkomstig, zich vandaar over gansch Europa heeft uitgebreid, en uit dat domaniale stelsel later het leenregt is ontstaan, terwijl hij ons op eene andere plaats ²⁾ den oorsprong van onze domeinen in 't bijzonder verklaart. Deze gewesten namelijk waren, na de verovering door de Frankische koningen, hun bij wettige verdeeling tusschen vorst en volk in vollen eigendom te beurt gevallen, tegelijk met het imperium over dezelve; zij waren dus koninklijke domeinen geworden, waarover het bestuur werd toevertrouwd aan hertogen of graven, die ze in leen of vruchtgebruik verkregen (in beneficium). Doch allengs werden hun sommige goederen in vollen eigendom toegestaan, en hierin moet volgens KLUIT de oorsprong gezocht worden van de *graaflijke domeinen*, waaruit naderhand zijn voortgesproten alle onze hooge en lage heerlijkheden met alle regten, regtsgebied en gevolgen daaraan verbonden.

Hiermede den oorsprong der rijkdommen van onze vroegere landsheeren afgehandeld hebbende, moeten wij

---

¹⁾ Zie verder over dit derde gevoelen en deszelfs gevolgen KLUIT, *Prim. lin.*, § 174—202, en *Gesch. d. Holl. Staatsreg.*, V. bl. 157—219. RÜELL, bl. 11—26.

²⁾ *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, deel IV. bl. 51.

nog even stilstaan bij een belangrijk punt, waarover door de schrijvers verre van eenstemmig wordt gedacht; het is namelijk de vrijdom van belastingen bij de Franken. Wij hebben boven gezien de ruime middelen, waarover de graven te beschikken hadden; daarmede waren zij voorzeker genogzaam in staat gesteld, niet alleen om hunne waardigheid met eere op te houden, maar ook om in alle andere uitgaven des rijks te voorzien, vooral als men daarbij in aanmerking neemt de geringe behoeften des rijks, overeenkomstig de eenvoudigheid der tijden en der menschen — en behoeften zij dus niet hunne toevlugt te nemen tot het heffen van belastingen. Deze waren dan ook volgens het gevoelen van de meeste schrijvers bij de Franken geheel en al onbekend, ten ware men als zoodanig zou willen aanmerken de verplichting tot de krijgsdienst, waartoe enkel de leden van den staat gehouden waren; anderen ¹⁾ echter ontkennen dien vrijdom en wel op grond, dat er in oude stukken wel degelijk melding wordt gemaakt van cijasen en schattingen onder verschillende benamingen voorkomende, als van *census, talliae, schot, lot, morghengeld* enz. ²⁾.

¹⁾ Onder anderen WAGENAAR, *Vad. Hist.*, deel II. bl. 25, om niet te spreken van LOYSEAU en DU BOS, wier gevoelen omtrent den oorsprong der domeinen natuurlijk moest leiden tot het regt van den Vorst om naar willekeur schattingen van zijne onderdanen te heffen.

²⁾ Zie over die verschillende schattingen HEENEMAN, *Verh. over de Graaflijke Beden in Holland* enz. in de *Verz. van Staatk. Acad. Verh.* Leiden 1792. deel I. bl. 50 v. v. en vooral W. E. J. BERG, *Spec. de Vectigalium*

Deze laatste schrijvers schijnen echter de zaak niet goed begrepen te hebben; want wanneer men nagaat, *primo*, van wie die schattingen — welke later ook wel *beden*, *ordinaire*, *wettige* of *noodzakelijke beden*, in tegenstelling van de *vrijwillige* werden genoemd, doch minder juist, daar de schattingschuldigen volkomen verplicht waren die te betalen — van wie die schattingen werden gevorderd: niet van de eigenlijke onderdanen des Rijks, van de *vrijen* namelijk, maar van de *onvrijen*, daarom ook wel *schotboortige luyden*, *huysluyden*, *buren*, *censuales* enz. 1) genaamd; en *secundo*, met welk regt zij geheven werden — niet alleen toch de graven hadden het regt om die schattingen te vorderen, maar ook vele heeren in hunne heer-

---

ac Tributorum in Hollandia Historia tempore Comitum, Amst. 1834, bl. 11 en v. HEENEMAN, bl. 79 en v. leert ons, hoe de invordering dier *wettige beden* geschiedde: de graaf zelf maakte derzelve begrooting over de steden en dorpen; de verdeling der quote over de ingezetenen geschiedde door *schotzitters*, *schotters* of *ponders*, daartoe door schepenen benoemd, waarna het geld zelf werd opgehaald door *schotgaarders* of *schotvangers*, die het ontvangene weder in handen stelden van 's graven rentmeesters, later *ontvangers der beden* genaamd, wier rekeningen van ontvang en uitgaaf door den graaf zelven met zijn' geheime hofraad werden opgenomen. Weigerachtigen om de beden te betalen werden met *boete*, soms ook met *gevangenis* gestraft.

1) KLUIT, *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, IV. bl. 43 en v. Zie over de *onvrijen* en hunne benamingen in ieder der verschillende gewesten, ARNIZENIUS, *Instit. Jur. Belg. Civ. de cond. hom.*, Gron. 1783, pars I, pag. 106—151.

lijkheden ¹⁾ — dan blijkt daaruit genoegzaam dat die beden niet uit het regt van oppergezag, maar uit dat van eigendom voortvloeden, zoodat zij inderdaad den naam van belastingen niet verdienden ²⁾.

HOOFDSTUK II.

DE MAGT DER GRAVEN EN DIE DER STATEN IN ZAKE VAN VRIJWILLIGE BEDEN.

De vrijstelling der Franken van alle belastingen moge in strijd geweest zijn met een der eerste beginselen van algemeen staatsregt, volgens hetwelk alle burgers van een rijk gelijkelijk verplicht zijn tot het dragen der lasten — zij had haren oorsprong, zoo als wij gezien hebben, in het domaniale en het daarop gegronde leenstel-

---

¹⁾ HEENEMAN, bl. 87 en v.

²⁾ KLUIT, *Prim. lin.* etc. § 190 sqq. en 814 sqq. *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, V. bl. 204—212. RÖELL, bl. 22—25. HEENEMAN, bl. 59. MONTESQUIEU, *Espr. des Loix*, livr. XXX. ch. 12—15. RAËLSAET, IV. bl. 159—165. GUIZOT, *Hist. des Origines du Gouvernement représentatif en Europe*, Brux. 1851, tome I. pag. 120, 123.

sel, krachtens hetwelk de onderdanen vrij van alle lasten ¹⁾ en alleenlijk tot de krijgsdienst verplicht waren, terwijl de verdediging van het territoir en van zijne opgezetenen ten laste van den vorst kwam. „Tribunalia territorialia, zegt KLUIT ²⁾, „magistratum officia, territorii monumenta, sumtus legationum, militia alenda cet., illa omnia ex principis aerario erant solvenda. Et nemo nisi princeps haec onera ferebat. Hic honor ejus, hoc ejus onus erat. *Cujus enim est territorium, ejus est territorii defensio*”. De billijkheid echter vorderde, dat, wanneer de midde-len daartoc te kort schoten, de onderdanen hem daarin te gemoet moesten komen, en van daar aan den eenen kant het regt van den vorst om *vrijwillige beden* te vragen, een regt hetwelk hem alleen toekwam ³⁾ — aan den kant van het volk het regt van *vrije toestemming* in die beden. Dit laatste regt nu, hetwelk inzonderheid den invloed van den derden stand heeft bevorderd ⁴⁾, kwam spoedig in praktijk. Toen namelijk de inkomsten der graven door schenkingen verminderden en allengs niet

1) Van daar de naam van *Franken*, volgens sommigen; zie daarentegen VAN HEES V. BERKEL, bl. 4.

2) *Prim. lin. etc.*, § 895 vg. met § 427 en 690.

3) KLUIT, *Prim. lin. etc.*, § 787 sqq. § 779. *Gesch. der Holl. Staatsr.*, IV. bl. 466.

4) J. C. DE JONGE, *Verh. over den invloed des Derden staats in de staatsvergaderingen gedurende het hertogelijk en grafelijk bewind in Brabant, Vlaanderen, Holland en Zeeland*, bl. 102 en v.

meer toercikende waren om de door veranderde tijden en zeden, door oorlogen, vooral door het huiren van hulpbenden en de invoering onder KAREL DEN STOUTE van staande legers vermeerderde uitgaven te dekken, toen moesten de graven naar andere middelen omzien om in hunne behoeften te voorzien en begonnen zij daartoe eerst geld op te nemen en vele hunner regten en heerlijkheden te verpanden of in leen uit te geven, ja zelfs te vervreemden (hetgeen echter in het jaar 1495 werd verboden ¹⁾), totdat zij eindelijk verplicht waren vrijwillige bedden of onderstandsgelden te verzoeken ²⁾.

Die bedden, ook wel *aides* genaamd, omdat zij tot hulp van den vorst strekten, kwamen reeds in de 14de, maar vooral in de 15de eeuw in gansch Europa in algemeen gebruik ³⁾; de eerste, van welke in onze geschiedenis melding wordt gemaakt, is van het jaar 1323 onder graaf WILLEM III ⁴⁾. In de eerste tijden deed de graaf ze in persoon, daarna ook door middel van zijne stedehouders, gouverneurs of gouvernantes, aan de steden en gewesten elk afzonderlijk ⁵⁾; doch langzamerhand werden zij

¹⁾ Zie boven, bl. 13.

²⁾ KLUIT, *Prim. lin.* § 895 sqq. *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, deel IV. bl. 446—468.

³⁾ KLUIT, *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, deel IV. bl. 461 en v.

⁴⁾ HEENEMAN, bl. 91 en v. BERG, bl. 20, 26 en v. Volgens KLUIT echter (IV. 474) eerst in 1366.

⁵⁾ HEENEMAN, bl. 109 en v. KLUIT, *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, IV. 470.

algemeen, dat is, zij werden niet meer plaatselijk en bij gedeelten, maar van al de gezamenlijke ingezetenen van een gewest gevraagd ¹⁾; en dit maakte weldra het verkiezen van vertegenwoordigers, om met hen over de onderstandsgelden te onderhandelen, noodzakelijk. Daarin alleen — en dit verklaren de staten zelve, wanneer zij zeggen „dat het Collegie van de Staten van allen ouden tijden een Collegie gehouden is geweest, geapprobeerd bij zijne Majesteits voorzaten, daarbij de zaken van den Lande worden gehandeld en gedirigeerd *in respecte van den belastinge of verlichtinge* van de ingezetenen van dien en het gunt daaraan dependeert” ²⁾ — daarin *alleen* schijnt de oorsprong te zijn gelegen van *staten*, *standen* of *stenden*, namelijk lichamen of personen die al de rangen des volks vertegenwoordigden. Als zoodanig ligchaam komen de staten eerst in de 15de eeuw onder MARIA VAN BOURGONDIË voor ³⁾.

Het stijgen der staatsbehoeften niet alleen, maar vooral de vereeniging van al de Nederlanden onder éénen Heer had ten gevolge, dat de beden van al de gewesten te zamen en in ééne som werden gevraagd, waarin dan ieder

¹⁾ BERG, bl. 27.

²⁾ *Resol. Holl.*, 1564 d. 13 Dec. KLUIT, *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, I. bl. 17 en v. DE JONGE, bl. 151—158.

³⁾ Reeds in het jaar 1428 vindt men bij ons gewag gemaakt van de *Staten des Lands*, doch de naam kwam niet algemeen in gebruik vóór de regering van MARIA. Zie DE JONGE, bl. 87—89. KLUIT, *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, IV. 372.

gewest zijn aandeel droeg, en van daar de bijeenroeping van al de staten der bijzondere provinciën op ééne plaats; de eerste algemeene staatsvergadering werd waarschijnlijk in 1465 gehouden, toen PHILIPS DE GOEDE al de staten van de aan zijn gezag onderworpen gewesten te Brussel bijeenriep om geldelijken onderstand te verwerven voor den oorlog tegen LODEWIJK XI, koning van Frankrijk ¹⁾.

De staten hadden het regt, de gevraagde bede òf toe te staan, òf gedeeltelijk, ja zelfs geheel, te weigeren; dit laatste echter, wij hebben gezien waarom, alleen uit hoofde van gewigtige redenen, zooals van onvermogen enz. ²⁾. Van weigering van beden zal men in onze geschiedenis slechts weinige voorbeelden kunnen aantoonen; de meeste werden ingewilligd, doch het lag in den aard der zaak, dat met die inwilliging meermalen menige gunstige voorwaarden werden bedongen, menig privilegie werd gekocht ³⁾.

Maar hoe was het in die staatsvergaderingen met de wijze van stemming gelegen over de bewilliging der beden? werd daartoe al of niet de gezamenlijke toestemming van al de leden gevorderd? Daarover is twijfel, vooral omtrent hetgeen in de eerste tijden regtens was. Volgens het

---

¹⁾ AREND, *Vaderl. Gesch.*, deel II. stuk VI. bl. 504. DE LA BASSECOUR CAAN, *Schets van den Regeringsvorm der Ned. Rep. van 1515—1795*. 's Hage 1862, bl. 31. Volgens KLUIT echter (*Gesch. der Holl. Staatsreg.* IV. bl. 499) werden de algemeene staten eerst onder keizer KAREL opgeroepen; vg. ook BERG, bl. 32.

²⁾ HEENEMAN, bl. 106 en v.

³⁾ HEENEMAN, bl. 103 en v.

algemeen gevoelen besliste geenszins de meerderheid, maar stond ieder voor *zijn aandeel* het gevraagde toe ¹⁾; later evenwel, toen de staten, d. i. de edelen, steden en dorpen, niet meer personeel, maar als volksrepresentanten werden opgeroepen, moest dit ophouden en werd op het stuk van beden niet de meerderheid, maar zelfs de eenparigheid van stemmen vereischt ²⁾.

Was de bede door de staten ingewilligd, dan was alles wederom aan de magt van den graaf overgelaten; nopens de wijze van heffing, korting, kwijtschelding enz. kon hij naar willekeur handelen. Dit is ten minste het gevoelen, dat door VAN SLINGELANDT ³⁾ en KLUIT ⁴⁾ wordt voorgestaan; VAN WIJN ⁵⁾ gaat zelfs nog verder en kent, blijkens zijne woorden: „Als eene bede was ingewilligd, hield de macht der staten op; *die verkregen bede was dan het goed van den grave geworden* enz.”, aan den vorst een onbeperkt regt van beschikking toe over de eens ingewilligde gelden. Zoodanige onbegrensde magt omtrent het gebruik der toegestane penningen wordt ten sterkste betwijfeld door

¹⁾ „Ieder lid van de ridderschap, idere stad had het regt van *vrij consent*; en geen uitwinning konde te werk gelegd worden tegen den genen, die niet geconsenteerd had,” zegt VAN DE SPIEGEL, in zijne *Hist. van de Satisfactie der Stad Goes* enz., 1777, bladz. 370 en v.

²⁾ VAN SLINGEL, I. bl. 40—41. KLUIT, *Gesch.* enz. IV. 567. HEENEMAN, bl. 112 en v. VAN HEES VAN BERKEL, bl. 137.

³⁾ VAN SLINGEL, I. bl. 29.

⁴⁾ KLUIT, *Gesch.* enz. IV. bl. 539.

⁵⁾ VAN WIJN, *Aanmerkingen op WAGENAAR*, deel V. bl. 28.

J. D. MELJER ¹⁾, die integendeel van meening is, dat, even als in bijna alle andere landen van Europa ²⁾ ook onze landsheeren niet alleen die gelden moesten gebruiken uitsluitend tot die cinden, waartoe zij toegestaan waren, maar ook aan de staten zelve moesten doen blijken, dat werkelijk de gelden die bestemming hadden bekomen; — en om deze meening ingang te doen vinden beroept hij zich *vooreerst* op gronden van waarschijnlijkheid, daar, de aard der beden in aanmerking genomen, waarbij alles van het louter goedvinden der staten afhankelijk was, 's vorten eigenbelang van zelf zoodanige verantwoording van vroeger toegestane gelden moest medebrengen en dus alle geheimhouding deswege voorzeker niet de ware weg zou geweest zijn om eene inwilliging van gevraagde beden te verkrijgen; *ten tweede* op verschillende oude staatsstukken, onder anderen en voornamelijk op de propositie van koning PHILLIPS vóór zijn vertrek naar Spanje, waarin de volgende opmerkenswaardige woorden voorkomen: „Verhoopende dat ghij aenmercken en considereren sult, niet alleenlijk dat alle de opbrengsten van vorige beden beheert en gheëmploijeert wort tot uwer welvaert, ende om te verhoeden de bederffnisse ende incommoditeit van

---

¹⁾ J. D. MELJER, *Verh. over de vraag: of de Graven van Holland aan de Staten verantwoording deden of lieten doen wegens het gebruik der beden of onderstaatsgelden door die Staten toegestaan*, in het IIe deel van zijne *Verh. in geleerde Genootschappen*. 's Hage, 1846, bl. 155—225.

²⁾ Zie aldaar, bl. 213 en v.

den lande, *mitsgaders oock de rekeninge die u so specialick en dickwils gegeven is geweest*, hoedat de penningen profijteliicken gheëmploycert zijn geweest, ende sonder eenen penning in andere saken te besteden, dan tot uwer eigene bewaernisse ende beschermnisse enz." ¹⁾. — In welke woorden het regt der staten om opening wegens het gebruik der onderstandsgelden te ontvangen zeer duidelijk wordt erkend, en PHILIPS was voorzeker de man niet om eenigzins zijn gezag te laten verkorten of aan de staten eenig regt toe te kennen, zoo zij het niet buiten alle tegenspraak hadden bezeten ²⁾.

Wat de invordering der ingewilligde gelden betreft (daarom trent zijn al de schrijvers het genoegzaam eens), de graaf kon ze heffen op de wijze, welke hem het geschiktst voorkwam; daarin hadden de staten geen het minste regt, tenzij de vorst goedvond hun advies te vragen of zich van hen ter invordering te bedienen ³⁾; de staten zelve noemen zich „in het heffen van imposten en andere omslagen *alleenlijk naakte Exeuteurs van Zijne Koninklijke Majesteits Beden*, die Zijne Majesteit heeft geautoriseerd bij zulke middelen te furneren de voorzeide Bede ⁴⁾". Dat nu de staten, of bij de acte van consent de middelen voorsloegen, waardoor de penningen zouden kunnen worden gevonden, maar waarop zij de

¹⁾ *Groot Placaatb.*, deel III. fol. 18.

²⁾ Zie MEIJER, *aangeh. Verh.*, bl. 205 en v.

³⁾ VAN SLINGELANDT, I. bl. 15, 28, 58 en v.

⁴⁾ *Resol. Holl.*, 1571, d. 18 Mei.

bewilliging van den graaf moesten hebben, welke alsdan werd gegeven bij de acte van acceptatie, òf wel zelve door den vorst met de invordering dier penningen werden belast, leeren ons vele gedenkstukken uit die tijden, en dit moest natuurlijk meer en meer plaats hebben, ten gevolge van de steeds toenemende magt, welke de staten in hunne respectieve gewesten verwierven. In vervolg van tijd toch werden hunne bijeenkomsten, welke echter nimmer zonder voorafgaande vergunning van den landsheer mogten gehouden worden ¹⁾, al talrijker en talrijker, en hadden niet enkel tot onderwerp de bewilliging der graaflijke beden, maar ook vele andere meer of min gewigtige zaken (*grootte en kleine dagvaarten*); om te voorzien in de huishoudelijke lasten der gewesten, tot welker bestrijding de graaf zelf niet meer bij magte was, hielden de staten eene bijzondere schatkist, onderscheiden van die van den vorst; voorts konden zij tot stijving dier schatkist belastingen invoeren, uitsluitend *omslagen* of *gemeenelands-ommeslagen* genaamd, met welker heffing een bijzondere ambtenaar belast was, de *ontvanger nl. van het gemeene land van Holland*, die door de staten of ten minste op hunne voordragt werd aangesteld ²⁾.

---

¹⁾ KLUIT, *Gesch. enz.* I. bl. 39—41. DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 11; zie daarentegen v. SLINGEL., I. bl. 52.

²⁾ KLUIT, *Gesch. enz.* IV. bl. 505. HEENEMAN, bl. 130 en v. BERG, bl. 38, 62 en v. VAN DER POT, *Verh. over de ordinaire verponding in de Verz. van Staatk. Acad. Verh.*, deel I. bl. 271 en v.

De wijzen van invordering waren verschillend; gewoonlijk geschiedde zulks bij de schildtalen, bij den impost, bij het morghengeld of bij den tienden penning, doch buitendien kende men vele andere buitengewone belastingen, waaruit de ingewilligde gelden moesten gevonden worden ¹⁾. Had de invordering bij de schildtalen plaats, dan was alles aan den *ontvanger van de beden*, een' graaflijken ambtenaar opgedragen; alle andere wijzen van inzameling behoorden tot het ressort der staten, doch niet dan op speciaal octrooi van den graaf.

---

¹⁾ Zie, over de verschillende *gewone* en *buitengewone* belastingen onder de graven, HEENEMAN, bl. 117 en v.; VAN DER POT, bl. 252 en v.; BERG, bl. 34 en v. Wat den *impost* betreft, veel ouder dan de landsimpost (die eerst van het jaar 1543 dagteekent, zie BERG, bl. 44), zijn de *stedelijke accijnsen*, welker oorsprong in nauw verband staat met het ontstaan der steden zelve. De sedelingen, vrijgemaakt zijnde, waren volgens het domaniale stelsel niet verplicht tot het opbrengen van eenige belastingen; er waren echter tot onderhoud der steden gelden benoodigd, welke eigenlijk krachtens het genoemde stelsel door den landsheer moesten verstrekt worden. Doch deze, wegens de vermindering zijner inkomsten daartoe niet meer in staat zijnde, zoo besloot men, om die gelden te vinden, van den prijs van eelbare waren enz. bij koop of verkoop iets af te snijden (van daar de naam *excijns*, *accijns*) en ten gemeenen nutte af te zonderen. De graaf alleen had de magt van accijnsheffing; doch zij werd soms aan de steden toegestaan, òf voor een' zekeren tijd òf voor altijd, in het laatste geval met bijvoeging van „behoudens 's Graven recht”. Wegens het misbruik daarvan verbood keizer KAREL in 1515 alle accijnsheffing *zonder speciaal octrooi* van den graaf en van daar alle de latere octrooijen tot het invoeren van accijnsen KLUIT, *Gesch. enz.* IV. bl. 158 en v., DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 9.

Alsdan werden de ordonnantiën, krachtens welke de mid-
delen geheven werden, door de staten opgesteld, maar
afgekondigd op 'sgraven naam; de invordering zelve ge-
schiedde door den *ontvanger van het gemeene land van
Holland* ¹⁾.

Tot het opbrengen van de door de staten ingewilligde
onderstandsgelden waren al de ingezetenen verplicht, uit-
gezonderd:

1o. de *edelen en vrijgeborenen* en de *geestelijken*; deze
waren alleen tot de krijgsdienst gehouden, zooals wij bo-
ven gezien hebben ²⁾. Doch toen dit ophield, toen de
edelen zelve de krijgsdienst niet meer waarnamen, maar
daarin vervangen werden door gehuurde hulpbenden, toen
moest ook de vrijstelling van belastingen te hunnen op-
zigte een einde nemen. Zij werd dan ook, na door ver-
scheidene graven in vele opzigten beperkt te zijn gewor-
den, eindelijk door KAREL V geheel en al vernietigd: die
van de geestelijken in de jaren 1520, 1524 en 1531 ³⁾
en die van de edelen en vrijgeborenen in het jaar 1553 ⁴⁾;

1) VAN SINGEL, I. bl. 58—60.

2) De gehoudenheid der geestelijken tot de krijgsdienst wordt ontkend
door RAEPSAET. Volgens hem waren de geestelijken jegens den vorst
aan geenerlei verplichting gebonden; zij waren niet, zooals de edelen en
vrijgeborenen, *regis fideles*, maar *Dei fideles*, en op dien grond alleen
rustte hun vrijdom van alle lasten. *Oeuvres complètes*, deel III. bl.
301—304. Zie daarentegen KLUIT, *Gesch. enz.* deel V. bl. 201.

3) HEENEMAN, bl. 186—191.

4) HEENEM., bl. 153—186.

2o. de steden, dorpen, collegiën of ook wel bijzondere personen, aan welke de graaf uit bijzondere gunst kwijtschelding van belastingen had verleend; tot die remissie toch was de graaf bevoegd krachtens zijne souvereine magt, en daartoe was het consent der staten niet noodig ¹⁾.

Het regt van parate executie berustte bij den graaf of bij het hof ²⁾; het werd soms aan de staten verleend, die alsdan executorialen moesten verzoeken van het hof. Doch de lange trein van procederen, voor dit regtscollegie gebruikelijk ³⁾, was oorzaak, dat de staten of het regt van parate executie dadelijk bij de acte van consent in de beden bedongen, of wel de executorialen niet meer van het hof, maar van den algemeenen landvoogd der Nederlanden verzochten ⁴⁾.

---

¹⁾ HEENEMAN, bl. 191 en v. VAN SLINGEL., deel I. bl. 16.

²⁾ KLUIT, *Gesch.* enz. deel IV. bl. 547.

³⁾ „'s Konings penningen worden geëxecuteert (zeggen de Staten) eerst bij sommatie, gijselinge ende naer bij subhastatie, 't welk een langhen train is, alsoo de Konings Rentmeesters altoos een jaer hebben, eer zij rekenen.” *Register van A. VAN DER GOES*, d. V. bl. 380, 409, 420, op het jaar 1558.

⁴⁾ KLUIT, *Gesch.* enz. IV. bl. 545—556. VAN SLINGEL., I. bl. 60.

HOOFDSTUK III.

HET TOEZIGT OP HET BEHEER DER GELDMIDDELEN.

De door ontvangers ingezamelde gelden werden in handen gesteld van rentmeesters, wier rekeningen van ontvang en uitgaaf werden opgenomen, òf door den graaf zelve, òf door een collegie van heeren, die den graaf in zijn bestuur bijstonden, en in zijne afwezigheid 's lands zaken bestierden ¹⁾. Een ligchaam, uitsluitend belast met het toezigt op het beheer van de algemeene geldmiddelen, kende men onder de regering der drie eerste vorstenhuizen in onze gewesten niet; eene dergelijke instelling hadden wij eerst te danken aan de heerschappij van het magtige Bourgondische huis. In het jaar 1386 namelijk rigtte PHILIPS DE STOUTMOEDIGE — die in 1361 van zijn' broeder KAREL V, koning van Frankrijk, het hertogdom Bourgondië na het uitsterven van het eerste stamhuis in leen had bekomen en in 1384 zijn' schoonvader in de landen van Vlaanderen, Franche-Comté, Artois, Mechelen en Antwerpen was opgevolgd — te Rijssel een *tribunal de justice et des comptes* op, bestaande uit vijf leden, waarvan twee

---

¹⁾ CAPADOSE, *de Algemeene Rekenkamer en de rekenplichtigheid in Nederland. Acad. proefschrift.* 's Hage 1856, bl. 2 en v.

zouden regt spreken en drie de rekeningen opnemen. De ontevredenheid der Vlamingen over deze plaatsing te Rijssel bewoog den opvolger van PHILIPS, JAN ZONDER VREES, de beide afdeelingen van dit collegie in het jaar 1409 tot afzonderlijke instellingen te maken; het *tribunal de justice* werd naar Gent overgebracht, terwijl de rekenkamer te Rijssel bleef tot 1667 ¹⁾.

PHILIPS DE GOEDE, die zijn' vader in het jaar 1419 opvolgde, verkreeg door het Delftsche verdrag, den 3den Julij 1428 met JACOBA VAN BEIJEREN aangegaan, onder den titel van Ruwaard, het beheer over Holland, Zeeland en Friesland ²⁾; de gansche regering echter dier landen, en bij gevolg ook het beheer der geldmiddelen, alsmede het toezigt op dat beheer, werd krachtens datzelfde verdrag uitsluitend opgedragen aan een' *raad van negenmannen*, voor welken den 13den Augustus van datzelfde jaar eene instructie werd gearresteerd ³⁾.

¹⁾ CAPADOSE, bl. 7 en v.

²⁾ Eerst in 1433 bragt hij ons graafschap in het Bourgondische Huis over, terwijl hij in 1427 *Namen* en in 1447 *Luxemburg* door koop, in 1480 *Brabant* en *Limburg* door erfregt, verkreeg.

³⁾ CAPADOSE, bl. 3 en v. VAN SON, *Verh. over de Natuur en Oorsprong van het Hof van Holland onder de Graven* in de *Verz. van Staatk. Acad.-Verh.*, deel II. bl. 234 en v. *De Verh.* van VAN SON, strekt voornamelijk om te betoogen, dat die *aanstelling van negenmannen* ook wel *Beveling van negenen* genaamd, niets nieuws invoerde, daar er reeds van de oudste tijden af eenige raadslieden geweest zijn, die de plaats van den afwezigen vorst bekleedden en in zijnen naam 's lands za-

Die *raad van negenmannen* werd reeds na verloop van een of twee jaren ¹⁾ opgeheven, van welken tijd af de rentmeesters dezer gewesten onderworpen waren aan de bovengenoemde *rekenkamer van Rijssel*. Dit duurde echter niet lang, daar reeds in het jaar 1446 te 's Hage eene afzonderlijke *rekenkamer van Holland* werd opgericht, aan welke, behalve het opnemen der rekeningen, ook het geldelijk beheer der domeinen, beden, schattingen enz. werd toevertrouwd. Zij werd in 1463 met die van Brussel vereenigd, doch deze vereeniging was nog niet voldoende voor KAREL DEN STOUTE, die in het jaar 1473 de rekenkamer van Rijssel met de twee vereenigde van den Haag en Brussel deed ineensmelten tot ééne *algemeene rekenkamer van Mechelen*, welke echter door zijne dochter MARIA in 1477 wederom werd verdeeld in drie kamers, nl. eene van Vlaanderen, Artois en Henegouwen te Rijssel, eene van Brabant en Limburg te Brussel en eene van Holland, Zeeland en Friesland te 's Hage ²⁾.

Over deze drie collegiën stelde KAREL V, in het jaar

---

ken bestuurden — en sommigen dus ten onregte daaruit de *instelling van eene Hollandsche Rekenkamer* of de *eerste instelling van het Hof van Holland* gehaald hebben. Volgens hem is dit hof zoo oud als de grafelijke regering zelve: zie bl. 196 en v.

¹⁾ Volgens CAPADOSE, bl. 5 en v. en HEENEMAN, bl. 127, werd die raad in 1429, volgens VAN SON, bl. 203, en RÖELL, bl. 59, in het jaar 1430 opgeheven.

²⁾ Zie over dit alles HEENEMAN, bl. 128, VAN SON, bl. 247, CAPADOSE, bl. 12—20.

1531 een' oppersten raad der geldmiddelen, den *raad van financiën* aan, aan welken het opperbestuur over 's lands geldmiddelen werd opgedragen en wel bepaaldelijk het beheer der domeinen, de verpachting der tollén, alles wat tot de bedén en hare repartitie over de verschillende gewesten in betrekking stond, enz. ¹⁾.

Wij zijn aldus genaderd tot de regering van onze laatste landsheeren, tot die van het Spaansch-Oostenrijksche huis. Hoe meer de graven in magt en in aanzien waren gestegen, des te grooter was ook de ellende der onderzaten geworden. Ten gevolge van 's vorsten gedurig geldgebrek verkregen de bedén alléngs kracht van gewoonteregten; zij werden niet meer zooals vroeger op eene ootmoedige wijze gevraagd, maar men heeft voorbeelden dat zij aan de staten werden afgedwongen; onder de regering der laatste graven ging men zelfs zoo ver van aan de staten het regt van *vrije* bewilliging of weigering dier bedén, dat *bolwerk van de vrijheid der ingezetenen*, zooals VAN DE SPIEGEL ²⁾ het noemt, te betwisten; „geen privilegie (zeide KAREL V), hoe breed of hoe geclausuleerd het zij, mag de ondersaten excuseren van contributie.”

¹⁾ Zie de Instructie van den Raad van Financiën van 1 Oct. 1531, in de jaren 1540 en 1545 vernieuwd, bij CAPADOSE, bl. 20—25; vg. ook DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 36.

²⁾ VAN DE SPIEGEL, *Hist. van de Satisfactie der stad Goes*, bl. 370 en v.

In die miskening van een der aloudeste volksregten, in het gedurig schenden en aanranden van vele andere privilegiën ¹⁾ en meer andere willekeurige handelingen straalde onmiskenbaar slechts één plan door, namelijk de ineen-smelting van al de Nederlandsche gewesten tot één rijk en onder één' vorst; welk plan reeds PHILIPS VAN BOURGONDIË koesterde, dat door KAREL DEN STOUTE met kracht was doorgezct en onder den magtigen KAREL V, allengs in het bezit geraakt van de meeste Nederlanden, daarenboven hertog van Oostenrijk, koning van Spanje en vervolgens keizer van Duitschland, meer en meer vastheid had verkregen. Vele zijner regeringsdaden, zooals het vormen in 1531 van een algemeen bestuur, hetwelk, met een' landvoogd of landvoogdes aan het hoofd, zoude zijn zamengesteld uit een raad van state, een' geheimen raad en een' raad van financiën ²⁾, de overeenkomst van Augsburg in 1548, de pragmatieke sanctie in 1549 enz. waren er de blijken van; doch onder de regering van zijn' zoon brak eindlijk de bloedige opstand tegen Spanje uit, die gevolgd door de afzwering van PHILIPS, eindigde met de erkenning van de volstrekte onafhankelijkheid dezer gewesten bij den vrede van Munster.

¹⁾ De stelregel van KAREL V was, „dat de privilegiën nadeelig voor het land waren en het beste privilegie dat was, er in het geheel geen te hebben.” Zie VAN DE SPIEGEL, *Hist. van de Satisfactie der stad Goes*, bl. 14 en v. V. HEES v. BERKEL, bl. 213 en v.

²⁾ DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 34 en v.

TWEEDE TIJDVAK,

1581—1795.

HOOFDSTUK I.

DE INKOMSTEN DER REPUBLIEK.

Nadat de opstand tegen het Spaansche geweld zich het eerst in Holland en Zeeland had geopenbaard en van daar was overgeslagen tot bijna al de overige Nederlandsche gewesten, werd den 8sten November 1576 door de meeste hunner de *Pacificatie van Gent* gesloten, waarbij, onder meer andere bepalingen, een verbond tegen de Spanjaarden werd aangegaan. Dit verbond was echter van korten duur; de Waalsche gewesten scheidden zich spoedig onder voorwendsel van de godsdienst van de overigen af en keerden langzamerhand, hetzij vrijwillig, hetzij door de wapenen gedwongen, tot 's konings gezag weder terug.

Tusschen de noordelijke daarentegen kwam eene naauwere vereeniging tot stand: den 29sten Januarij 1579 namelijk werd de beroemde *Unie van Utrecht* gesloten, door graaf JAN VAN NASSAU met de ridderschap van Gelre en Zutphen, Holland, Zeeland, Utrecht en de Friesche Ommelanden tusschen de Eems en de Lauwers, waarbij later de prins van Oranje, de staten van Gelderland, het overig gedeelte van Friesland, alsmede Overijssel, Groningen, Drenthe en eenige steden van Vlaanderen en Brabant zich voegden ¹⁾. Deze Unie wordt beschouwd als de grondsteen, waarop onze republiek ruim twee eeuwen heeft gestaan, als „het fundament, waarop het gloriouse gebouw der Nederland-sche regering was gegrondvest” ²⁾. Dit karakter echter heeft zij eerst twee jaren later, bij de afzwering namelijk van PHILIPS, verkregen en was oorspronkelijk niet het ware oogmerk, waarmede zij door onze voorouders werd aange-

¹⁾ AREND, *Gesch. des Vaderlands*, deel II. st. VI. bl. 286—300.

²⁾ DE BOSCH KEMPER, *Handl. tot de kennis van het Ned. Staatsregt en Staatsbestuur*, bl. 35. Zie ook het oordeel van P. PAULUS *over de Unie van Utrecht*, deel III. bl. 240. „Dezelve is voor den tijd waarin ze gemaakt werd, een der beste grondwetten, welke met menschelijke wijsheid immer konden beraamd worden.” G. K. VAN HOGENDORP daarentegen noemt haar „een gedenkstuk der geringe vorderingen van den menschelijken geest in de ware staatkunde”, de schuld daarvan niet aan de opstellers, maar aan de tijden wijtende enz. *Bijdragen tot de Huishouding van Staat in het Kon. der Ned.* 2de verb. uitg. onder toezigt van J. R. THORBECKE, deel IV. bl. 305. Zie verder Mr. J. J. HINLOPEN, *de Unie van Utrecht*, 1843.

gaan. Zij was geenszins een staats-, maar enkel en alleen een volkenregtelijk verdrag; uit de Inleiding toch blijkt de hoofdbedoeling der ontwerpers van dit verbond, te weten het versterken van de naauwe verbindtenis, reeds bij de pacificatie van Gent aangegaan tot gemeenschappelijke handhaving van regten en bezittingen tegen de Spaansche dwingelandij, en dus niet de vervallenverklaring van PHILIPS van de regering dezer landen, zoo als sommigen het hebben willen voorstellen ¹⁾, noch ook het daarstellen van een' nieuwen republikeinschen regeringsvorm ²⁾. Dit laatste was zelfs het doel niet, waarmede onze voorouders twee jaren later, den 26sten Julij 1581, hunnen wettigen vorst alle gehoorzaamheid opzeiden; in zijne plaats werd slechts eene nicuwe hoogste overheid, de hertog van ANJOU en prins WILLEM VAN ORANJE, benoemd, doch met een gezag veel beperkter dan dat, hetwelk onze vroegere landsheeren hadden uitgeoefend, terwijl de magt der staten, welke oudtijds zich bijna uitsluitend tot de inwilliging van de grafelijke beden bepaalde, zoo als wij boven gezien hebben, tot vele andere zaken werd uitgestrekt ³⁾.

¹⁾ Ond. a. P. PAULUS, I. 178 en v. 327 en v. Volgens hem was PHILIPS reeds in het jaar 1568 van het gebied vervallen.

²⁾ PESTEL, *Comm. de Rep. Bat. Lugd. Bat.* 1795, I. p. 66 sqq. II. p. 5 sqq. KLUIT, *Gesch. der Holl. Staatsreg.* I. bl. 182 en v.

³⁾ Zie de voorwaarden van het verdrag met ANJOU aangegaan en die, waaronder de erfelijke grafelijke waardigheid van Holland en Zeeland aan prins WILLEM werd opgedragen bij DE LA BASSEDOUR GAAN, bl. 74 en v. 83 en v.

Na den dood van WILLEM en ANJOU in het jaar 1584, zocht men de souvereiniteit dezer gewesten op te dragen aan den Franschen koning HENDRIK III, later aan ELISABETH, koningin van Engeland; doch deze onderhandelingen liepen vruchteloos af en hadden enkel ten gevolge het tractaat van 10 Augustus 1585, waarbij ELISABETH zich verbond de Nederlanden in hunnen krijg tegen Spanje te ondersteunen en hun daartoe een hulpleger te verstrekken, aan welks hoofd een Engelsch opperbevelhebber zou worden geplaatst. In die hoedanigheid nu werd graaf LEICESTER naar deze gewesten gezonden; na verloop van korten tijd wist deze echter eene bijna onbepaalde magt in handen te krijgen, welke of hij zelf zich allengs aanmatigde of wel hem door sommige provinciën werd opgedrongen ¹⁾. Gedurige verwikkelingen en geschillen waren daarvan een noodwendig gevolg, welke eindelijk zoo hoog liepen, dat LEICESTER zich genoodzaakt zag in December 1587 afstand van de regering te doen.

Met het jaar 1588 begint in onze geschiedenis een nieuw en gewichtig tijdperk; van dien tijd toch dagteekent eigenlijk de republiek; het was eerst toen, dat niet de staten-generaal, maar de staten der bijzondere provinciën soeverein werden in den volsten zin des woords ²⁾. Al de regten dus,

¹⁾ MOTLEY, *Hist. of the united Netherlands from the death of William the Silent to the Synod of Dort*, 1860, vol. II. pag. 331 sqq.

²⁾ P. PAULUS, III. bl. 70 en v. *Tegenw. Staat der Ver. Ned.*, d. III. bl. 1 en v.

welke vroeger aan den landsheer hadden toebehoord, gingen op die gewestelijke staten over, met uitzondering echter van de zoodanige, welke door hen aan de generaliteit waren opgedragen en tot de belangen van het gansche bondgenootschap betrekking hadden ¹⁾. Tot deze laatsten behoorden onder anderen de financiële aangelegenheden der republiek, tot welker behandeling wij nu overgaan.

De inkomsten der generaliteit waren vierderlei ²⁾:

1. de generale middelen, waartoe alleen de convoijen en licenten behoorden;
2. de gelden, welke door de zeven gewesten en het landschap Drenthe werden opgebracht;
3. de gelden, welke uit de generaliteitslanden afkomstig waren;
4. de toevallige inkomsten.

1. De generale middelen. Men verwarre ze niet met de *gemeene middelen*, waaronder men in het algemeen die belastingen verstond, welke tegenwoordig *accijnzen* worden genoemd ³⁾.

Bij art. 5 en 6 ⁴⁾ der Unie was, ter voorziening in de

¹⁾ PESTEL, vol. II. pag. 52 sqq. 320 sqq.

²⁾ VAN SLINGEL., III. bl. 73 en v.

³⁾ VAN ZURCK, *Codex Batavis*, Rott. 1758, in voce *Gemeene middelen*. BERG, *de vect. ac trib. hist. tempore Reip.*, bl. 34 en v.

⁴⁾ Deze artt. kwamen zakelijk overeen met art. 3 der Unie van 1575 tusschen Holland en Zeeland en met art. 14 der nadere Unie tusschen diezelfde Gewesten gesloten in 1576 — met dit onderscheid alleen, dat

algemeene behoeften van het gansche bondgenootschap, voorgeschreven het heffen van bepaalde belastingen op een' eenparigen voet over de gansche republiek. Vóór de Spaansche troebelen waren algemeene belastingen onbekend en in 1577 stelden de algemeene staten wel gemeene middelen van consumtie op om in de oorlogskosten te voorzien, doch vruchteloos wegens den tegenstand, welken dit plan bij Holland en Zeeland ondervond ¹⁾. Het beginsel van gemelde artt. was dus nieuw en scheen voor den tijd, waarin de Unie werd gesloten, voorzeker het beste middel te zijn om het doel, waarmede zij werd aangegaan, te bereiken. Meermalen poogden dan ook de staten-generaal het beginsel in praktijk te brengen ²⁾, doch de groote moeilijkheden, waarmede zulks gepaard ging, de onderlinge onafhankelijkheid der gewesten, hun verschillende toestand, wat rijkdommen, koophandel, nijverheid en welvaart betrof, de algemeene zucht eindelijk, reeds van den beginne af, zoo bij particulieren als bij de regering van provinciën en steden heerschende, om de wetten te ontduiken en zich aan de noodige lasten te onttrekken, waren oorzaak dat het voorschrift van genoemde artikelen

---

in dit 14de art. duidelijk werd bepaald, dat men de onwillige betalers *gemeenerhand* zou dwingen: zie P. PAULUS, I. 31 en v. BERG, bl. 4--9.

¹⁾ P. PAULUS, I. bl. 399. BERG, bl. 7.

²⁾ VAN SLINGELANDT, III. bl. 74 en v. P. PAULUS, I. bl. 405 en v. VAN DE SPIEGEL, *Hist. van de satisfactie der stad Goes*, bl. 381 en v.

niet werd nagekomen en zij, zoo niet uitdrukkelijk, dan toch stilzwijgend werden afgeschaft 1).

Ééne soort van belasting voldeed echter aan het beginsel in artt. 5 en 6 der Unie gehuldigd; het waren de zoogenaamde convoijen en licenten 2), welke van de in- en uitgaande schepen en goederen werden geheven en reeds in 1577 door de algemeene staten als generale middelen waren aangenomen 3); doch de heffing 'op een' eenparigen voet kostte reeds van den beginne af veel moeite en veroorzaakte veeltijds groote oneenigheid, waarvan de voorname oorzaak gelegen was in het toenmalige admiraliteitswezen. Bij het ontstaan der republiek toch was het heffen der in- en uitgaande regten, en in het algemeen alles wat het bestuur van het zeewezen betrof, niet aan

1) BERG, bl. 11—12. *Staat der finantie van de Rep. der Ver. Ned.*, behelzende het Generaal Rapport van den 21sten Mei 1790 uitgebragt door de commissie, den 4^{den} Mei 1785 benoemd tot het op nieuw regelen der quoten enz., deel I, blad 15—19.

2) Zij komen reeds vroeg voor. Oorspronkelijk werden de *convoijen* door schepen betaald om langs bepaalde stroomen en rivieren vrij te mogen varen, doch later strekten zij tot beveiliging van schepen en goederen van kooplieden ter zee tegen de vrijbuiters. De *licenten* werden geheven van schepen, die goederen van en naar 's vijands land vervoerden; zij werden eerst in Zeeland in 1572, in Holland in 1573 en daarna ook elders ingevoerd. Zie P. PAULUS, I. 436 en v. 456 en v. BERG, *de vect. ac trib. hist. tempore comitum*, bl. 83 en v.

3) P. PAULUS, I. 439 en 451. Volgens V. SLINGELANDT, IV. bl. 289, eerst in het jaar 1382. Verg. BERG, *de vect. ac trib. hist. temp. Reip.*, bl. 47 en v.

één, maar aan verschillende, provinciale, onderling geheel onafhankelijke lichamen opgedragen; een zekere band tusschen die collegiën bestond er niet en die kwam eerst in het jaar 1597 tot stand, zoo als wij later zullen zien ¹⁾.

2. Tot de tweede soort der generaliteits-inkomsten behoorden de gelden, welke door de zeven gewesten en het landschap Drenthe werden opgebracht. Drenthe is slechts korten tijd lid der Unie geweest; niet lang na de ondertekening van het verbond van Utrecht werd het door de Spanjaarden overmeesterd en heeft sedert meermalen, doch vruchteloos, gepoogd, weder in het bondgenootschap opgenomen te worden; even als de andere gewesten had het zijne eigene regering, wetten, domcinen enz., werd het in één woord als een vrije en soevereine staat erkend en droeg als zoodanig in de algemeene lasten der republiek ²⁾.

Het in uitvoering achterwege blijven van het beginsel in artt. 5 en 6 der Unie aangenomen had twee gevolgen: *primo* het weder in gebruik komen van het vroegere stelsel der vrijwillige beden; *secundo* het stellen van de zeven provinciën en het landschap Drenthe op eene zekere quote, welke uit provinciale belastingen zou worden opgebracht; doch deze maatregel moest noodwendig eene

¹⁾ (SCHELTEMA), *Verh. over den geest van het placaat v. 31 Julij 1725 op den ophef der convoyen en licenten*, Amst. 1816, bl. 8—10. J. c. DE JONGE, *Gesch. van het Ned. Zeewezen*, deel I, bl. 196 en v.

²⁾ *Tegenw. staat van het landschap Drenthe*, 1ste st. 1792. bl. 9 en v.

grootte ongelijkheid te weeg brengen tusschen de gewesten in het dragen der gemeene lasten, eene ongelijkheid, welke juist het voorschrift van artt. 5 en 6 der Unie had trachten te voorkomen; want, het evenredig vermogen der provinciën onderling naauwkeurig te onderzoeken en te bepalen was in de toenmalige gesteldheid van zaken eene onmogelijkheid, en al had men die proportie eens kunnen berekenen, zoo was zij echter, door de wisselvalligheden en de rampen des oorlogs, nagenoeg ieder jaar aan verandering onderhevig ¹⁾. Daar dus de regeling dier quoten slechts tijdelijk en niet langer verbindende kon zijn, dan elk oordeelde dat zijne quote aan zijn vermogen geëvenredigd was, zoo moest dit natuurlijk aanleiding geven tot gedurige geschillen onder de provinciën, welke geschillen soms zeer hoog liepen en het bestaan der Unie meermalen aan het wankelen bragten.

3. In de derde plaats komen in aanmerking degelden afkomstig uit de generaliteitslanden, zijnde Staats-Brabant, Staats-Landen van Overmaze, Staats-Vlaanderen en Staats Opper-Gelderland, met uitzondering echter van de inkomsten van het zoogenaamde *Committimus*, bevattende Axel, Ter Neuze, Biervliet en de forten Lillo en Liefkenshoek ²⁾. Deze laatste inkomsten behoorden oorspronkelijk ook wel aan de generaliteit, doch na verloop van tijd eigende Zeeland zich die op eene wederregtelijke wijze

¹⁾ *Staat der finacie enz.*, I. bl. 27 en v.

²⁾ *Tegenw. staat der Ver. Ned.*, deel II. bl. 1 en v. 527 en v.

toe, daar bij de acte van 13 Augustus 1588 (*Acte van comittimus*), waarop die provincie haar regt baseerde, aan de gecommittcerde raden van Zeeland slechts de kennisneming van alle zaken in die landen, welke eigenlijk aan den raad van state toebehoorde, werd opgedragen, behoudens appèl op dien raad ¹⁾.

Het district van de generaliteit was grootendeels òf door de wapenen bemagtigd, òf door de vorige bezitters aan de Republiek afgestaan. Het maakte geen deel uit van het bondgenootschap; wel hadden de Brabanders in het bijzonder meermalen verzocht om als lid van den staat te mogen worden beschouwd; maar op dat verzoek werd telkens door de overige gewesten een afwijzend antwoord gegeven ²⁾. Die landen, ofschoon soms ook wel *geassocieerde landen* genoemd, werden als overheerde provinciën beschouwd; zij waren domein van de zeven vereenigde gewesten, vertegenwoordigd door de vergadering der staten-generaal, en al wat zij opbragten moest derhalve ten gemeenen nutte strekken ³⁾.

---

¹⁾ VAN SLINGEL., III. bl. 180 en v.

²⁾ VAN HEURN, *Hist. der stad en meyerije van 's Hertogenbosch*, 1776. deel II. bl. 533 en v. III. bl. 7 en v. 14 en v. *Tegenw. staat enz.* II. bl. 3 en v.

³⁾ Hoe weinig in de wijze van regering dier landen acht werd geslagen op het bijzonder belang der ingezetenen, en hoe deze daardoor in een^{er} veel ongelukkiger toestand waren vervallen, dan toen zij aan hunne vroegere landsheeren onderworpen waren, wordt voornamelijk aangetoond in de *Memorie van algemeene wezentlijke bezwaaren der Meyerije van*

4. De vierde en laatste soort der generaliteits-middelen waren de toevallige inkomsten, en daartoe behoorden:

a. de subsidiën door vreemde mogendheden verstrekt, b. v. die, welke onze staat gedurende den Spaanschen oorlog van Frankrijk genoot, gewoonlijk de *fransche penningen* genoemd ¹⁾. Zoo werd ook bij het Barrière-tractaat van 15 November 1715 eene jaarlijksche uitkeering van 12½ tonnen gouds bedongen voor de bezetting der barriëresteden, enz ²⁾; doch later kwamen zoodanige vreemde subsidiën niet meer voor, en was integendeel onze republiek in staat om subsidiën te geven, in plaats van ze te ontvangen.

b. De aangeslagen goederen in het district van de generaliteit.

c. De brandschattingen, sauvegarden of vrijwaringen enz., welke allen contributiën waren, in tijden van oorlog op de vijandelijke landen gelegd ³⁾.

---

¹⁾ Bosch, aan den Raad van State, ter voldoening aan Hoogstdezelfs Resol. van 30 Dec. 1735 overgegeven enz. te vinden in de Verz. van Placaaten enz., Campen 1793, deel XLIX. bl. 135—261

¹⁾ V. SLINGEL., III. bl. 188.

²⁾ VIRULY, *Diss. continens explic. foederis de propugnaculo in prov. Belgico-Austriacis constituendo*, Lugd. Bat. 1836. p. 66.

³⁾ *Tegenw. Staat der Ver. Ned.*, d. I. bl. 302. BOBY, *Woordentolk*, in voce *Contributie*.

HOOFDSTUK II.

HET BEHEER DER ALGEMEENE GELDMIDDELEN.

De collegiën en personen, aan welke in meerdere of mindere mate eenig gezag op het stuk van financiën was toevertrouwd, waren: de vergadering der staten-generaal, de raad van state, de ontvanger-generaal, de admiraliteitscollegiën, de rekenkamer, de financiekamer, de muntkamer en eindelijk de thesaurier-generaal. Laat ons hunne werkzaamheden met betrekking tot ons onderwerp in het kort nagaan.

§ 1. Staten-Generaal.

Dit collegie was eigenlijk het *Collegie der gecommitteerden van de nader geuniceerde provinciën*, hetwelk in de plaats was gekomen van de *Vergadering der staten van alle de Nederlandsche gewesten*. Wij hebben boven met een enkel woord gesproken van den oorsprong dezer vergadering; zij werd door den landsheer beschreven, wanneer hij aan al de gewesten iets voor te stellen had, waarin zij eenigzins een gemeen belang schenen te hebben. In het jaar 1576 verkreeg die vergadering eene gansch andere gedaante; de pacificatie van Gent werd toen haar grondslag. Doch korten tijd daarna vielen de Waalsche provinciën af en werden Brabant en Vlaanderen overheerd; van dien tijd af, dat is van het jaar 1585, toen de staten-generaal slechts bestonden uit afgevaardig-

den van de zeven gewesten, welke de Unie van Utrecht hadden onderteekend, werd deze Unie de grondslag der deliberatiën van dat collegie ¹⁾.

Tot het jaar 1593 hielden de staten-generaal hunne zittingen op ongelijke tijden en plaatsen en niet dan op eene bijzondere beschrijving, welke na de oprigting van den raad van state door dit ligchaam moest gedaan worden; na dien tijd zijn zij bestendig te 's Gravenhage bijeengebleven. Men heeft lang getwist over het gezag, dat aan de vergadering der staten-generaal toekwam; sommigen hebben haar aangemerkt als bezittende de opperste magt over de gansche republiek, doch die meening is onjuist of ten minste al te onbepaald. De Unie van Utrecht was immers (wij zagen het reeds boven), niets anders dan een verdrag tusschen zeven gewesten aangegaan, die daarbij geenszins hunne souvereiniteit dachten af te staan of in eenig opzigt te verminderen, maar alleen, met betrekking tot alles wat het gemeen belang dier gewesten betrof, als *éene mogendheid* wilden beschouwd worden. Die *éene mogendheid* nu werd vertegenwoordigd door de vergadering der staten-generaal, en in die hoedanigheid alleen behoorde aan haar de kennisneming van alle zaken, welke òf uit de Unie van Utrecht voortvloeiden en tot de belangen van het gansche bondgenootschap betrekking hadden, òf aan de gezamenlijke bondgenooten, hetzij

¹⁾ VAN SLINGEL, II. bl. 145—165. PESTEL, I. bl. 92 en v. J. J. HINLOPEN, *de Unie van Utrecht*, 1843 bl. 29.

uitdrukkelijk, hetzij stilzwijgend, waren opgedragen ¹⁾. Daar-
toe nu behoorden met betrekking tot ons onderwerp:

1. het heffen van algemeene belastingen volgens *artt.* 5 en 6 der Unie, en volgens *art.* 9 was de invoering van belastingen eene van die zaken, waarin geene overstemming plaats mogt vinden, maar de eenparigheid van al de gewesten werd gevorderd. Nadat echter *artt.* 5 en 6 in praktijk onuitvoerbaar bleken te zijn en het doen van petitiën tot het dragen der gemeene lasten weder in zwang was gekomen, zoo volgde daaruit noodwendig, dat èn de inwilliging in die petitiën behoorde tot de competentie der staten-generaal èn daartoe evencens de eenstemmigheid van al de gewesten werd gevorderd ²⁾.

2. Het opperberbestuur over de door de gewesten toestane middelen tot de gemeene zaak; doch dit werd reeds van den beginne af toevertrouwd aan andere collegiën, aan den raad van state, de rekenkamer enz., die natuurlijk verplicht waren na te komen al wat daaromtrent door de gezamenlijke bondgenooten was voorgeschreven. Hiermede staat in naauw verband

3. de instelling van alle generaliteits-collegiën, de be-

---

¹⁾ (VAN GOENS), *Politiek verstoog over het waer sistema van de stad Amsterdam enz.* 1781, bl. 194 en v. PESTEL, II. bl. 6 en 9. KLUIT, *Hist. der Holl. Staatsreg.*, II. bl. 140. J. D. MEIJER, *Esprit, origine et progrès des Institutions judiciaires*, 1820, IV. pag. 143 en v. THORBECKE *Historische Schetsen*, 1860, bl. 76 en v.

²⁾ P. PAULUS, III. bl. 38 en v. 65 en v.

geving van de gewigtigste ambten, waaronder die van thesaurier- en ontvanger-generaal, alsmede eindelijk het vaststellen, vermeerderen, veranderen of uitleggen hunner instructiën ¹⁾.

4. De invoering, vermeerdering, vermindering of afschaffing der convoijen en licenten ²⁾.

5. De superintendentie over alle admiraliteits-collegiën sedert het jaar 1597 ³⁾: waarin die superintendentie bestond, zullen wij later zien.

6. Volgens artikel 12 der Unie de uitoefening van het recht der munt, voor zoover namelijk hetzelfde de bepaling van den loop des gelds betref; dus niet alles, wat tot de munt betrekking had, maar alleen de waarde des gelds, moest volgens dat artikel met algemeen goedvinden der gewesten worden bepaald, en mogt ook zonder algemeen goedvinden niet worden veranderd, welk voorschrift aanleiding gaf tot de oprigting eener *generaliteits-muntkamer* ⁴⁾.

7. Het recht van toezigt, dat, overeenkomstig art. 18 der Unie, geene provinciën of steden, zonder eenparig goedvinden, ten nadeele der andere, belastingen zouden invoeren of de bondgenooten hogger bezwaren dan hare eigene ingezetenen. Doch ondanks dat toezigt is art. 18

¹⁾ F. M. JANICON, *de Republiek der Ver. Ned.*, 1731, deel I. bl. 178 en v. VAN SLINGEL, II. bl. 175 en v.

²⁾ P. PAULUS, III. bl. 40 en v.

³⁾ P. PAULUS, III. bl. 136 en v. BOEY, *Woordentolk*, in voce *Admiraliteit*, bl. 32.

⁴⁾ VAN SLINGEL, II. bl. 181 en v. VAN ZURCK, *Codex Bat.* en BOEY, in voce *Munt*.

reeds van den beginne af gedurig overtreden en schijnt nimmer eenige verbindende kracht te hebben gehad; en dit moest noodwendig plaats hebben, nadat het voorschrift van artt. 5 en 6 achterwege bleef ¹⁾.

8. Het opnemen van de declaratiën der provinciën, van de rekeningen van den ontvanger-generaal der Unie, alsmede sedert 1597 van die der ontvangers van de admiraliteits-collegiën ²⁾; doch dit alles werd in het jaar 1607 aan een bijzonder collegie, aan de rekenkamer, opgedragen.

9. De beslechting van alle zwarigheden, door de rekenkamer gevonden wordende in de declaratiën der provinciën en in die der ontvangers-generaal van de admiraliteits-collegiën ³⁾.

10. Het vaststellen der plakkat en ordonnantiën voor de gansche republiek, niet alleen omtrent die zaken, welke tot de bijzondere competentie der staten-generaal behoorden, maar ook omtrent de zoodanige, waarin de gewesten goedvonden gezamenlijk te voorzien, alhoewel geenszins uit de Unie voortvloeiende ⁴⁾.

11. De bevoegdheid eindelijk om, krachtens het opperste gezag, hetwelk de algemeene staten in de generaliteitslanden uitoefenden, aldaar belastingen in te voeren, waartoe de eenstemmigheid van al de gewesten niet gevorderd werd —

---

¹⁾ P. PAULUS, III. bl. 2 en v. BERG, bl. 18—21.

²⁾ CAPADOSE, bl. 31.

³⁾ VAN SLINGEL, II. bl. 173. P. PAULUS, III. bl. 57 en v.

⁴⁾ VAN SLINGEL, II. bl. 184 en v. DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 132.

want met betrekking tot die landen was *art.* 9 der Unie niet van toepassing ¹⁾, — plakkaten en ordonnantiën te maken, waarnaar die belastingen zouden worden geheven, financiële ambtenaren aan te stellen, enz.; doch langzamerhand kwamen sommige dier soevereiniteitsregten in handen van den raad van state, zoo als wij in de volgende paragraaph zien zullen.

De magt der staten-generaal in al die zaken strekte zich niet altijd even ver uit; sommige toch — wij hebben reeds gezien, welke met betrekking tot ons onderwerp — konden niet dan met eenparig goedvinden van al de gewesten worden afgedaan; in alle andere zaken was de minderheid door de meerderheid gebonden. Maar buitendien kon in den regel de vergadering der staten-generaal geen besluit nemen, alvorens de afgevaardigden den last hunner principalen hadden vernomen, hetgeen echter geen vereischte was voor enkele zaken, waarin de staten-generaal konden beslissen krachtens de eenparige overgifte van al de provinciën. Daartoe behoorden onder de bovengenoemde onderwerpen alles wat de superintendencie over de admiraliteits-collegiën betrof en het beslechten der zwarigheden door de rekenkamer gevonden wordende in de declaratiën van de provinciën en in die van de ontvangers-generaal der collegiën ter admiraliteit ²⁾.

VAN SLINGEL., II. bl. 222.

²⁾ VAN SLINGEL., II. bl. 221 en v. P. PAULUS, III. bl. 131—144.
THORBECKE, *Historische Schetsen*, bl. 77.

§ 2. Raad van State.

Kort na het sluiten van de Unie van Utrecht werd een collegie opgericht onder den naam van *Raad der nadere Unie*, welke achttien maanden later in een' *Landraad* of *Raad van state* veranderd werd; deze landraad zou met den hertog van Anjou, die inniddels souverain dezer gewesten geworden was, de hooge regering in handen hebben ¹⁾. Ook aan prins WILLEM zou, krachtens *art.* 40 der voorwaarden, waarop hem de grafelijke waardigheid over Holland, Zeeland en Utrecht werd opgedragen ²⁾, een *staatsraad* of *raad van twaalfen* toegevoegd worden. Doch de zaak had geen voortgang ten gevolge van het moorddadig omkomen van den prins; alleen de instructie, welke men voor dat ligchaam had gearresteerd, werd grootendeels overgenomen in die van 13 Augustus 1584, waarbij voorloopig aan den raad van state, met prins MAURITS aan het hoofd, de regering van de Vereenigde Nederlanden werd opgedragen ³⁾. Bij het tractaat met koningin ELISABETH van 10 Augustus 1585 werd dat

---

¹⁾ Van dien landraad werd echter in het verdrag met ANJOU niet gesproken; zie AREND, d. II. st. VI. bl. 482 en v. P. PAULUS, II. bl. 299—310 en III. bl. 25—26. DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 75.

²⁾ KLUIT, *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, I. bl. 343 en 352. DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 83.

³⁾ Die Instructie werd niet onderteekend door Gelderland, Overijssel en Groningen. VAN SLINGEL., III. bl. 5 en v. DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 88 en v.

collegie behouden, doch LEICESTER stelde den 10den Februarij 1586 eene nieuwe instructie vast, waardoor het tot een adviserend ligchaam werd gemaakt ¹⁾. Hierin kwam in het jaar 1588 groote verandering. Toen werd, bij Instructie van 12 April ²⁾, de raad van state met het gansche *uitvoerend* bewind belast. Doch zijne magt werd merklijk ingekort door de aanmatigingen, welke zich de vergadering der staten-generaal veroorloofde, door vooreerst in het jaar 1593 niet meer, zoo als vroeger gebruikelijk was en ook wettelijk was voorgeschreven ³⁾, slechts op bepaalde tijden en op beschrijving van den raad van state bijeen te komen, maar voortaan een permanent collegie uit te maken ⁴⁾ en van dien tijd af zich de kennismeming toe te eigenen van vele zaken, welke te voren uitsluitend tot de competentie van den raad van state behoorden, zoodat bij de laatste instructie van 18 Julij 1651 de werkring van dit ligchaam in het algemeen beperkt werd tot de *militaire zaken* en het *bestuur van 's lands geldmiddelen* ⁵⁾. Dit bestuur nu, hetwelk reeds aan den raad

¹⁾ KLUIT, *Gesch. der Holl. Staatsreg.*, II. bl. 79 en v. DE LA BAS-SECOUR CAAN, bl. 97.

²⁾ Te vinden in *G. P.*, deel IV. bl. 120, en bij KLUIT, *Gesch.* enz. III. bl. 5—21.

³⁾ Zie art. 24 Instr. van 12 April 1588.

⁴⁾ VAN SLINGEL., I. bl. 198 en v. III. bl. 6 en v.

⁵⁾ Zie de Instructie van 18 Julij 1651 in *G. P.*, deel IV. bl. 125. Zie ook JANÏON, I. bl. 188 en v. VAN SLINGEL., III. bl. 53 en v.

van state, zoo wel bij zijne instructie van 18 Augustus 1584, als bij die van 10 Februarij 1586, opgedragen, doch niet lang daarna wederom ontnomen was door de oprigting eener financie-kamer ¹⁾, betrof voornamelijk:

1. De regeling der provinciale quoten en alles wat daarmede in verband stond. De eerste vaste regeling dier quoten, namelijk over al de zeven gewesten en het landschap Drenthe, had plaats in 1612, en daarin is slechts tweemaal, in 1616 en in 1792, verandering gebragt ²⁾.

Wanneer de quoten van deze of gene provinciën moesten verhoogd of verlaagd worden, moest de raad kennis nemen van den staat der financiën en van het vermogen of onvermogen dier provinciën, en voorts over alle geschillen, welke daaromtrent mogten ontstaan, zooveel mogelijk door minnelijke schikking uitspraak doen, alles met gemeen overleg en op resolutie van de staten-generaal ³⁾.

2. Het doen van *gewone* en *buitengewone* petitiën, welke laatste echter zelden voorkwamen. De *gewone* of *generale petitie*, ook wel *generale propositie* genaamd, werd oudtijds tegen het uiteinde van elk jaar aan de vergadering der staten-generaal ingeleverd en vervatte voor zoo verre

---

¹⁾ KLUIT, II. bl. 158 en v. MOTLEY, *Hist. of the united Netherlands* vol. II. p. 66 sqq.

²⁾ METELERKAMP, *de toestand van Nederland* enz., 1804, deel II. bl. 18 en v. BERG, bl. 13—16 en 107—109. DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 172 en v.

³⁾ VAN SLINGEL., III. bl. 77 en v.

namelijk de raad van state daarover uit den binnen- en buitenlandschen staat van zaken kon oordeelen, alles wat tot de bescherming en zekerheid van de republiek werd gevorderd, zoodat daaruit iedere provincie de lasten kon overzien, welke zij voor het volgend jaar naar hare quote zou te dragen hebben. In die generale propositie was echter niet begrepen de *staat van oorlog*, d. i. al wat de leger- of oorlogslasten betrof, want dezen hield men niet zoo zeer voor eene petitie, waarop het consent der gewesten moest gevraagd worden, als wel voor eene repartitie van geconsenteerde lasten, in welke repartitie dan alleen door den raad van state eene verandering of wijziging werd gebracht, wanneer eene verandering in de quoten of in de lasten die noodzakelijk maakte ¹⁾. Maar later, waarschijnlijk na den Munsterschen vrede, werd jaarlijks een *gewone staat van oorlog*, inhoudende al de lasten, die voor het volgende jaar door de gezamenlijke gewesten zouden gedragen worden, met uitzondering van de zoodanige, welke uit de inkomsten der Generaliteitslanden werden betaald — en in oorlogstijden of andere bijzondere omstandigheden daarenboven een *buitengewone staat van oorlog* — door den thesaurier-generaal opgemaakt en door den raad van state goedgekeurd. Die staat werd vergezeld van eene toelichtende redevoering, *generale petitie* genaamd, in de

---

¹⁾ P. PAULUS, II. bl. 148 en v. WICHERS, *Verkl. van het tractaat van reductie*, Gron. 1794—1796, deel II. bl. 314 en v.

maand November of December, door tusschenkomst der algemeene staten ¹⁾ toegezonden aan de staten der bijzondere gewesten, welke daarop hun antwoord moesten geven, in oorlogstijden vóór den 1sten April, in tijden van vrede vóór den 10^{den} Mei van het volgende jaar; kwam het vóór dien tijd niet in, dan werd zulks als eene goedkeuring aangemerkt ²⁾. De ingekomen antwoorden en bedenkingen der provinciën werden daarna in eene vereenigde zitting van den raad van state en van de staten-generaal voorgelezen, en daarop werd eindelijk door dit laatste collegie een besluit genomen. De groote moeilijkheid echter was gelegen in de bij art. 9 der Unie gevorderde eenstemmigheid van al de provinciën in de materie van consenten, om welke eenstemmigheid te verkrijgen dikwerf het nemen van dringende maatregelen vereischt werd. Alsdan werden de gedeputeerden van die gewesten, welke zwaarigheid maakten om in de petitie toe te stemmen, bij den raad van state ontboden, die de geopperde bezwaren moest trachten uit den weg te ruimen. Gelukte dit niet, dan ging men over tot het doen van bezendingen, welke, òf door den raad van state, hetzij ambts-

---

¹⁾ Eene niet uitgemaakte zaak was het, of de staten-generaal al of niet bevoegd waren om in de door den raad van state aangeboden petitiën eenige verandering of wijziging te brengen, alvorens ze aan de gewestelijke staten te doen toekomen. VAN SLINGEL., III. bl. 100—106.

²⁾ *Tegemo. Staat der Ver. Ned.*, I. bl. 296; zie echter P. PAULUS, I. bl. 435 noot a.

halve, hetzij op verzoek van de staten-generaal, òf door dezen werden bevolen, in welk laatste geval die bezendingen moesten bestaan uit gedeputeerden èn van de staten-generaal èn van den raad van state, daar alles wat tot de consenten en derzelve voldoening betrekking had, werd geacht uitsluitend tot de competentie van het laatste collegie te behooren; doch VAN SLINGELANDT leert ons, dat meermalen de vergadering der staten-generaal bij het doen dier bezendingen eigenmagtig is te werk gegaan, zonder daarin den raad van state eenigzins te kennen ¹⁾.

3. De zorg voor de behoorlijke voldoening der consenten. Wanneer namelijk al de gewesten hunne toestemming op den staat van oorlog hadden gegeven, dan moesten zij in den regel (de uitzonderingen daarop zullen wij later leeren kennen) hun aandeel in de gemeene lasten betalen, òf op assignatiën van den raad van state, die *acten van verzoek* genoemd werden en op de bijzondere posten in den staat van oorlog uitgedrukt betrekking hadden, òf op zoogenaamde *generale decharges* of *quitantiën*, die door den ontvanger-generaal met goedvinden van den raad werden uitgegeven. Die betaalde *acten van verzoek* en *generale decharges* strekten alsdan den gewesten tot bewijs, dat zij hun aandeel in de toegestane lasten hadden voldaan ²⁾.

---

¹⁾ VAN SLINGEL., III. bl. 106 en v.

²⁾ *Tegenw. staat der Ver. Ned.*, deel I. bl. 296 en v.

Waren echter de provinciën nalatig in het voldoen harer quoten, waarvan aan den raad van state door den thesaurier-generaal der Unie kennis moest gegeven worden ¹⁾, dan werden de gedeputeerden dier in gebreke zijnde provinciën bij den raad ontboden of aan dezelve bezendingen gedaan, en wanneer dit alles niet mogt baten, ging de raad eindelijk over tot de executie, doch niet dan op voorafgaande resolutie van de staten-generaal. Dit laatste was wel geen vereischte, maar door gewoonte ingevoerd geworden, en wel tot groot nadeel der republiek, volgens VAN SLINGELANDT, daar de afgevaardigden ter staten-generaal, die bij eed noch instructie aan de generaliteit waren verbonden, in te naauwe betrekking tot hunne principalen stonden, om het besluit tot executie te verleenen ²⁾. Ingevolge *art.* 23 der Unie, waarbij de bondgenooten beloofden al de bepalingen dier Unie te handhaven onder verband van hunne voorregten, personen en goederen, nevens die van de ingezetenen hunner provinciën — hetgeen bij de acte van 13 Julij 1579 ³⁾ van toepassing werd verklaard, bijaldien de gewesten in het opbrengen der ingewilligde lasten nalatig mogten zijn — werd aan den raad van

---

¹⁾ Zie art. 15 zijner instr. van 3 Nov. 1700 (te vinden in *Tegenw. Staat*, enz. I. bl. 317 en v.). Volgens VAN SLINGEL. echter geschiedde zulks door den ontvanger-generaal, III. bl. 117.

²⁾ VAN SLINGEL., III. bl. 120.

³⁾ Zie de acte van parate executie bij P. PAULUS, II. 292—298.

state het regt van parate executie gegeven ¹⁾, van welk regt dat collegie dikwerf gebruik heeft gemaakt, veelal door middel van inlegering van krijgsvolk of ophaling van gijzelaars, zooals blijkt uit de vele resolutiën, aangehaald bij VAN SLINGELANDT ²⁾. Doch in het jaar 1639 stelden de gewesten er zich zoo krachtig tegen, dat de raad van state besluiten moest, dit regt te laten varen, hetgeen tot vele moeilijkheden aanleiding gaf ³⁾. De buitengewone vergadering der staten-generaal van 1651 had daaraan een einde kunnen maken — en daarin waren dan ook de provinciën het genoegzaam eens geworden omtrent de middelen tot beslechting der geschillen ⁴⁾, welke tusschen haar

¹⁾ Instr. van 12 April 1588, art. 10, en Instr. van 18 Julij 1651, art. 17. VAN SLINGEL., III. bl. 117 en v. P. PAULUS, II. bl. 158, III. bl. 194 en v.

²⁾ VAN SLINGEL., III. bl. 120.

³⁾ *Tegenw. Staat enz.*, deel I. bl. 300.

⁴⁾ Uit de bepalingen der Unie, omtrent het beslissen der geschillen tusschen provinciën, zijn in latere tijden vele moeilijkheden ontstaan, en dit kon ook niet anders, daar onze voorouders bij het aangaan der Unie geenszins het daarstellen eener constitutie bedoelden. Zoo bepaalde art. 9, dat alle geschillen met betrekking tot oorlog, vrede, belastingen, en dus ook consenten, zouden onderworpen zijn aan de uitspraak der stadhouders *toen ter tijdt wesende* en van assessoren of adjuncten. Maar hoe nu na den dood dier stadhouders? Om in die leemte te voorzien werd een ontwerp in de groote vergadering van 1651 ingediend, doch hetzelfde had geen voortgang, doordat Holland het punt van de consenten wilde uitgezonderd hebben. *Tegenw. staat enz.*, deel I. bl. 159.

mogten ontstaan over zaken, waarin volgens de Unie geene overstemming plaats mogt hebben — doch daar Holland de materie van de consenten wilde uitgezonderd hebben, zoo had dit ten gevolge dat de vergadering met betrekking tot dit gewichtig punt onverrigter zake uiteenging ¹⁾.

Wel heeft men in latere tijden de dringende noodzakelijkheid ingezien om het punt der executie te regelen ²⁾, doch alle pogingen daartoe waren vruchteloos, zoodat hetgeen bij de Unie of daarna was voorgeschreven omtrent het executeren der gebrekige provinciën allengs in onbruik is geraakt. Het gevolg daarvan was, dat na verloop van tijd sommige gewesten zooveel ten achteren waren, dat in het jaar 1662, toen de staten-generaal over eene algemeene liquidatie tusschen de provinciën en in het bijzonder over de miëdelen om die liquidatie, met hetgeen daaraan verbonden was, volkomen effect te doen hebben, het advies van den raad van state verzochten, deze zich genoodzaakt zag in bedenking te geven, „of de provinciën, tot welker voordeel de balance van de voorgeslagen liquidatie met eenige millioenen zoude overslaan, geholpen zouden wezen met de ruïne en ondergang van haar deficiëerende bondgenooten, of de deficiëerende provinciën haar notoiren ondergang goedwillig zouden aanzien, om te voldoen hetgeen zij nogtans regtmatig schuldig waren? en of het dus niet

¹⁾ VAN SLINGEL, III. bl. 125.

²⁾ Bijv. in 1658, 1663, 1716, 1717 en 1721. Zie VAN SLINGEL, III. bl. 131 en v. P. PAULUS, II. bl. 163 en v.

beter ware, het werk van de liquidatie te behandelen met discretie en moderatie, en liever verdacht te wezen op zoodanige vaste en onverbreekelijke middelen voor het toekomstige op het dragen, inbrengen, liquidceeren en executeeren der consenten enz.?" ¹⁾

4. Het beheer der gelden uit de generaliteits-landen afkomstig. Daartoe behoorden:

a. Het maken van ordonnantiën, waarnaar de belastingen in die landen zouden geheven worden; dit was echter meer gebruik dan wel regt, want uit de instructiën van den raad van state van 12 April 1588 *art.* 9 en van 18 Julij 1651 *art.* 16 blijkt, dat het vaststellen dier ordonnantiën eigenlijk aan de staten-generaal was opgedragen;

b. het aanstellen van financiële ambtenaren. Ook hiertoe was de raad regtens niet bevoegd, daar de instructie er niet van sprak; de gedurige geschillen omtrent dit punt tusschen de staten-generaal en den raad van state werden echter in het jaar 1661 ten voordeele van het laatste collegie beslist ²⁾;

c. het regt van parate executie, zoowel tegen de debiteurs der generaliteits-middelen, als tegen de pachters, ontvangers en hunne borgen;

d. de judicature over fraudes en contraventiën der plakkaten en ordonnantiën, waarnaar de belastingen werden

¹⁾ Advies van den raad van state van 29 Dec. 1662. VAN SLINGEL., III. bl. 122 en v.

²⁾ JANÇON, I. bl. 272 en v.

geheven. De uitspraken van den raad van state waren aan geen appèl noch reformatie onderworpen, doch alleen aan revisie, te verleenen door de vergadering der staten-generaal ¹⁾.

e. het verleenen van remissie aan de schuldenaren der generaliteits-middelen, doch sedert 1651 niet zonder kennis en toestemming der staten-generaal ²⁾.

5. Met betrekking tot de toevallige inkomsten, en wel

a. de vreemde subsidiën — de raad van state was belast met het beheer daarover; doch van die subsidiën was in de laatste tijden der republiek geen sprake meer, gelijk reeds boven is opgemerkt;

b. de aangeslagen goederen — de raad kon de vijandelijke goederen, gelegen in de generaliteitslanden, aanslaan, doch niet dan op resolutie van de staten-generaal, omdat er gewigtige redenen van staat konden zijn om van het regt van annotatie geen gebruik te maken;

c. de contributiën — deze moeten begrepen worden onder de generaliteits-middelen, waarover de administratie aan den raad van state was opgedragen. Van 1673 tot 1702 is het gansche beheer der contributiën in handen geweest van WILLEM III, als kapitein-generaal van de legers van den staat ³⁾.

¹⁾ MERULA, *Manier van procederen*, enz., 1705. bl. 77. VAN SLINGEL., II. bl. 187 en v. III. 238 en v. PAULUS, III. 54 en v. BOEY, *Woordentolk in voce Revisie*.

²⁾ Art. 33 Instr. v. 18 Julij 1651. Zie verder VAN SLINGEL., III. bl. 130—172.

³⁾ JANICON, I. bl. 204 en v. VAN SLINGEL., III. bl. 189 en v.

6. Het opnemen der rekeningen van alle particuliere comptabelen, hetgeen in het jaar 1651 aan de rekenkamer werd opgedragen ¹⁾.

7. De zorg dat alle rekenplichtige ambtenaren jaarlijks drie rekeningen ter rekenkamer inleverden, eene voor den raad, eene voor die kamer en eene voor den inleveraar zelven ²⁾.

8. Het alle drie maanden inleveren van een' staat van ontvangsten en uitgaven, niet alleen aan de algemeene staten, maar ook aan die van iedere provincie ³⁾.

9. De beschikking eindelijk over alle geldmiddelen der republiek. De raad van state had echter hierin geene vrije en onbepaalde magt, maar moest de gelden uitsluitend besteden tot het doel waartoe zij bestemd waren. Met dit gedeelte van het ambt van den raad was naauw verbonden de werkkring van den

§ 3. Ontvanger-Generaal der Unie.

Hij werd slechts bij plechtige gelegenheden als een lid van den raad van state aangemerkt, doch verscheen aldaar alleen dan, wanneer zijne tegenwoordigheid er vereischt werd ⁴⁾. Alle gelden kwamen in de kas van den ontvanger-generaal, hetzij in specie, hetzij bij wege van assignatie; daaruit konden geene uitgaven geschieden, dan

¹⁾ CAPADOSE, bl. 31, 47 en v.

²⁾ Instr. van 18 Julij 1651, art. 18.

³⁾ Instr. van 18 Julij 1651, art. 24.

⁴⁾ Zie artt. 47 en 48 van zijn instructie, te vinden in *Tegenw. Staat* enz., deel I. bl. 319 en v.

op ordonnantiën van den raad van state, geteekend door drie leden, den thesaurier-generaal en den secretaris en geregistreerd in de generaliteits-rekenkamer. Deze regel leed echter uitzondering met betrekking

1. Tot de soldijen van het gerepartitiëerde krijgsvolk ¹⁾, welke de provinciën krachtens de gedane consenten op den staat van oorlog betaalden zonder last van den raad van state en zonder dat de tot voldoening dier uitgaven bestemde gelden in de kas van den ontvanger-generaal kwamen;

2. tot de renten van door den staat opgenomen gelden, welke renten betaald werden krachtens de acten van negotiatie en de opgevolgde verantwoording dier gelden;

3. tot de penningen, welke de provinciën zelve aan sommige dienaren der Unie betaalden op assignatiën van den raad van state (*acten van verzoek*) overeenkomstig den staat van oorlog ²⁾.

¹⁾ Door zoogenaamde *solliciteurs* werd de betaling dier soldijen gevraagd. de provinciën waren echter in den regel nalatig in die betaling en daarvan maakten die solliciteurs gebruik om de benodigde gelden tegen hoogen interest voor te schieten: zie D'AVAUx, *Négociations en Hollande* etc., 1754, deel I. bl. 112 en v. Onze tegenwoordige wetgeving kent ook *solliciteurs*, nl. personen uitsluitend belast met het indienen van verzoekschriften of memorien aan den koning of aan de onderscheidene departementen van algemeen bestuur: zie kon. besl. van 5 Sept. 1823 (Stbl. n° 39). In 1852 is echter als beginsel aangenomen om voortaan geene solliciteurs meer aan te stellen: zie Mr. J. W. STAATS EVERS, *de Wet houdende eene nieuwe Regterlijke Inrigting, met aant.*, 1861, bl. 101.

²⁾ VAN SLINGEL., III. bl. 203 en v. CAPADOSE, bl. 57. Zie verder JANICON, I. bl. 226 en v.

§ 4. Admiraliteits-Collegiën.

Het admiraliteitswezen was sedert het uitbreken van den opstand tegen Spanje aan gedurige veranderingen onderhevig geweest, en het was eerst in het jaar 1597, dat daarin eene zekere vastheid tot stand kwam. Van dien tijd af berustte het bestuur van het zeewezen eigenlijk bij de vergadering der staten-generaal, wicr magt te dien opzichte nog merkelyk werd uitgebreid in stadhouderlooze tijden, door de opheffing namelijk van de aan het stadhouderschap verbonden waardigheid van admiraal-generaal, aan wien al de admiraliteits-collegiën gezamenlijk en elk in het bijzonder onderworpen waren ¹⁾. Door die opheffing toch gingen al de regten, aan die betrekking verbonden, gedeeltelyk tot de vergadering der staten-generaal, gedeeltelyk tot die van de staten der bijzondere provinciën over. De vele verwikkelingen, welke daaruit onvermijdelijk moesten voortvloeijen, en daarbij de al meer en meer toeneemende onverschilligheid en zelfs onwilligheid der gewesten, in het bijzonder van de landprovinciën, om geldelijke bijdragen voor den opbouw en het onderhoud van 's lands zeemagt op te brengen, waren de voornaame oorzaken van den treurigen toestand, waarin het zeewezen allengs verviel ²⁾.

Den 13den Augustus 1597 werd voor de Admiraliteit eene Instructie gearresteerd, welke oorspronkelyk niets

¹⁾ JANŒON, I. bl. 371 en v.

²⁾ DE JONGE, *Gesch. van het Ned. Zeewezen*, deel I. bl. 397 en v.

anders was dan een verdrag tusschen de provincie Zeeland en de overige vereenigde gewesten, slechts voor den tijd van één jaar aangegaan, omtrent de aangelegenheden betreffende het bestuur van het zeezezen en hetgeen daarmede in naauw verband stond; zij is echter stilzwijgend gedurende ongeveer twee eeuwen als de grondwet voor de marine blijven bestaan ¹⁾. Bij die Instructie werden vijf admiraliteits-collegiën ingesteld, waarvan een in Zuid-Holland te Rotterdam, een in Noord-Holland te Amsterdam, een in West-Friesland beurtelings te Hoorn of te Enkhuizen, een in Zeeland te Middelburg en een in Friesland te Dokkum (sedert 1645 te Harlingen) zou gevestigd zijn. Al de leden dier collegiën, met uitzondering van dat van Zeeland (in welke provincie de gecommitteerde raden tevens met de functiën van raden ter admiraliteit belast waren), werden op voordragt van de gewesten door de staten-generaal aangesteld ²⁾.

Aan deze collegiën was met betrekking tot ons onderwerp opgedragen:

1. De heffing en het beheer der convoijen en licenten. Even als oudtijds strekten deze belastingen uitsluitend ter

---

¹⁾ DE JONGE, deel I. bl. 189 en v. De instr. van 13 Aug 1597 is te vinden in *G. P.*, deel II. bl. 1530—1533.

²⁾ BOEY, *Woordentolk in voce Admiraliteit*. DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 179. DU TOUR VAN BELLINGHAVE, *Gesch. der regtsmagt van gedep. staten hier te lande*, 1859, bl. 58 en v.

voorziening in de kosten van het zeewezen en in die tot bescherming van den handel vereischt. Was er een overschot, dan zou de vergadering der staten-generaal de beschikking daarover hebben; doch dit is nimmer gcschied; integendeel, de kosten van het zeewezen namen door de grootere uitbreiding van den koophandel zoo zeer toe, dat de convoijen en licenten tot bestrijding daarvan niet meer toereikende waren en de gewesten daarin door middel van subsidiën moesten te hulp schieten.

De middelen der admiraliteits-collegiën waren derhalve tweërlei: de convoijen en licenten en de subsidiën der provinciën. De invordering en het beheer der convoijen en licenten werd bij bovengenoemde Instructie aan de admiraliteits-collegiën gegeven en daarin is later geene verandering gekomen ¹⁾. Daartoe had ieder admiraliteits-collegie onder zich verschillende comptoiren, op welke door bijzondere beambten 's lands regten werden ontvangen; deze werden daarna in handen gesteld van een' bij ieder admiraliteits-collegie aangestelden ontvanger-gencraal, die binnen een' zekeren termijn na verloop van elk jaar aan de generaliteits-rekenkamer rekening en verantwoording moest doen van hetgeen hij ontvangen en op ordonnantie van de

1) Hiermede is in strijd art. 22. Instr. voor den raad van state van 1651; doch dat artikel, zijnde art. 13 van de Instr. van 1588, is, volgens VAN SLINGEL., III. bl. 214 en v., bij vergissing niet weggelaten en moet dus als niet geschreven beschouwd worden.

raden ter admiraliteit betaald had ¹⁾. Op den ophef der convoijen en licenten zijn eene menigte plakكاتen, resolutiën enz. gearresteerd, van welke voornamelijk in aanmerking komt het bekende plakkaat van 31 Julij 1725 ²⁾, ontworpen voornamelijk door VISSCHER, DE WILDT, HOP en VAN SLINGELANDT ³⁾, welk plakkaat alle vroegere verordeningen omtrent 's lands inkomende en uitgaande regten uitdrukkelijk te niet deed. — Wat de subsidiën der gewesten betreft, deze behoorden meer tot het ressort van den raad van state; om die te bekomen moest namelijk dit collegie eene petitie aan al de provinciën doen; — hadden deze daarop haar consent gegeven, voor de behoorlijke voldoening daarvan zorgen, en eindelijk de door de gewesten opgebragte gelden bij ordonnantie aan de verschillende admiraliteits-collegiën uitbetalen ⁴⁾.

¹⁾ *Tegenw. staat der Ver. Ned.*, deel I. bl. 384.

²⁾ Zie over het plakkaat van 31 Julij 1725, te vinden in *G. P.* deel VI. bl. 1338, (SCHELTEMA), *Verh. over den geest van het plakkaat van 31 Julij 1725 enz.*, Amst. 1816. bl. 15—20 en 24. ENGELS, *de belastingen en de geldmiddelen van den aanvang der Republiek tot op heden*, Utr. 1862. bl. 41 en 49—56.

³⁾ VAN SLINGELANDT, eerst secretaris van den raad van state (1690), naderhand thesaurier-generaal der Unie (1725) en eindelijk raadpensionaris (1727—1736), heeft in zijne geschriften voornamelijk aangespoord tot het herstellen der uitgeputte geldmiddelen en het wegnemen van de gebreken der Unie van Utrecht. Zie over hem THORBECKE, *Simon van Slingelandt's toebeg om den Staat te hervormen*, in de *Hist. Schetsen*, bl. 66—83.

⁴⁾ VAN SLINGEL., III. bl. 220 en v.

2. Het op bepaalde tijden doen van opgaven hunner inkomsten, uitgaven en schulden aan de vergadering der staten-generaal.

3. De voordragt van de hoofdambtenaren der collegiën (advocaat-fiscaal, commies-generaal, ontvanger-generaal enz.) en de benoeming van alle lagere beambten belast met de inning en het beheer der convoijen en licenten 1).

4. De judicature over fraudes en contraventiën in zake van inkomende en uitgaande regten. Deze fraudes en contraventiën moesten door den commies-generaal worden aangegeven aan den advocaat-fiscaal, opdat deze, wien in het algemeen was opgedragen de voorregten der admiraliteit voor te staan, de zaak zou brengen en tot het einde toe vervolgen voor het competente admiraliteits-collegie, hetwelk daarover de plano moest uitspraak doen. Alle vonnissen, door de admiraliteits-collegiën gewezen, hadden volkomen kracht van arrest en daarvan werd dus geen beroep toegelaten; alleen in civiele zaken kon in sommige gevallen en onder bepaalde voorwaarden revisie worden verzocht van de staten-generaal, die alsdan eenige adjuncten benoemden om met het collegie het proces te revideren en daarna uitspraak te doen 2).

---

1) *Tegenw. staat enz.*, deel I. bl. 359 en v.

2) Zie *Nederl. placaat- en rechtskundig woordenb.* 1791—1797, deel I. in voce *Admiraliteit*, en verder *Tegenw. staat enz.*, deel I. bl. 342 en v.

§ 5. Generaliteits-Rekenkamer.

Van de Haagsche rekenkamer (waarvan in het eerste gedeelte dezer proeve gesproken is), eene gewestelijke instelling zijnde, is, nu wij over de zeven vereenigde provinciën handelen, geen sprake meer.

Een collegie uitsluitend belast met het toezigt op het beheer der geldmiddelen bestond er in den aanvang der republiek niet, hoewel men reeds vroeg de oprigting van zoodanig collegie schijnt beoogd te hebben, zooals duidelijk blijkt uit art. 10 van de instructie voor den raad van state van 12 April 1588, waar wij de volgende woorden lezen: „sullen besorgen ende naerstellijk aenhouden dat alle comptabelen van de generaliteyts-middelen behoorlijcken rekenen ter generaliteyts-rekenkamer.” Het waren de vergadering der staten-generaal en de raad van state beiden, die de rekeningen der rekenplichtige ambtenaren opnamen; door de eerste werden de declaratiën der provinciën, alsmede die van den ontvanger-generaal der Unie en van de ontvangers der admiraliteits-collegiën, gehoord, doch, daar de werkzaamheden van Hun Hoog Mogenden al uitgebreid genoeg waren, werd zulks in het jaar 1607 aan een bijzonder collegie opgedragen, te weten aan de generaliteits-rekenkamer, welke uit veertien leden, twee uit iedere provincie, zou bestaan ¹⁾.

¹⁾ Instr. van 5 November 1607. Zie CAPADOSE, bl. 28—45.

De magt van dit collegie breidde zich allengs al meer en meer uit. In het jaar 1622 gaf men aan hetzelfde eenig meerder toezigt op het rigtige beheer der convoijen en licenten, welke, zooals wij boven gezien hebben, niet in de gemeene kas kwamen ¹⁾.

In het jaar 1651 werd het belast met het opnemen der rekeningen van alle bijzondere comptabelen, hetgeen tot dien tijd toe tot de competentie van den raad van state had behoord en aanleiding had gegeven tot gedurige verwikkelingen tusschen beide lichamen, welke verwikkelingen eindelijk ten voordeele der rekenkamer werden uitgewezen — met de voorafgaande vereffening van alle ordonnantiën, die door den raad van state op den ontvanger-generaal werden afgegeven, en zonder welke vereffening geene betaling op die ordonnantiën mogt geschieden: dat hierdoor de magt van den raad van state merklijk werd ingekort, behoeft geen betoog — met het waken tegen alle knevelarijen, welke door bijzondere ambtenaren, belast met het beheer der middelen in de provinciën, mogten gepleegd worden — met het toezien, dat er niet meer regten op den in- en uitvoer werden geheven dan bij de staten-generaal was toegestaan, enz. ²⁾.

De instructie van 1651 had voornamelijk tot doel ge-

¹⁾ Instr. van 21 Januarij 1622. CAPADOSE, bl. 40.

²⁾ Instr. van 30 Sept. 1651. *Tegenw. staat enz.*, I. bl. 329 en v. BOEY, *Woordentolk*, in voec *Rekenkamer der Generaliteit*. CAPADOSE, bl. 46—54. DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 202.

had een einde te maken aan al de geschillen, welke gedurig tusschen de twee collegiën, den raad van state en de rekenkamer, omtrent het toezigt op het beheer der generaliteits-middelen waren gerezen, doch vruchteloos. De voorafgaande vereffening der ordonnantiën van betaling, waarmede, volgens die instructie, de rekenkamer werd belast, gaf aanleiding tot nieuwe moeilijkheden, ten gevolge waarvan de staten-generaal in het jaar 1693 eene nieuwe instructie vaststelden, waarbij elks bevoegdheid te dien opzigte naauwkeurig werd omschreven en uiteengezet ¹⁾.

§ 6. Generaliteits-Financiekamer, Generaliteits-Muntkamer, enz.

De *generaliteits-financiekamer*, bestaande uit vier leden door de staten-generaal te benoemen, was ondergeschikt zoowel aan de rekenkamer als aan den raad van state. Onder het opzigt van dit laatste collegie was aan haar opgedragen het doen der afrekeningen van legerdiensten en alles wat daarmede in verband stond ²⁾.

De *generaliteits-muntkamer*. Als een uitvlocisel der souvereiniteit, welke na de afzwering van PHILIPS op de bijzondere gewesten was overgegaan, hadden deze het regt om geld te doen munten, het gewigt, de gehalte en de waarde

¹⁾ Instr. van 31 Jan. 1693. CAPADOSE, bl. 54—58. JANIÇON, I. bl. 327 en v.

²⁾ *Tegenw. staat der Ver. Ned.*, deel I. bl. 334 en v.

daarvan te bepalen, alsmede daaromtrent zoodanige wetten en schikkingen te maken als zij noodig mogten oordeelen; alleen met betrekking tot den *loop des gelds* waren zij gebonden aan het voorschrift van art. 12 der Unie, volgens hetwelk het geld overal dezelfde innerlijke waarde moest hebben en de gezamenlijke bondgenooten daaromtrent eene ordonnantie zouden vaststellen, welke niet dan met algemeen goedvinden mogt veranderd worden. De zorg voor de stipte handhaving van dat art. en verder alles wat de munt betrof, werd reeds kort na het aangaan der Unie aan eene generaliteits-muntkamer opgedragen, welke uit drie raden en generale muntmeesters, een' essayeur-generaal en een' secretaris zou bestaan ¹⁾.

Verder was het beheer over de inkomsten, uit de generaliteits-landen afkomstig, aan verscheidene collegiën of ambtenaren onder het toezigt van den raad van state opgedragen. Zoo was er — om slechts een voorbeeld te noemen — te 's Hertogenbosch eene *leen- en tolkamer*, welke kennis nam van alle zaken, betreffende de domeinen, alsmede van alle geschillen, welke wegens de verpachte middelen mogten ontstaan enz. ²⁾.

---

¹⁾ *Tegenw. staat der Ver. Ned.*, deel I. bl. 336 en v. BOEY, *Woordeboek*, in voce *Muntkamer*. P. PAULUS, deel II. bl. 209 en v. DE LABASSECOUR CAAN, bl. 202 en v.

²⁾ *Tegenw. staat der Ver. Ned.*, deel II. bl. 50. SANTVOORT, *Woordeboek. betrekkelijk tot al de rekeningen*, enz. 's Hert., 1741, Voorberigt.

§ 7. Thesaurier-Generaal der Unie.

De thesaurier-generaal, volgens sommigen ¹⁾ de eerste minister der Vereenigde Nederlanden, droeg den titel van raadsheer van staat en werd door de vergadering der staten-generaal aangesteld. Hij had qualitate qua zitting in den raad van state, bij welks deliberatiën hij slechts eene adviserende stem kon uitbrengen ²⁾; vroeger, toen hij uit de leden van den raad van state werd gekozen, was dit natuurlijk anders, doch hoe lang dit geduurd heeft, kan niet met zekerheid gezegd worden ³⁾.

Zijne magt was groot, niet alleen in financiële maar ook in krijgskaken; doch deze laatste behooren niet tot ons onderwerp. Hij was belast, schoon 's lands penningen niet door zijne handen gingen, met het algemeen oppertoezicht over al de geldmiddelen der republiek. Het opmaken van den staat van oorlog en van de generale en buitengewone petitiën was aan hem opgedragen. Wanneer eene provincie in gebreke was hare quote op te brengen, moest hij daarvan aan den raad van state kennis geven — vervolgens, acht geven op het gedrag der ontvangers en andere financiële ambtenaren — zorg dragen dat alle in-

---

¹⁾ Verg. G. W. VREEDE, *Inleiding tot eene Gesch. der Nederl. diplomatie*. Utr. 1856. 1ste ged. bl. 95.

²⁾ Zie zijne instr. in *Tegenw. staat enz.*, deel I. bl. 314—318.

³⁾ VAN SLINGEL., III. bl. 259 en v.

komsten van den staat behoorlijk ingevorderd en bestierd werden; dat de ordonnantiën van betaling, welke hij moest goedkeuren en het eerst teekenen, waarna zij aan den raad van state ter ondertekening werden voorgelegd, en alle andere zaken spoedig afgedaan werden; dat alle rekeningen, en in het bijzonder die van den ontvanger-generaal, behoorlijk ingeleverd, alsmede dat die rekeningen ter rekenkamer nagezien werden; dat de kamer van financiën en het comptoir-generaal in goede orde gehouden werden en ten slotte waken voor de stipte instandhouding van al de bepalingen der Unie van Utrecht ¹⁾.

HOOFDSTUK III.

HET BEHEER DER GEWESTELIJKE GELDMIDDELEN.

Alvorens over te gaan tot de gewigtige veranderingen, welke ons staatsbestuur in het laatst der vorige eeuw onderging, zullen wij nog even onderzoeken, hoe het met het beheer der gewestelijke geldmiddelen gelegen was.

Om de gelden te vinden vereischt tot de provinciale

---

¹⁾ Zie verder JANIÇON, I. bl. 207 en v. DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 164—165.

quoten, alsmede om te voorzien in de huishoudelijke lasten der provinciën, stelden de gewesten, elk in zijn ressort, naar willekeur belastingen op. Dit regt, hetwelk uit de souvereiniteit voortsproot waarmede die gewesten na de afzwering van PHILIPS bekleed waren, werd stilzwijgend erkend bij artt. 5 en 6 der Unie en slechts in twee opzichten beperkt: *primo* ten aanzien van de overige bondgenooten, door het voorschrift van art. 18 der Unie, volgens hetwelk geene der vereenigde provinciën of steden, zonder eenparig goedvinden, ten nadeele der andere, belastingen zou mogen invoeren of de bondgenooten hooger bezwaren dan hare eigen ingezetenen; doch dat artikel is reeds van den beginne af gedurig overtreden ¹⁾; — *secundo* ten aanzien van de individuele leden der provincie, door de gevorderde eenstemmigheid op het stuk van belastingen: de minderheid was geenszins door de meerderheid gebonden, dit was een oud beginsel, zoo als wij boven gezien hebben ²⁾.

Het bestuur over de provinciale geldmiddelen was opgedragen aan het collegie van gedeputeerde staten of van

---

¹⁾ P. PAULUS, deel III, bl. 2 en v.

²⁾ Bij de ordonnantiën op de vergadering der staten van Holland van 17 Maart 1581 en van 12 Maart 1585 waren de zaken, waarin geene overstemming plaats mogt hebben, aanmerkelijk vermeerderd, doch daarbij tevens de middelen vastgesteld, waardoor de geschillen over die zaken zouden worden beslist. Zie VAN SLINGEL., I. bl. 40 en v., 108 en v., 236 en v. KLUIT, *Gesch. der Holl. staatsreg.*, I. bl. 234 en v. THORBECKE, *Hist. schetsen*, bl. 69 en v.

gecommitteerde raden, hetwelk door de staten met de uitvoerende magt was belast geworden en dus, doch allcen in een' zekeren zin, als de provinciale raad van state kon worden aangemerkt ¹⁾. Dat bestuur betrof de behoorlijke invordering der provinciale lasten, de judicature in zake van gemeene middelen, het rigtig besteden dier middelen enz., terwijl het opnemen der rekeningen van alle comptabele ambtenaren was opgedragen aan de provinciale rekenkamer. Zoo was in Holland reeds in 1590 eene *rekenkamer ter auditie*, of tot het hooren van 's lands gemeene rekeningen, opgericht, welke in het jaar 1751 door de *Hollandsche rekenkamer* was vervangen geworden ²⁾. De *Haagsche rekenkamer*, waarvan boven sprake is geweest, was wel blijven bestaan, doch haar gebied bepaalde zich slechts tot de domeinen en de landsheerlijke regten; in het jaar 1728 hief men haar op en werden hare werkzaamheden, voor zooverre na den verkoop van het grootste gedeelte der domeinen er nog werkzaamheden waren, aan het collegie van gecommitteerde raden opgedragen ³⁾.

De belastingen, welke in de onderscheidene gewesten werden geheven, waren verschillend, doch hadden niette-

---

¹⁾ *Tegenw. staat der Ver. Ned.*, deel IV. bl. 165. DE LA BASSECOUR CAAN, bl. 157 en v.

²⁾ BOEY, *Woordentolk*, in voce *Rekenkamer ter auditie*. *Tegenw. staat der Ver. Ned.*, deel IV. bl. 193 en v.

³⁾ BOEY, *Woordentolk*, in voce *Rekenkamer der graafschheids-domeinen*. *Tegenw. staat der Ver. Ned.*, deel IV. bl. 195 en v.

min veel overeenkomst met elkander ¹⁾. Zij werden oudtijds door inzamelaars ingevorderd, doch later aan de meestbiedenden voor een' zekeren termijn verpacht ²⁾; de pachtpenningen werden door de pachters aan de bijzondere ontvangers betaald, en deze deden weder hunne penningen toekomen aan den ontvanger-generaal der Unie ³⁾. Doch het groote misnoegen van het volk tegen de pachterijen, ten gevolge van de grove daaruit ontstaande misbruiken, bewerkte dat zij in het jaar 1748 in al de gewesten, met uitzondering van Gelderland, Overijssel en de Generaliteits-landen, werden afgeschaft en vervangen door de collecte. In Holland werden zij opgeheven bij *publicatie van 26 Junij 1748* ⁴⁾, hoewel de staten die afschaffing zoolang mogelijk hadden tegengehouden; zij werden daar eerst vervangen door een provisioneel middel, eenige overeenkomst hebbende met het *familiegeld* of de *personele quotisatie* ⁵⁾; daarna werd de collecte ingevoerd bij het

¹⁾ Over de menigvuldigheid der belastingen hier te lande, zie JANIÇON, I. bl. 60; TEMPLE, *Remarques sur l'État des Provinces-Unies des Pays-Bas*, 1780. bl. 374. Verg. P. PAULUS, I. bl. 424.

²⁾ P. PAULUS, I. bl. 380. In Holland sedert 1555. Zie BOEY in voce *Impost*. BERG, *de vect. ac trib. hist. temp. comitum*, bl. 56 en v.

³⁾ *Tegenw. staat der Ver. Ned.*, deel IV. bl. 185 en v.

⁴⁾ Zie *Ned. plac. en rechtsk. woordenb.*, deel IV. in voce *Middelen (gemeene)*, bl. 287.

⁵⁾ Zie de publ. van 26 Junij en 8 Nov. 1748 en die van 22 April, 5 en 29 Julij 1749, in *Ned. plac. en rechtsk. woordenboek*, deel IV, in voce *Middelen (gemeene)*, bl. 287 en v.

generaal plakkaat van 22 Julij ¹⁾ en de generale ordonnantie van 28 Augustus 1749 ²⁾.

De judicature in zake van gemeene middelen behoorde in eersten aanleg bij schepenen commissarissen en in appèl bij gecommiteerde raden of gedeputeerde staten ³⁾. Van de door dezen uitgesproken vonnissen kon men niet in hooger beroep komen, doch alleen revisie verzoeken van de staten.

---

¹⁾ Zie *Ned. plac. en rechtsk. woordenb.*, deel III. in voce *Generaal placaat*, bl. 76 en v.

²⁾ Zie *Ned. plac. en rechtsk. woordenb.*, deel II. in voce *Fraudes*, bl. 520 en v. Verg. BERG, *de vect. ac trib. hist. temp. Reip.*, bl. 112 en v. ENGELS, bl. 42 en v., die de bewering, dat sedert de afschaffing der pachterijen de opbrengst der middelen zou verdubbeld zijn, onjuist acht.

³⁾ Zie voor Holland het *Generaal placuat van 22 Julij 1749* en het *Reglement op de manier van procederen van 23 Augustus 1749* (te vinden in *Ned. plac. en rechtsk. woordenb.*, deel III. in voce *Generaal placaat*, bl. 76 en v., en deel IV. in voce *Middelen*, bl. 293 en v.) In dat gewest was ondertijds de judicature opgedragen aan het hof; bij *placaat van 23 April 1576* werd zij gegeven aan gecommiteerde raden en bij de *Generale ordonnantie van 1583* aan schepenen commissarissen, door de commissarissen ter verpachting te benoemen. Zie VAN SLINGEL. (I. bl. 242 en v.), die in het ontnemen van die judicature aan het Hof de voorname oorzaak ziet van de „quade en inegale practijcq der middelen en van het groot verval derzelve.” Zie verder DU TOUR VAN BELLINGHAEVE, *Gesch. der regtsmagt van gedeputeerde staten hier te lande enz.*, 1859.

DERDE TIJDVAK.

1795—1810.

HOOFDSTUK I.

OMWENTELING VAN 1795.

Na een bestaan van ongeveer twee eeuwen ging eindelijk de Unie van Utrecht te niet, en het was voornamelijk door toedoen van haren vroegeren warmen verdediger PIETER PAULUS, dat zij voor eene gansch nieuwe orde van zaken plaats moest maken.

In de maanden Januarij en Februarij 1795 werden de staten der bijzondere gewesten door provisionele representanten van het volk, en de gedeputeerden door de verschillende comités in de provinciën vervangen. Den 4den Maart werd, op voorstel van PAULUS, voorzitter van

de provisionele volksvertegenwoordigers van Holland, het collegie van den raad van state opgeheven, en slechts weinige dagen daarna, den 11^{den} Maart namelijk, viel ook hetzelfde lot aan de vijf admiraliteits-collegiën te beurt, in welker plaats een *comité tot de zaken der marine* werd opgericht ¹⁾, terwijl de raad van state werd vervangen door een *comité tot de algemeene zaken van het bondgenootschap te lande*, bestaande uit een en twintig leden, waarvan zeven zouden belast zijn met het bestuur der zaken van oorlog, zeven met dat der geldmiddelen, het gansche bondgenootschap betreffende en de zeven overige met het ontwerpen van een plan tot het zamenroepen van eene algemeene vergadering ²⁾. Deze laatste voldeden aan de hun opgedragen taak; den 29sten Mei dienden zij een plan in bij de vergadering der staten-generaal; daarop werd den 15^{den} October bij meerderheid van stemmen ³⁾ besloten tot de bijeenroeping van eene *algemeene nationale vergadering* en den 21sten Januarij 1796 een reglement vastgesteld, vol-

¹⁾ (APPELIUS), De staatsomwenteling van 1795, in haren aard, loop en gevolgen beschouwd 1801, bl. 26, 34. *Codex novus Batavus*, 1803, deel I. bl. 8 in voce *Admiraliteit*.

²⁾ VITRINGA, *Gedenkschrift*, stuk I. bl. 315 en v.

³⁾ Ofschoon de Unie van Utrecht niet uitdrukkelijk in het geval voorzag, mag misschien met regt gevraagd worden, of niet volgens haren geest — want reghens opgeheven was zij toen nog niet — tot zoodanig gewigtig besluit de eenparigheid van al de gewesten werd gevorderd? Dat de eerst tegenstemmende provinciën later al of niet toetraden, doet eigenlijk niets af: zie GROEN V. PRINSTERER, *Handb. der Nederl. Gesch.* bl. 865.

gens hetwelk die vergadering, door het volk te verkiezen, zonder eenige ruggespraak bij hoofdelijke stemming de algemeene belangen zou regelen — het bestuur zou hebben over buitenlandsche betrekkingen, over vrede en oorlog, over het sluiten van tractaten en alliantien, over land- en zeemagt, over de munt, over de algemeene geldmiddelen en voorts uit haar midden eene commissie van 21 leden zou benoemen, belast met het ontwerpen van eene constitutie, die aan het volk uiterlijk binnen een jaar zou worden aangeboden, terwijl bij eventuëele afkeuring eene tweede nationale vergadering, mede aan het reglement gebonden, zou bijeenkomen; — voorts elke provincie volgens hare quote in de staatsbehoeften zou dragen en eindelijk alle comités van algemeen bestuur aan de nationale vergadering zouden onderworpen zijn, behoudens echter het regt van de provinciale besturen om, even als voorheen, de huishoudelijke belangen der gewesten waar te nemen ¹⁾).

Eindelijk werd dan den 1sten Maart 1796 het collegie van de staten-generaal opgeheven en vervangen door de zoo algemeen gewenschte nationale vergadering, welke uit 124 leden zou bestaan en te 's Gravenhage bijeenkwam ²⁾); eene

¹⁾ THORBECKE, *Hist. schetsen*, bl. 100. VITRINGA, I. 316—339.

²⁾ PIETER PAULUS, de hoofdontwerper van het plan tot bijeenroeping dezer vergadering werd tot haar voorzitter benoemd, doch hij mogt niet lang den presidialen stoel bekleeden, daar reeds den 17den Maart 1796 de dood hem overviel. Zie over hem *Vitringa*, I. bl. 315 en v., II. bl. 32 en v. G. W. VEEDE, *Bijdragen tot de Gesch. der Omw. van 1795 tot 1798*, I. bl. 79 en v.

harer eerste werkzaamheden was, ingevolge het voorschrift van het reglement, de benoeming van eene commissie ¹⁾ tot het ontwerpen van een plan van constitutie, hetwelk ook binnen den bepaalden tijd werd ingeleverd. Wij zullen de bepalingen hiervan, met betrekking tot ons onderwerp, even als die van het ontwerp van het jaar 1797, kortelijk nagaan en men zal daaruit de voornamste oorzaak kunnen zien, waarom nog twee jaren moesten verloopcn, eer Nederland zich in het bezit eener constitutie mogt verheugen. Het waren niet meer patriotten en stadhoudersgezinden, die tegenover elkander stonden; nu werd de strijd gevoerd tusschen unitarissen en federalisten ²⁾, en aan dien strijd werd eerst den 22sten Januarij 1798 een einde gemaakt. Tot dien tijd toe bleef ten opzichte van het beheer der geldmiddelen alles op den ouden voet bestaan; dezelfde magt, welke te dien opzichte vroeger aan de staten-generaal, aan den raad van state, aan de admiraliteits-collegiën, aan de gewestelijke staten enz. toekwam, ging in het algemeen over op de nieuwe

---

¹⁾ Zij bestond uit de leden KRIEGER en VERHOESEN (voor Bataafsch Brand), VAN MANEN en STRICK VAN LINSCHOTEN (voor Utrecht), DE RHOER en VITRINGA (voor Gelderland), HOFFMAN en TRIP (voor Stad en Lande), DE VOS VAN STEENWIJK (voor Drenthe), VAN MARLE en QUEIJSEN (voor Overijsscl), LUIJKEN, COUPERUS, WITBOIS, FARRET, VAN DE KASTEEL en VAN HORBAG (voor Holland), STIJL en SIDERIUS (voor Friesland), AUSTEN en RABBINEL (voor Zeeland). Zie ROGGE, *Gesch. der Staatsregeling*, 1799, bl. 42 en v., 45 en v.

²⁾ (APPELIUS), *De staatsomw.* v. 1795 bl. 51 en v. VITRINGA, II. bl. 8 en v.

in hunne plaats gestelde collegiën en het was dus eigenlijk niets anders dan de naam, die voor ecn' anderen had moeten wijken.

Wel poogden, kort na de bijeenkomst van de nationale vergadering, eenige harer leden het gezag van dat collegie te vermeerderen, door aan hetzelfde ook het beleid der gewestelijke geldmiddelen op te dragen, doch het daartoe gedane voorstel vond geen ingang bij de overige leden of had ten minste geen verder gevolg ¹⁾.

§ 1. Plan van constitutie van het jaar 1796.

Dit plan werd den 10^{den} November 1796 bij de nationale vergadering ingeleverd ²⁾ en daarbij was omtrent de geldelijke aangelegenheden van den staat het navolgende bepaald :

Elk van de negen departementen, waarin het grondgebied van de republiek werd verdeeld, zou zijne afzonderlijke domeinen, goederen, bezittingen en schulden hebben, afgescheiden van die der republiek in het algemeen; terwijl het departementaal bestuur (breede raad), om te voorzien in de huishoudelijke lasten en kosten van inwendig beheer van het gewest, het regt zou hebben om, op

---

¹⁾ ROGGE, bl. 78 en v., 90 en v. VITRINGA, II, 1, bl. 259 en v., 284 en v.

²⁾ ROGGE, bl. 172 en v.

voordragt van het collegie van gecommiteerde raden, aan hetwelk het toezigt op de administratie der departementale financiën was opgedragen, zoodanige belastingen te heffen en te doen executeren als het noodig zou oordeelen, mits niet handelende in strijd met de constitutie 1). Ook de gemeenteraden zouden belastingen mogen invoeren, doch niet dan met goedkeuring van gecommiteerden uit de stemgerechtigden van de respectieve gemeenten 2). Voorts zou ieder departement, volgens eene vaste quote, waarin binnen den tijd van twintig jaren geene verandering mogt gemaakt worden dan met eenparige toestemming van al de departementale besturen, bijdragen in de algemeene lasten van den staat, welke niet hooger dan tot dertien en een half millioen zouden mogen worden opgevoerd. Daartoe zouden *primo*, niet zoo als vroeger van de departementen als lichamen, maar direct van de ingezetenen, middelen worden geheven, welke door de departementale besturen zouden worden voorgedragen, of deze dit nalatende, door het wetgevend ligchaam uit de reeds bestaande gewestelijke belastingen worden aangewezen; — *secundo* een collateraal over het saldo van alle boedels in de zijdlinie vervallende en een impost op het klein zegel worden ingevoerd, terwijl het wetgevend ligchaam, met be-willinging van al de departementale besturen, nog andere

---

1) Artt. 401—404 verg. met artt. 578—580 en 584—601.

2) Artt. 629 en 632.

algemeene belastingen zou kunnen uitschrijven ¹⁾. Waren echter alle die middelen bij buitengewone dringende omstandigheden niet toereikende ter voorziening in de algemeene staatsbehoefden, dan zou het wetgevend ligchaam, buiten toestemming van de departementen, nog andere belastingen mogen heffen, mits die geëvenredigd waren aan het betrekkelijk vermogen der ingezetenen, nimmer gesteld werden op waren, die tot de eerste en algemeene behoeften behoorden, noch ook op eenige bijzondere soort alleen, maar zooveel mogelijk op alle soorten van bezittingen en eindelijk niet langer werden geheven dan noodig was ²⁾.

Aan de uitvoerende magt, aan den *staatsraad* namelijk, welks leden jaarlijks door het volk zouden worden gekozen uit een dubbeltal, daartoe door de kamer der oudsten opgemaakt, werd opgedragen het ontwerpen van de jaarlijksche petitie, houdende opgave van al hetgeen voor het volgend jaar tot de dienst van het land vereischt werd en waarin alle mogelijke bezuiniging en spaarzaamheid werd aanbevolen; die petitie zou aan de groote kamer van het wetgevend ligchaam worden ingezonden, welke, haar in orde bevonden hebbende, daarop het advies van de financiekamer moest inwinnen, waarna het wetgevend ligchaam omtrent dezelve zou besluiten zooals het zou bevinden te behooren ³⁾.

¹⁾ Artt. 405—440 en 446—447.

²⁾ Artt. 441—445.

³⁾ Artt. 290—324 en 449—468.

Het bestuur over de algemeene geldmiddelen werd opgedragen aan eene *nationale financieekamer*, benoemd door de kamer der oudsten en bestaande uit zeven leden, een' thesaurier-generaal en een' secretaris. Dat bestuur betrof de aanstelling van alle financiële ambtenaren, behoudens goedkeuring van de kamer der oudsten, het opzigt over het geheele muntwezen, het inleveren aan het wetgevend ligchaam van een' naauwkeurigen staat van financiën en het daarbij voorstellen van alle zoodanige veranderingen of verbeteringen als zij noodig zou oordeelen ter bevordering van 's lands financiën en tot bezuiniging der uitgaven, de zorg dat alle door het wetgevend ligchaam omtrent de geldmiddelen gemaakte ordonnantiën stiptelijk en op een' gelijken voet zouden worden nagekomen, de judicature eindelijk over alle civiele actiën betreffende de convoijen en licenten, behoudens revisie, waarvan de orde zou worden gearresteerd door het wetgevend ligchaam, aan hetwelk tevens werd opgedragen de vaststelling der judicature in zake van alle andere nationale middelen; doch alle criminele actiën in zake van belastingen zouden behooren tot de kennismeming van het hoog nationaal gerechtshof, voor hetwelk die actiën zouden worden ingesteld door den fiscaal der finantie en wel onder voeging van den procureur-generaal ¹⁾.

De *thesaurier-generaal*, die bij de deliberatiën der kamer

---

¹⁾ Artt. 469—510 verg. met artt. 660—662.

slechts eene adviserende stem zou hebben, werd belast met het toezigt op de bevordering en de verbetering van 's lands financiën ¹⁾. De *fiscaal der finantie* werd voor zijn leven door den staatsraad benoemd, behoudens de goedkeuring van de kamer der oudsten; hij moest in alle zaken, waarvan de judicature aan de financiekamer was of zou worden opgedragen, het regt van den lande waarnemen en alle actiën instellen hetzij ambtshalve hetzij op last van die kamer of van den staatsraad ²⁾.

Buitendien werd de oprigting bevolen van eene *nationale rekenkamer*, bestaande uit vijf leden met een' secretaris, welke door de kamer der oudsten benoemd, belast zou zijn met het onderzoeken en sluiten der rekeningen van alle comptabele ambtenaren en der declaratiën ten laste van den lande gegeven, met het registreren der ordonnantiën door de financiekamer ten laste der republiek geslagen, in één woord met al de werkzaamheden, welke aan de nog bestaande generaliteits-rekenkamer waren opgedragen ³⁾.

Ten slotte bepaalden de twee laatste artikelen, dat a hetgeen ten aanzien van de algemeene en gewestelijke financiën was voorgeschreven, niet dan met eenparige bewilliging der afzonderlijke departementen zou kunnen veranderd worden; welke bewilliging dan nog moest verkregen

¹⁾ Art. 511—515.

²⁾ Art. 516—522.

³⁾ Artt. 529—552.

worden door de meerderheid der stemgerechtigde burgers van elk departement ¹⁾).

Dit ontwerp, waarin, zocals blijkt uit de boven aangehaalde bepalingen, het federatieve stelsel op het stuk der financiën geheel de overhand had verkregen, werd tegen aller verwachting den 29sten November door de nationale vergadering als leidraad harer beraadslagingen aangenomen ²⁾. Doch twee dagen daarna werd met overgroote meerderheid besloten, dat het plan van constitutie, hetwelk aan het volk zou worden aangeboden, de volstrekte één- en ondeelbaarheid der republiek zoo met betrekking van buiten als van binnen onder één en hetzelfde opperbestuur zou ten grondslag hebben ³⁾ — en werden tevens twee commissiën benoemd, ieder bestaande uit zeven leden; de eene ⁴⁾ tot het beraamen van een plan omtrent de oude gewestelijke schulden, wat namelijk daaromtrent op gronden van wederkeerig en gemeen belang zou moeten worden bepaald; de andere ⁵⁾ tot het ontwerpen van eene

¹⁾ Artt. 774—775.

²⁾ ROGGE, bl. 229 en v. (APPELIUS), De staatsomwenteling v. 1795, bl. 68 en v. VITRINGA, III, bl. 129 en v.

³⁾ ROGGE, bl. 234—241.

⁴⁾ Leden dezer commissie waren: VAN DE KASTELE, DE VOS VAN STEENWIJK, HARTOG, DE BEVEREN, SCHIMMELPENNINCK, VREDEDE en SIDERIUS. Zie ROGGE, bl. 241. VITRINGA, III, bl. 127—136.

⁵⁾ Bestaande uit de leden HAHN, VAN HOOFF, BOSCH, DE LEEUW, FLOH, VAN SONSBEK en DE KEMPENAER. Zie ROGGE, bl. 242. VITRINGA, III, bl. 136—138.

schets van al de veranderingen, welke het plan van constitutie ten gevolge van het genomen besluit noodwendig moest ondergaan.

Deze laatste commissie had hare taak binnen korten tijd afgedaan, den titel over financiële zaken onaangeroerd latende, in afwachting van het rapport, dat door de eerstgenoemde commissie zou worden uitgebragt; dit rapport werd den 10^{den} Januarij 1797 bij de nationale vergadering ingeleverd en de meeste bepalingen daarvan werden, hoewel na veel tegenstand en hevige discussiën, opgenomen in het door de nationale vergadering gewijzigd ontwerp van constitutie ¹⁾.

Dit gewijzigd ontwerp is voor ons van veel belang, daar het, ten minste wat betreft het punt der financiën, als de bron moet worden aangemerkt, waaruit de ontwerpers van onze latere staatsregelingen geput hebben.

§ 2. Ontwerp van constitutie van het jaar 1797.

Ten gevolge van het in art. 1 aangenomen beginsel van één- en ondeelbaarheid van de Bataafsche republiek werden bij artt. 420 en 421 alle gewestelijke inkomsten en bezittingen, alsmede alle gewestelijke schulden en verbindtenissen vóór de invoering der constitutie aangegaan, zonder onderscheid nationaal verklaard. Art. 422 stelde

---

¹⁾ ROGGE, bl. 248 en v., 300 en v. VITRINGA, III. bl. 392—426.

de wijze vast, waarop de oude schuldbrieven in nieuwe nationale zouden worden ingewisseld en strekte voornamelijk om de verkregen regten van de eigenaars dier oude schuldbrieven te handhaven. Artt. 423 en 424 handelden over de renten en interessen der nieuwe nationale schuld en art. 425 bepaalde, hoe door de wetgevende magt zou moeten gehandeld worden, wanneer er nieuwe geldheffingen noodzakelijk mogten zijn.

Om te voorzien in de huishoudelijke lasten der departementen en der gemeenten, zouden de besturen onder zekere voorwaarden het regt hebben om belastingen te heffen ¹⁾; ter bestrijding van de nationale behoeften der republiek werd de invoering van een algemeen belastingstelsel bevolen, hetwelk binnen één jaar ²⁾ na de aanneming der constitutie aan het wetgevend ligchaam door eene daartoe bijzonderlijk benoemde commissie zou worden ingeleverd ³⁾ en aan welk stelsel voornamelijk de navolgende beginselen moesten ten grondslag liggen: De belastingen moesten steeds aan het betrekkelijk vermogen der ingezetenen geëvenredigd zijn en mogten slechts gesteld worden òf op bezittingen en inkomsten gezamenlijk,

---

¹⁾ Art. 603 en v., 651 en v.

²⁾ Provisioneel werden eenige financiële maatregelen vastgesteld in een concept-reglement, als bijlage achter het ontwerp van constitutie gevoegd, welke dadelijk met de invoering der staatsregeling zouden in werking komen.

³⁾ Art. 429.

òf op inkomsten alleen, òf op verteringen. De eerste soort, die op inkomsten en bezittingen, zonder onderscheid, zoude alleen bij wege van extra-ordinaire heffing, uit hoofde van buitengewone staatsbehoeften worden geheven. Bij eene belasting op de inkomsten moest zorg worden gedragen, dat een ieder zich opregtelijk van zijn' pligt kweet en tevens de staat zijner bezittingen zoo veel mogelijk geheim bleef. Belastingen op het consumtieve, indien men daartoe mogt overgaan, mogten *primo* nimmer op de middelen van de eerste noodzakelijkheid worden gelegd en *secundo* zou daarbij alleen gelet worden op dat gedeelte van ieders vertering, hetwelk hij na het genot van het volstrekt noodige, uit zijne inkomsten zou verkiezen te bekostigen ¹⁾.

De overige bepalingen van het oorspronkelijk ontwerp op het stuk van financiën werden grootendeels behouden, en ondergingen slechts de navolgende uitbreiding of verandering: Aan de nationale financieekamer werd opgedragen het toezigt, dat de inkomsten der posterijen, voor zooverre die tot hiertoe ten voordeele van eenige gewestelijke kassen kwamen, aan de nationale kas verantwoord werden, terwijl het wetgevend ligchaam werd belast met de regeling der algemeene voorzieningen, tot het werk der posterijen behorende ²⁾.

Tot beter opzigt omtrent de inning der middelen te

¹⁾ Art. 426.

²⁾ Art. 475—476.

water werd de aanstelling bevolen van een' inspecteur-generaal op een vast tractement, wiens werkzaamheden dezelfde zouden zijn als die van de vroegere commiesen-generaal der admiraliteits-collegiën ¹⁾.

De rechtspleging ter zake van verkorting der gemeene middelen, mitsgaders ter zake van feitelijke resistentie tegen 'slands financiële ambtenaren in officio gepleegd, werd ter eerste instantie aan speciale regters opgedragen, te weten aan de vijf jongst aangekomen leden uit de departementale gerechtshoven, indien de eisch was geldboete, suspensie of verlating van nering; doch werd er tot eene crimineele straf geageerd, dan moest de zaak door het gansche hof worden beregt. De zaken moesten voor die speciale regters worden aangebragt, òf door den fiscaal der finacie òf door de publieke aanklagers bij de departementale gerechtshoven of subalterne regtbanken. Van de door die regters gewezen vonnissen werd appèl toegelaten; het hoog nationaal gerechtshof oordeelde in het laatste resort, en van zijne uitspraken werd in den regel ²⁾ zelfs geene revisie toegelaten. Verder werd aan het wetgevend ligchaam opgedragen de vaststelling van eene bijzondere manier van procederen in zake van gemeene middelen ³⁾.

¹⁾ Art. 513.

²⁾ Uitzonderd wanneer de beschuldigde in eene crimineele zaak bij een departementaal gerechtshof vrijgesproken zijnde, bij het hoog nationaal gerechtshof werd veroordeeld. Art. 547 en 551.

³⁾ Artt. 541—552 verg. met artt. 688—694 en 707.

De twee laatste artikelen van het vorig ontwerp, waaruit men genoegzaam de gansche strekking van dat plan kon opmaken, vervielen natuurlijk nadat het beginsel van volstrekte één- en ondeelbaârheid der republiek de overwinning had behaald.

Dit gewijzigd ontwerp, na gedurende vijf maanden het onderwerp gewest te zijn van de werkzaamheden der nationale vergadering, werd eindelijk op den 30sten Mei door haar vastgesteld en aangenomen ¹⁾, doch door het volk op den 8sten Augustus met eene overgroote meerderheid verworpen ²⁾. Dientengevolge kwam eene tweede nationale vergadering bijeen, welke eene commissie van 21 leden benoemde tot beraming van een nieuw plan van constitutie ³⁾. Deze commissie mogt echter hare taak niet voleindigen, zooals men weet; op den 22sten Januarij 1798 brak eene nieuwe omwenteling uit, welker gevolgen het ontwerp zullen uitmaken van het volgende hoofdstuk.

---

1) ROGGE, bl. 346 en v.

2) (APPELIUS), De staatsomw. v. 1795 bl. 70 en v. ROGGE, bl. 407 en v.

3) Deze commissie bestond uit de leden GULJÉ en VERHOYSEN (voor Bataafsch Brabant), VAN BUUL en VISSCHER (voor Utrecht), VITRINGA en WENTHOLT (voor Gelderland), DE SITTER en HOFFMAN (voor Groningen), HOMAN (voor Drenthe), DE MIST en TEN POL (voor Overijssel), VAN SONSBEEK, KONIJNENBURG, OCKERSE, PERTAT, NOLST en FRONHOFF (voor Holland), HUBER en VAN BEYMA (voor Friesland), FOKKER en BELJARD (voor Zeeland). Zie ROGGE, bl. 436 en v.

HOOFDSTUK II.

OMWENTELING VAN 22 JANUARIJ 1798. STAATSREGELING VAN
23 APRIL 1798.

Eerst in het jaar 1798 ging het geheele regeringsstelsel der vroegere republiek te niet. De 22ste Januarij en volgende dagen bragten een' ganschen ommekeer van zaken te weeg: het reglement voor de nationale vergadering, alsmede alle provinciale en kwartierlijke soevereiniteit vernietigd en daardoor een einde gemaakt aan den langdurigen strijd tusschen unitarissen en federalisten, vooral omtrent het al of niet amalgameren der gewestelijke schulden; de nationale vergadering veranderd in eene *constitueerende vergadering representerende het Bataafsche volk*; alle uitvoerende comités ¹⁾ ontbonden en vervangen door een uitvoerend bewind van vijf leden, hetwelk, ter uitvoering van zijne bevelen, zes agenten, voor buitenlandsche-, voor binnenlandsche zaken, voor justitie, voor financiën, ²⁾ voor oorlog en voor marine, alsmede commissarissen bij de provinciale administratieve besturen en gerechtshoven, ten einde voor de uitvoering

---

1) Met uitzondering van die voor de Oost- en West-Indische zaken, de administratie der Fransche troepen en die over de goederen van den vorst van Nassau (Oranje-).

2) Bij publicatie van het uitvoerend bewind van 6 Maart 1798 werd ISAAC JAN ALEXANDER GOGEL tot agent van financiën en DE BORDES tot secretaris van het agentschap benoemd.

der wetten te zorgen, moest benoemen; en eindelijk eene commissie van constitutie van zeven leden ¹⁾ benoemd, maar tevens de algemeene grondslagen vastgesteld, waarop die constitutie zou moeten rusten ²⁾.

Den 6den Maart werd een ontwerp van staatsregeling ingediend, hetwelk den 17den dierzelfde maand door de constituerende vergadering, den 23sten April door het volk met overgrootte meerderheid werd aangenomen en, ondanks de tegenomwenteling van 12 Junij 1798, bestaan heeft tot het jaar 1801 ³⁾.

Hare voorschriften, met betrekking tot de geldmiddelen der republiek en alles wat daarmede in verband staat, waren grootendeels overgenomen, zoo als wij zien zullen, uit het ontwerp van het jaar 1797, en kwamen hoofdzakelijk hierop neder:

In hare inleiding ⁴⁾ vinden wij als algemeen beginsel gehuldigd, de zedelijke verplichting van iederen burger tot het dragen der lasten, ter vergoeding van de bescherming, welke hij van den staat geniet, terwijl daartegen aan de regering als pligt werd voorgeschreven,

¹⁾ Leden dezer commissie waren OCKERSE, KONJINENBURG, HOFFMAN, VAN SONSBEEK, NOIST, FOKKER en GILJÉ. ROGGE, bl. 506.

²⁾ Zie *Dagverhaal der Handelingen van de tweede nat. verg.* deel VIII. no. 818—822. (Zittingen van 22—25 Januarij 1798). ROGGE, bl. 496—534.

³⁾ (APPELIUS), *De staatsomw. v. 1795*, bl. 99 en v. 107 en v.

⁴⁾ Artt. 64 en 65 der burgerlijke en staatkundige grondregels.

eene verstandige bezuiniging in alle mogelijke opzigten te behartigen.

Alle inkomsten en bezittingen, welke vroeger aan de generaliteit en aan de bijzondere gewesten behoorden, alle domeinen van den gewezen stadhouder prins WILLEM V, welke bij een besluit van de eerste nationale vergadering onder eene bijzondere administratie onder het toezigt van eene commissie van superintendentie (bestaande uit vijf leden dierzelfde vergadering) gebragt waren ¹⁾, en voorts alle geestelijke goederen, waaruit te voren de tractementen en pensioenen van leeraren of hoogleeraren der voormaals heerschende kerk betaald werden ²⁾, alsmede alle schulden en verbindtenissen, door de gewesten en de generaliteit vóór de invoering der constitutie aangegaan, werden *nationaal* verklaard en dientengevolge de verwisseling binnen

¹⁾ Zie de publicatie van de nationale vergadering van 7 Nov. 1796 en die van het uitvoerend bewind van 31 Maart 1798. Verg. verder *Dagverh. der Hand. van de Nat. Verg.*, deel I. no. 28, 29, 45, 59, 63 (zittingen van 6, 7 en 26 April, 11 en 13 Mei 1796) en deel III. no. 170, 177, 183, 187, 218 en 238 (zittingen van 29 Aug. 2, 9 en 14 Sept. 13 Oct. en 8 Nov. 1796).

²⁾ Bij decreet van 5 Aug. 1796 werden door de nat. vergadering alle voorregten der voormaals heerschende kerk afgeschaft. Zie verder de proclamatie der nat. verg. van 18 Aug. 1796, betreffende de afscheiding van kerk en staat, artt. 19 en v. der burg. en staatk. grondregels en artt. 1—4 der add. artt. van de staatsregeling van 1798. (APPELIUS), *De staatsomw. van 1795*, bl. 61 en v. G. w. VREDE, *Bijdragen tot de Gesch. der Omwenteling van 1795 tot 1798*, st. II. bl. 27 en v.

drie jaren van alle oude schuldbrieven in nicuwe nationale bevolen ¹⁾. Door het vertegenwoordigend ligchaam zou de aflossing der nationale schuld worden bepaald, en daartoe een afzonderlijk fonds opgericht, hetwelk onder een bijzonder bestuur zou gebragt worden ²⁾.

Zoo ter bestrijding der algemeene staatsbehoefden in het algemeen als in het bijzonder tot het betalen der jaarlijksche interessen en aflossingen, zou binnen één jaar na de eerste zitting van het vertegenwoordigend ligchaam aan hetzelfde door het uitvoerend bewind een stelsel van algemeene belastingen worden ingeleverd, hetwelk binnen twee jaren na de aanneming der constitutie moest worden ingevoerd en in het algemeen rusten op de navolgende, reeds grootendeels in het vorig ontwerp van 1797 vastgestelde grondslagen:

1. Belastingen op onroerende goederen zouden op een' geëvenredigden voet naar hunne betrekkelijke waarde worden geheven.

2. Bij die op bezittingen, inkomsten en bekende verteringen moest zorg worden gedragen, aan den eenen kant dat een ieder zich deugdelijk van zijn' pligt kweet, aan de andere zijde dat alle noodelooze openbaarmaking van iemands bezittingen en inkomsten werd voorgekomen.

3. Bij die op het consumtieve moest als beginsel gel-

¹⁾ Artt. 200—205, zie de *Publ. van het Uitv. Bewind*, van 25 Julij 1799 en die van 24 Junij 1800.

²⁾ Artt. 206—207.

den, dat hij die het meeste vermogen heeft en het meest daarvan verkiest te genieten, ook het meest in de lasten drage.

4. Op levensmiddelen van de eerste noodzakelijkheid noch op hoofden mogt eenige belasting gelegd worden.

5. Op het collateraal op de saldo's der boedels, alsmede op het klein zegel zou eene gelijkmatige belasting worden ingevoerd.

6. De administratie over de inkomende en uitgaande regten zou niet meer aan een bijzonder collegie worden opgedragen, maar behooren tot het agentschap van financiën ¹⁾.

Tot aan de invoering van dit algemeene stelsel — hetwelk, hoewel niet binnen den bepaalden tijd, werd ingeleverd en gearresteerd ²⁾, maar niet in werking kwam wegens de ommekeer van zaken in het jaar 1801 — zouden alle oude

¹⁾ Art. 210.

²⁾ Het werd den 30sten Julij 1799 door het uitvoerend bewind ingeleverd, den 12den Sept. 1800 door de eerste kamer aangenomen, doch den 1sten Nov. door de tweede kamer verworpen. Zie *Besl. der Eerste Kamer, Sept. 1800*, deel XXVI. st. 1, bl. 379 en v. en *Besl. der Tweede Kamer, Nov. 1800*, deel XXVIII. bl. 32 en v. Later, den 3den Maart 1801, werd het, eenigzins gewijzigd, door de eerste kamer aangenomen en den 25sten Maart door de tweede kamer bekrachtigd. Zie *Besl. der Eerste Kamer, Maart 1801*, deel XXXII. st. 1, bl. 115 en v. *Besl. der Tweede Kamer, Maart 1801*, deel XXXII. bl. 543. (APPELIUS), *De staatsomv. van 1795* bl. 155 en v.

belastingen op denzelfden voet blijven voortduren ¹⁾ en, om alle verwarring ten deze nithoofde van de nieuwe departementale verdeeling der republiek ²⁾ te voorkomen, werd in het begin van 1799 bepaald, dat, met betrekking tot de oude nog bestaande belastingen, de voormalige verdeeling der republiek, vorm en wetten zouden in stand blijven; in de wijze van heffing, toezigt en regtspleging over elk middel in het bijzonder geene verandering zou gemaakt worden en tot de administratie van 'slands financiën in de gewesten en de zorg voor de stipte volvoering der wetten, daartoe betrekkelijk, commissarissen zouden worden aangesteld, die ook de judicature over 'slands middelen zouden uitoefenen, voor zooverre die niet aan andere regters was opgedragen ³⁾.

De kennismeming van den staat van 'slands financiën, de vaststelling der jaarlijksche begrooting van staats-uitgaven, de invoering van belastingen zoo gewone als buitengewone, welke laatste echter slechts bij dringende omstandigheden en alsdan niet anders dan bij wijze van don gratuit of bij wijze van quotisatie over de betrekkelijke inkomsten en verteringen van alle burgers mogten ge-

---

¹⁾ Art. 211, verg. ook de *Publ. van het Uitvoerend Bewind*, van 10 Mei 1798.

²⁾ Artt. 3 en v. Zie de *Publ. van het Uitvoerend Bewind*, van 17 Nov. 1798.

³⁾ *Public. van het Uitvoerend Bewind*, van 18 Januarij 1799 en die van 16 Julij 1800.

heven worden, het maken van wetten omtrent den muntslag en het generale muntwezen, enz. — dat alles was opgedragen aan het vertegenwoordigend ligchaam, als uitsluitend met de wetgevende magt belast ¹⁾.

Het opperbestuur over de nationale geldmiddelen en al wat daarmede in betrekking staat werd niet, zooals in de vroegere ontwerpen vastgesteld was, aan een bijzonder collegie, maar aan het uitvoerend bewind toevertrouwd ²⁾, hetwelk ter uitvoering van zijne bevelen een' minister onder den titel van *agent van financiën* ³⁾ en *viij commissarissen der nationale tresorie* zou benoemen; deze laatste voornamelijk belast met den algemeenen ontvang der nationale inkomsten, in het bijzonder van die tot betaling der interessen en aflossingen der nationale schuld bestemd, met het betalen der ordonnantiën op hen door het uitvoerend bewind en de departementale administratiën afgegeven, met het alle drie maanden inleveren van een' algemeenen staat van ontvangsten en uitgaven der nationale schatkist aan de commissarissen van de nationale rekening enz. ⁴⁾.

De generaliteits-rekenkamer, die, niettegenstaande de groote veranderingen in het staatsbestuur in de eerste jaren der revolutie voorgevallen, tot nu toe voortdurend

¹⁾ Artt. 50, 208—209, 212—213, 218 en bijlage *Reglement*, letter D. artt. 1—5.

²⁾ Artt. 124—131 en 214—219.

³⁾ Artt. 92—96.

⁴⁾ Artt. 220—225.

was blijven bestaan, werd vervangen door *zeven commissarissen der nationale rekening* benevens een' secretaris, die door het vertegenwoordigend ligchaam zouden worden aangesteld en afgezet en aan hetzelfde alleen verantwoordelijk waren ¹⁾.

Omtrent de magt der gewestelijke besturen met betrekking tot het financiële valt niets meer te zeggen, na de groote nederlaag, door de federalisten op den 22sten Januarij geleden. De zelfstandigheid en onafhankelijkheid, welke het ontwerp van 1797 aan de departementale en gemeentebesturen verleende, werd bij de constitutie van 1798 geheel en al opgeheven; zij werden bloot administratieve lichamen, ondergeschikt en verantwoordelijk aan het uitvoerend bewind ²⁾, door hetwelk commissarissen zouden worden aangesteld, om toe te zien en te zorgen, dat de wetten in de departementen en in de gemeenten behoorlijk werden nagekomen ³⁾. Plaatselijke belastingen zouden echter door de gemeentebesturen kunnen worden

¹⁾ Artt. 226—230. CAPADOSE, bl. 62—66.

²⁾ Artt. 107 en 147—199. Den 30sten Maart 1799 zijn de besturen der acht departementen, waarin het grondgebied der republiek verdeeld werd, geïnstalleerd. Zie de *Publicatie van het Uitvoerend Bewind* van 17 Nov. 1798 en die van 5 April 1799.

³⁾ Artt. 97 en 155. Verg. ook DE MEESTER, *de Staten van Gelderland onder het licht der geschiedenis van 1795 tot heden*, in de *Ned. Jaarb. van Regtsgel. en Wetg. van de Hoogl. DEN TEX en VAN HALL*, 1850 (deel XII. bl. 20—100), bl. 61 en v.

ingevoerd, doch niet dan na goedvinden van gevolmagtigden uit de stemgerechtigden binnen de gemeenten en onder opvolgende goedkeuring van het vertegenwoordigend ligchaam ¹⁾).

Behoudens hetgeen vastgesteld zou worden in het wetboek van strafvordering, hetwelk uiterlijk binnen twee jaren na de aanneming der staatsregeling moest worden ingevoerd ²⁾, werd aan de departementale gregtshoven de kennisneming opgedragen van alle fraudes en contraventien in zake van gemeene middelen, als bijzonderlijk behorende tot die misdaden, waartegen de wet eene lijf- of onteerende straf bedreigt ³⁾.

In deze staatsregeling mogt niet dan na verloop van

---

¹⁾ Art. 194. Zie ook de *Instr. voor de Gemeentebesturen*, artt. 96 en v. in de *Publ. van het Uitvoerend Bewind*, van 9 Junij 1800 en in die van 6 Februarij 1801.

²⁾ Art. 28 der burg. en staatk. grondregels. De *Algemeene manier van procederen in civiele en crimineele zaken* werd in Mei 1799 ingediend en door het vertegenwoordigend ligchaam op 22 Augustus gearresteerd; doch zij kwam niet in werking; zie DE BOSCH KEMPER, *Wetb. van Strafv.*, deel I. bl. CXXXVI en v.

³⁾ Art. 283 verg. met 303. In het slot van het reeds boven aangeh. art. 64 der burg. en staatk. grondregels las men ook: „Hij die de belastingen opzettlijk ontduikt of verkort is eerloos.” In sommige wetgevingen van den tegenwoordigen tijd wordt fraude tegen belastingwetten gestraft met ontzetting van staatsburgerschapsregten, welke bepaling zeer wordt aangeprezen door DE BOSCH KEMPER, *Handl. tot de kennis van het Ned. Staatsr.* enz. bl. 59.

vijf jaren eenige verandering gemaakt worden ¹⁾; zij moest echter reeds in het jaar 1801 plaats maken voor eene nieuwe, door het uitvoerend bewind ontworpen en kort daarop door het volk aangenomen staatsregeling.

HOOFDSTUK III.

STAATSREGELING VAN 16 OCTOBER 1801.

De bepaling van art. 56, dat al de gewestelijke schulden en verbindtenissen *nationale* schulden en verbindtenissen zouden blijven, en dat de verwisseling van de oude schuldbrieven in nieuwe nationale zooveel mogelijk zou worden bespoedigd, bewijst wel, dat men in 1801 met de conversie der schulden nog niet ver gevorderd was; de oorzaken daarvan behoeven niet ver gezocht te worden; het beginsel van centralisatie toch, zoo plotseling tot wet verheven, moest in de toepassing met velerlei moeilijkheden te kampen hebben.

De in ieder der gewesten bestaande belastingen werden aan eene herziening onderworpen, doch overigens gehandhaafd, behoudens echter de magt van den wetgever, om ze bij het opleggen van soortgelijke algemeene af te schaffen

---

¹⁾ Artt. 304 en v.

of te veranderen ¹⁾. De wet zou voorts bepalen, welke van die belastingen zouden strekken tot goedmaking van de huishoudelijke behoeften der departementen, en welke ter bestrijding van de kosten van het nationaal bestuur; waren deze laatste daardoor nog niet gedekt, dan kon het wetgevend ligchaam, op voordragt van het staatsbewind, nieuwe algemeene belastingen invoeren ²⁾. Gelijke bevoegdheid binnen hun gebied, doch slechts onder zekere bepaalde voorwaarden, hadden de departementale- en gemeentebesturen, aan welke bij deze constitutie eene bijna onbeperkte magt omtrent huishoudelijke zaken en belangen werd gelaten ³⁾.

Het beheer der nationale goederen en domeinen, in ieder der departementen gelegen, alsmede de invordering en de verantwoording der nationale middelen, werd aan de departementale besturen of aan andere daartoe bijzonderlijk aangestelde administratiën ⁴⁾ toevertrouwd; alles

---

¹⁾ Art. 57.

²⁾ Artt. 40 en 58.

³⁾ Zie Artt. 57—58, 62—76, en de *Reglementen van 29 April 1802* voor de acht departementen. DE MEESTER, *de Staten van Gelderland* enz. bl. 64 en v. DE VRIES, *de Wetgevende Magt der Plaatselijke Besturen*, 1846 bl. 6 en v.

⁴⁾ In Friesland, Overijssel (met Drenthe), Zceland en Brabant aan de departementale besturen; in Holland aan het gedeputeerd bestuur; in Utrecht aan eene commissie van financiën (zijnde gedeputeerden uit het departementaal bestuur); in Gelderland aan drie kwartierlijke collegiën

onder toezigt van het staatsbewind, hetwelk met het operbestuur der nationale geldmiddelen, en met alles wat daarmede in verband staat, belast was, en daarin werd bijgestaan door een' *raad van financiën*, bestaande uit drie leden, benevens een' thesaurier-generaal en een' *zeeraad* van zeven leden, voornamelijk belast met de administratie en de judicature over alle zaken rakende den ophef der convoijen en licenten; beide collegiën werden door het staatsbewind aangesteld en waren aan hetzelfde alleen verantwoordelijk ¹⁾).

Alle fraudes en contraventiën in zaken van middelen te lande werden beregt, als van ouds, door schepenen-commissarissen, plaatselijke besturen of nedergeregten en verder doorgaans door de departementale besturen ²⁾).

---

van financiën; in Groningen aan een' raad der finanie. Zie de reglementen van 29 April 1802 voor Friesland artt. 36 en v.; Overijssel artt. 43 en v.; Zeeland artt. 54 en v.; Brahand artt. 38 en v.; Holland artt. 86 en v.; Utrecht artt. 17 en 47 en v.; Gelderland artt. 55 en v.; Groningen artt. 115 en v.

¹⁾ Artt. 29, 32—34, 40 en 44. Zie de Instr. voor den raad van financiën en den thesaurier-generaal van 17 Nov. 1801; het decreet van het wetgevend ligchaam van 22 Februarij 1802; de Instructie voor den zee-raad vervat in de public. van het staatsbewind van 2 April 1802; het reglement op de administratie der nationale domeinen, welke bevorens onder de beheering van de staten der respectieve gewesten hebben gestaan (zonder datum).

²⁾ Zie art. 88 en de *Publicatie van 4 Junij 1802*, welke die judicature opdroeg in Holland aan schepenen-commissarissen en aan het gedeputeerd

De commissarissen der nationale rekening moesten plaats maken voor eene *nationale rekenkamer*, welker leden, ten getale van negen, door het wetgevend ligchaam zouden benoemd worden ¹⁾; die rekenkamer is tot het jaar 1809 blijven bestaan.

Ten slotte kunnen wij niet onvermeld laten, hoewel niet onmiddellijk tot ons onderwerp behoorende, de oprigting van het *nationaal syndicaat*, bestaande uit drie leden en door het wetgevend ligchaam te benoemen. Het werd belast met het toezigt over alle zoo nationale als departementale collegiën en magistraten en moest zorgen voor de stipte handhaving der constitutie ²⁾.

Evensals de vorige, mogt ook deze constitutie van niet

---

bestuur; in Zeeland aan de stedelijke regtbanken en aan het departementaal bestuur; in Brabant aan de plaatselijke regtbanken en aan het departementaal gerechtshof; in Utrecht aan de stedelijke regtbanken en aan gedeputeerden uit het departementaal bestuur; in Gelderland aan de respectieve kwartierlijke collegiën van financiën; in Overijssel aan het departementaal bestuur of wel aan zoodanige commissie uit hetzelfde, als daartoe voor de zaken van het voormalig Overijssel en Drenthe zoude worden gekozen; in Friesland aan de nedergeregten en het departementaal bestuur; in Groningen aan de gedeputeerden uit het departementaal bestuur. Verg. DU TOUR VAN BELLINCHAVE, bl. 71 en v.

¹⁾ Art. 46. Instructie voor de rekenkamer van 16 Februarij 1802. Zie CAPADOSE, bl. 66 en v.

²⁾ Art. 99. Volgens art. 16 Instr. voor het nationaal syndicaat van 10 Februarij 1802 moest het zich naar de manier van procederen gedragen, bij het nationaal gerechtshof in crimineele zaken in gebruik zijnde.

langen duur zijn. In het jaar 1805 werd SCHIMMELPENNINCK, destijds onze gezant te Parijs, door NAPOLEON uitgenoodigd zich aan het hoofd van het bestuur te stellen en eene nieuwe staatsregeling voor de Bataafsche Republiek te be-ramen; de door hem ontworpen constitutie werd, na door den keizer te zijn goedgekeurd, eerst door het wetgevend ligchaam en vervolgens, met de voordragt van SCHIMMELPENNINCK als raadpensionaris, door het volk met groote meerderheid aangenomen ¹⁾.

HOOFDSTUK IV.

CONSTITUTIE VAN 1805.

Bij deze staatsregeling zien wij den raadpensionaris, die door de vergadering van hun hoog mogenden met volstreckte meerderheid van stemmen moest aangesteld worden, met de voorstellende (initiatief der wetten) benevens de uitvoerende magt belast en, als een onderdeel dier uitvoerende magt, met het opperbestuur der nationale geldmiddelen, waarover echter niet anders dan overeenkomstig de wet mogt worden beschikt ²⁾. In dat bestuur zou hij zich bedienen van een' door hem te benoemen *secretaris van staat* ³⁾,

¹⁾ SCHIMMELPENNINCK, *Rutger Jan Schimmelpenninck*, 1845, deel II. bl. 89—125.

²⁾ Artt. 43 en 56—60.

³⁾ Art. 48. Zie *Instructie voor den Secretaris van Staat voor financiën*, van 31 Mei 1805.

bijgestaan door een' *raad van financiën*, bestaande uit drie adviserende leden ¹⁾, door *drie raden voor de administratie der convoijen en licenten* ²⁾, en voorts, ter uitvoering der bevelen van het gouvernement en tot het verkrijgen van de noodige inlichtingen uit de departementen, door *departementale raden van financiën* ³⁾.

Met de instelling dezer laatste collegiën werd al wat betrekking had tot het financieel beheer in de provinciën, alsmede de judicature in zake van belastingen, aan de departementale besturen ontnomen, terwijl in de departementale onkosten, overeenkomstig de daarvan met overleg van het algemeen bestuur opgemaakte begrootingen, door de nationale kas zou worden voorzien ⁴⁾. Overigens bleef de magt der gewestelijke besturen nagenoeg dezelfde als die onder de vorige constitutie; belastingen mochten zij onder zekere bepaalde voorwaarden heffen, doch niet dan na op voordragt van den raadpensionaris verkregen autorisatie van hun hoog mogenden ⁵⁾, en deze laatste beperking was vooral noodzakelijk, wilde men de reeds zoolang

¹⁾ Art. 48. Zie *Instr. voor den Raad van financiën*, van 24 Mei 1805.

²⁾ *Instr.* voor de drie raden der convoijen en licenten toegevoegd aan het min. van financiën van 14 Mei 1805.

³⁾ *Generale Instr.* voor de raden van financiën in de respectieve departementen mitsgaders in het landschap Drenthe van 17 Junij 1805.

⁴⁾ Artt. 62 en 63. Zie het *Algemeen Reglement* voor de departementale besturen van 19 Julij 1805 artt. 11, 12, 14 en v. 40 en v.

⁵⁾ Artt. 64 en 65. Zie bovengen. *Reglement*, art. 47 en v.

gewenschte éénheid op het stuk van belastingen met vrucht zien ingevoerd.

Bij artikel 60 der constitutie namelijk was aan den raadpensionaris uitdrukkelijk opgedragen om alle departementale belastingen, welke voorloopig gehandhaafd werden, of op een' beteren voet te brengen, of door een algemeen systema van financiën te vervangen. De uitslag dier keuze kon niet twijfelachtig zijn bij hem, die reeds bij de aanvaarding zijner regering in de invoering van een algemeen belastingstelsel het voorname, zoo niet het eenige redmiddel had gezien tot herstel onzer deerlijk uitgeputte financiën 1). Den 20sten Junij 1805 leverde SCHIMMELPENNINCK een plan van algemeene belastingen, grootendeels het werk van den toenmaligen secretaris van staat voor financiën GOGEL, bij de vergadering van hun hoogmogenden in; deze het plan goedgekeurd hebbende, werd het nieuwe stelsel, daarin vervat, bij *staatsbesluit van 12 Julij 1805* gearresteerd, door verschillende wetten in het laatst van 1805 en in het begin van 1806 gevestigd, en ingevoerd bij *publicatie van 3 Januarij 1806* 2). Eindelijk

---

1) Zie de aanspraak van SCHIMMELPENNINCK, op 15 Mei 1805 gehouden te vinden bij SCHIMMELPENNINCK, deel II. bl. 129—137.

2) Zie de publicatie van 3 Januarij 1806, houdende bepalingen opzettelijk het met de publ. dezer finaal eesseren der verdere invordering van de daarin genoemde middelen te lande. Zie verder SCHIMMELPENNINCK, deel II. bl. 145 en v. ENGELS, *De Belastingen en de Geldmiddelen enz.* bl. 187 en v.

was dan de reeds bij de Unie van Utrecht voorgeschreven éénheid van lasten tot stand gekomen. Alle daarmede strijdige departementale belastingen vervielen; de plaatselijke bleven wel bestaan, maar verkregen eene gansch andere gedaante. De gemeentebesturen namelijk, aan welke de zorg voor al de huishoudelijke belangen der gemeenten was overgelaten, konden ook, ter voorziening in de plaatselijke behoeften, met overleg van gecommittcerden uit de stemgerechtigde burgers en na bekomen autorisatie van het departementaal bestuur, zekere belastingen invoceren, mits daardoor de nationale middelen niet werden benadeeld, in welk geval de invoering daarvan door den raadpensionaris kon worden tegengegaan ¹⁾; doch die plaatselijke belastingen mochten in den regel ²⁾ niet anders worden vastgesteld dan bij wijze van verhooging op 'slands middelen, zoodat zij inderdaad slechts als een gedeelte daarvan werden beschouwd, zonder aan eenige afzonderlijke regtspleging, boeten of straffen onderhevig te zijn of te kunnen worden gemaakt ³⁾.

¹⁾ Artt. 66—68. Zie Reglement houdende algemeene bepalingen voor de gemeente-besturen van 20 Dec. 1805 artt. 12—26.

²⁾ In plaatsen minder dan 2000 zielen bevattende en in andere, alwaar de uitgaven gering waren, konden plaatselijke belastingen bij voorkeur worden geheven door middel van een' jaarlijkschen personen aanslag over de in- of opgezetenen der gemeente, met inachtneming van hunne relatieve vermogens enz. Zie art. 18 Reglement van 20 Dec. 1805.

³⁾ Zie art. 25 Reglement van 20 Dec. 1805.

Volgens de *publicatie van 17 Januarij 1806* ¹⁾ behoorde de judicature in zake van middelen te lande ter eerste instantie òf bij *schepenen-commissarissen* (commissarissen ter judicature) òf bij de *departementale raden van financiën* ²⁾, en in het hoogste ressort bij den *raad van judicature over*

---

¹⁾ Vóór de publicatie van 17 Januarij 1806 werden de fraudes en contraventien in zake van middelen te lande ter eerste instantie beregt door schepenen-commissarissen, plaatselijke besturen of nedergeregten, in appèl door de departementale raden van financiën en in het hoogste ressort door den raad van judicature over de middelen te water en te lande. Zie de publ. van 4 Junij 1802, het Algemeen Reglement voor de dep. best. van 19 Julij 1805 en de Instr. voor den raad van judicature over de middelen te water en te lande van 12 Julij 1805, art. 20 no. 6.

²⁾ In Holland, Zeeland, Gelderland en Brabant door commissarissen ter judicature der middelen te lande, die door den raadpensionaris jaarlijks benoemd werden uit de plaatselijke regtbanken (was de eisch lijfstraf, confinement of bannissement, dan moest het gansche collegie van de zaak kennis nemen); in de overige gewesten door de departementale raden van financiën. Uitgezonderd sommige gevallen, kon men zich van de commissarissen ter judicature beroepen op de raden van financiën en van deze op den raad van judicature over de middelen te water en te lande, die in het laatste ressort oordeelde. Zie artt. 31—34, 36, 38 en 39 van de publicatie van 17 Januarij 1806, houdende Generale Ordonnantie op de invordering der middelen te lande en een Reglement op de manier van procederen bij die invordering. Verg. ook de *Notificatie van den Secretaris van Staat voor financiën*, bepalende de grensscheidingen tusschen de onderscheidene departementen en het landschap Drenthe, voor zooveel de administratie der- en de judicature over de nationale middelen betreft, van 20 Maart 1806.

de middelen te water en te lande. Deze raad van judicature, bestaande uit zes leden (zijnde de drie raden van financiën en die voor de administratie der convoijen en licenten aan het ministerie van financiën toegevoegd) verving daarenboven den zeeraad als regter en moest dus kennis nemen van alle zaken rakende den ophief der middelen te water, van alle buiten en prijzen enz. Van zijne vonnissen in het eerste ressort gewezen werd appèl toegelaten bij het *hoog nationaal gerechtshof* ¹⁾.

¹⁾ Zie de Instructie voor den raad van judicature over de middelen te water en te lande van 12 Julij 1805, artt. 1, 2, 20 en 36, en de publ. van 24 Februarij 1806, houdende dat de manier van procederen in crimineele zaken, de middelen te lande concernerende, wordt geëxtendeerd tot alle zoodanige crimineele zaken, als bij publ. van 12 Julij 1805 aan de cognitie van den raad van judicature over de middelen te water en te lande zijn gedemandeerd.

Het bovengemeld *Reglement op de manier van procederen*, vervat in de publ. van 17 Januarij 1806, heeft bij ons tot het jaar 1820 kracht van wet gehad, de jaren der inlijving in het Fransche keizerrijk niet medegerekend. Bij art. 11 nl. van het *Besluit van 4 Januarij* 1814 (Stb. no. 4) — waarbij de judicature over alle zaken betreffende de convoijen en licenten en andere bij *Besl. van 23 December* 1813 (Stb. no. 16) weder ingevoerde of later in te voeren belastingen werd opgedragen aan de *Collegiën van Commissarissen-Generaal en Raden* in de departementen (bij *Besl. van 6 Sept.* 1814 vervangen door *Gedeputeerde Staten*) en aan het *Hoog Gerechtshof voor de Financiën en Zeezaken* — werd bepaald, dat die collegiën zich voorloopig zouden gedragen naar het genoemde Reglement van 17 Jan. 1806. Doch bij *Wet van 24 Dec.* 1819 (Stb. no. 59) werd het hoog-gerechtshof voor financiën en zeezaken opgeheven en gingen met 1 Jan. 1820 alle zaken, welke te voren door genoemd hof en gedeputeerde staten

De door de vorige staatsregeling ingestelde *rekenkamer* werd behouden; slechts in het aantal en in de wijze van benoeming harer leden kwam eenige wijziging ¹⁾.

De voor ons in menig opzigt weldadige regering van SCHIMMELLENNINCK duurde niet langer dan één jaar; op den 5den Junij 1806 aanvaardde LODEWIJK NAPOLEON de koninklijke waardigheid over Holland, „overeenkomstig met den wensch van het land, met de constitutionele wetten en het tractaat van den 24sten Mei tusschen keizer NAPOLEON en de Bataafsche republiek gesloten” ²⁾.

HOOFDSTUK V.

KONINGRIJK HOLLAND.

Alle ambtenaren en geconstitueerde autoriteiten bleven bestaan; ook de constitutie van 1805 werd behouden, doch reeds op den 7den Augustus door eene nieuwe, met

---

beregt werden, tot den gewonen regter over; hetzelfde beginsel was reeds vroeger gehuldigd in de *Wet van 12 Mei 1819* (Stb. no. 20) op den ophef van de in- en uitgaande regten en accijzen, art. 342, en in die van 21 Mei 1819 (Stb. no. 34) op het regt van patent, art. 40. Zie VAN DE POLL, *Verz. van Vaderl. Wetten en Besl.* enz. bl. 299 en v.; DE BOSCH KEMPER, *Wetb. van Strafv.*, deel III. bl. 42 en v.

¹⁾ Art. 61.

²⁾ Zie de publ. van 5 Junij 1806, houdende het tractaat, waarbij de kroon van Holland aan LODEWIJK NAPOLEON wordt gecedeerd en bevattende wijders de constitutionele wetten, in de *Verz. van Wetten van Z. M. den Koning van Holland* enz. 1809, deel I. bl. 1 en v.

eene daarbij behoorende wet, betrekkelijk onderscheidene algemeene bepalingen, vervangen ¹⁾).

Dezelfde magt, welke met betrekking tot ons onderwerp aan den raadpensionaris toekwam, werd ook aan den koning, als hoofd van het uitvoerend gezag, opgedragen ²⁾, en bij delegatie aan drie door hem te benoemen ministers, te weten aan een' minister van financiën ³⁾, een' directeur-generaal van de publieke schatkist en een' directeur-generaal van de publieke schuld ⁴⁾.

De *minister van financiën* had het algemeen toezigt en beheer over alle geldmiddelen van den staat; moest, met overleg van den directeur-generaal (later minister) van justitie en politie, waken voor de naauwkeurige en spoedige vervolging der fraudes en contraventiën in zake van belastingen; jaarlijks aan den koning verslag doen van de verzigtingen van zijn ministerie en van den toestand der schatkist enz. In zijne veelvuldige werkzaamheden werd

¹⁾ Zie bovengen. publ. van 5 Junij 1806, art. 1—3; constit. wetten, afd. I. art. 1.

²⁾ Constit. wetten, afd. III. art. 1; Const. van 7 Aug. 1806, artt. 26, 41—44 en 50.

³⁾ Const. wetten, afd. III. art. 5; Const. van 7 Aug. 1806, art. 28. Bij decreet van 5 Junij 1806 werd ISAAC JAN ALEXANDER GOGEL tot minister van financiën benoemd.

⁴⁾ Wanneer deze twee laatste betrekkingen zijn ingesteld, is ons niet gebleken. In het *Alph. Reg. op de Decreten van Z. M. den Kon. van Holland*, stuk II. bl. 227, vindt men een decreet van 14 April 1807 aangehaald, waarbij VOUTE tot directeur-generaal van de publieke schatkist werd benoemd.

hij bijgestaan door een' *secretaris-generaal*, alsmede door een' *raad van financiën*, die tevens *raad van judicature over de middelen te water en te lande* was, en uit zes leden bestond, waarvan drie uitsluitend in het vak van convoijen en licenten, de drie overige in de generale administratie en bovendien als commissarissen reviseurs in cas van doleantie over loquaturs en roijementen van de nationale rekenkamer zouden fungeren ¹⁾.

De *directeur-generaal der publieke schatkist* regelde de betaling van alle schulden van staat, zorgde dat alle achterstallen behoorlijk werden geïnd, dat aan de verbindtenissen, voor de publieke dienst aangegaan, met naauwgezetheid werd voldaan enz. Met het jaar 1808 werd een gedeelte zijner werkzaamheden overgedragen aan eene bijzondere *commissie van liquidatie tot betaling van den achterstand* ²⁾.

De *directeur-generaal van de publieke schuld* was belast

¹⁾ Zie *Decreet van 25 Junij 1806*, houdende de verdeling der fondsen voor ieder ministerie benoodigd, art. 1 (*Verz. van Wetten* enz. I. 157); *Decreet van 4 Julij 1806*, houdende Instr. voor den dir.-gen. van just. en pol., art. 8 (id. I. bl. 75); *Decreet van 17 Julij 1806*, houdende daargestelling van een raad van financiën, (id. I. bl. 90—91). Zie verder *De Monarchale regering van het Kon. Holland*, bl. 227 en v.

²⁾ Zie *Decreet van 27 October 1807*, houdende afscheiding van de dienst over den jare 1807 en 1808, alsmede benoeming der commissie van liquidatie. *Decreet van 4 December 1807*, houdende instructie dier commissie enz., te vinden in de *Verz. van Wetten* enz., deel IV, bl. 4 en v. 16 en v. Zie verder *De Monarchale regering* enz., bl. 254 en v.

met de stipte handhaving van artikel 9 der constitutie ¹⁾, en moest dus waken voor de regten, zoo van den staat als van zijne schuldeischers ²⁾; ter aflossing der nationale schuld strekte een bijzonder fonds, de *amortificatie-kas*, welke door zes commissarissen, door mindere beambten bijgestaan, werd bestuurd ³⁾.

Was vereenvoudiging in alle takken van bestuur het kenmerk geweest van SCHIMMELPENNINCK's regering, wij zien het tegenovergestelde onder die van LODEWIK NAPOLEON; de eenheid echter in het financieel beheer bleef bestaan, en werd aanmerkelijk bevorderd door de nieuwe organisatie der gemeente- en departementale besturen.

Aan deze laatste, bestaande uit een' landdrost, door kwartierdrosten in de kwartieren bijgestaan, en verder uit een bepaald getal assessoren met een' secretaris-generaal, werd bijkans alle wetgevende magt ontnomen; zij werden uitvoerende lichamen ⁴⁾, mogten geene belastingen in-

1) Art. 9. „De publieke schuld van den staat wordt bij dezen gewaarborgd.”

2) *De Mon. regering*, bl. 256. Zie besluit van 27 Januarij 1809, houdende wet tot daarstelling van een grootboek der nationale schuld, en verder de verordeningen, aangehaald bij LUTTENBERG, *Reg. der wetten en besl.* enz., bl. 124 en v.

3) *De Mon. regering*, bl. 341 en v. Zie missive van Z. M. aan het wetgevend ligchaam in dato 28 Maart 1807, houdende daarstelling van de commissie tot het amortificatie-fonds, in de *Verz. van Wetten* enz., deel IV. bl. 20.

4) Const. van 7 Aug. 1806, art. 62 verg. met 63.

voeren, dan ingevolge de wet en na bekomen autorisatie van den koning ¹⁾, hadden het toezigt op - en de administratie van de gewestelijke geldmiddelen, moesten besluiten op alle verzoeken tot octrooijen, en *provisioneer* — doch hierin is later geene verandering gekomen ²⁾ — de judicature over de middelen te lande uitoefenen, terwijl van de door hen gewezen vonnissen, op denzelfden voet als vroeger van die der departementale raden van financiën, appèl werd toegelaten bij bovengenoemden raad van judicature over de middelen te water en te lande ³⁾. De

1) Wet van 7 Aug. 1806, betrekkelijk tot onderscheidene algemeene bepalingen, art. 7.

2) Wel werd bij het wetboek op de regterlijke instellingen en regtspleging in het kon. Holland, gearresteerd bij *Besluit van den 14den van Hoowaand* 1809, de judicature over de middelen te lande opgedragen aan den gewonen regter, te weten aan de *Vierscharen* (zie artt. 43, 364, 365, 377 en 426), de *Geregtshoven van Appèl* (zie artt. 219, 231, 288 en 289) en aan het *Hoog Geregtshof* (zie artt. 132, 133, 139, 140, 186 en 187), van welks vonnissen geene *revisie* werd toegelaten (zie artt. 917, 918 en 1187), — maar dat wetb. kwam niet in werking. Verg. verder artt. 12, 13, 15, 16, 19, 22, 23, 25 en 29 van het *Besluit van den 21sten van Loowaand* 1810. De judicature over de middelen te water verbleef bij den raad van judicature en in appèl bij het hoog geregtshof (zie art. 133 van bovengenoemd wetb.).

3) Zie *Publ. van 13 April* 1807, bepalende de inrigting van het bestuur in de departementen, mitsgaders de wijze waarop zullen behandeld worden alle judicieele zaken, concernerende de oude middelen en belastingen (te vinden in de *Verz. van enz.* deel II. bl. 123 en v., IV. bl. 273 en v.), artt. 5.

landdrost, wiens magt in het jaar 1809 nog merkelyk werd uitgebreid, daar toen de al of niet benoeming van assessoren aan het goedvinden des konings werd overgelaten ¹⁾, stond onmiddellyk onder de bevelen van den minister van justitie en politie en van binnenlandsche zaken, had nage- noeg het gansche uitvoerend gezag in handen, moest zorg dragen dat alle belastingen en inkomsten behoorlyk en ten meesten voordeele van het rijk werden ingevorderd, dat alle fraudes en contraventiën deswege werden geweerd en eindelijk jaarlyks bij de ministers van justitie en politie, van binnenlandsche zaken en van financiën een' staat in- leveren van de departementale behoeften voor het volgend jaar, welke staat als een deel der staatsbegrooting werd beschouwd ²⁾.

Aan den landdrost was ook opgedragen het toezigt, dat

---

en v., 20 en v., 23 en v. *Reglement van 29 April 1807*, op het be- stuur in de departementen (*Verz. enz. deel II. bl. 132 en v.*), art. 38. *Wet van 20 Grasmaand 1809*, op de verdeeling van het rijk en het be- stuur in de departementen en gemeenten (*Verz. VII. bl. 95 en v.*).

¹⁾ Zie artt. 4 en 7 van de *Wet van 20 Grasmaand 1809*. De bij art. 4 ingestelde *Departementale Raad* had geen deel in zaken van administra- tie en werd alleen bijeengeroepen, wanneer de koning zulks noodig oor- deelde.

²⁾ Zie *Wet van 13 April 1807*, artt. 10 en v. *Regl. van 29 April 1807*, artt. 7 en v., 22 en v., 26 en v., 38 en v. Verg. verder *De Mon. regering*, bl. 353 en v.; DE VRIES, *de Prov. Verordeningen van Noord- Holland* enz. 1852 bl. 13 en v.; DU TOUR VAN BELLINGHAVE, bl. 76 en v.

er geene plaatselijke belastingen werden geheven, dan na bekomen autorisatie van het gouvernement. De gemeentebesturen namelijk, welke (in de gemeenten van de eerste klasse) uit burgemeester en vier wethouders bestonden, hadden het beheer der plaatselijke geldmiddelen en het oppertoezicht over de comptabiliteit in de gemeenten ¹⁾. Met de vroedschappen moesten zij jaarlijks de rekeningen opnemen, de begrootingen van de plaatselijke behoeften opmaken en, waren er tot bestrijding daarvan gelden benodigd, daartoe ontwerpen van belastingwetten vaststellen; welke ontwerpen, even als gemelde rekeningen en begrootingen, door tusschenkomst van den kwartierdorst, die met het oppertoezicht over het bestuur van al de gemeenten, in zijn kwartier gelegen, belast was, werden toegezonden aan den landdrost, en door dezen weder aan den minister van binnenlandsche zaken, die ze eindelijk met zijne consideratiën bij den koning inleverde ²⁾.

In de plaats van de nationale rekenkamer kwam in het

¹⁾ *Const. van 7 Aug. 1806*, art. 63 en 64. *Wet van 7 Aug. 1806*, betrekkelijk tot onderscheidene alg. bep. art. 7. *Wet van 13 April 1807*, artt. 35 en 40 (*Verz. van Wetten* II. bl. 157). *Reglement van 23 Oct. 1807*, op het bestuur der gemeenten van de 1ste klasse, art. 1, 3 en 30 (*Verz.* II. bl. 163). *Wet van 20 Grasmaand 1809*, art. 14 (*Verz.* VII. bl. 95 en v.).

²⁾ *Wet van 13 April 1807*, art. 43 en v. *Regl. van 29 April 1807*, artt. 33 en v., 68 en v. (*Verz.* II. bl. 142). *Regl. van 23 Oct. 1807*, artt. 31 en v. Zie verder *Mon. Regering*, bl. 373 en v.

jaar 1809 een *hof van rekeningen*, bestaande uit een' eersten president en twaalf leden met een' secretaris-generaal en een' procureur des konings; de twee laatste benevens de eerste president werden door den koning, de overige leden door het wetgevend ligchaam benoemd ¹⁾.

De werkzaamheden van dit collegie waren verdeeld onder zes kamers: de algemeene kamer, die der loopende zaken, der publieke schuld, der ontvangsten, der achterstallige comptabiliteit en eindelijk die van koloniën; eens in het jaar moesten al deze kamers zich vereenigen om een verslag van hare werkzaamheden op te maken, hetwelk den koning moest worden aangeboden ²⁾.

---

1) Voor de eerste maal ook door den koning.

2) Zie *Kon. Besl. van 26 Lentemaand 1809*, houdende daarstelling van een hof van rekeningen en *dat van 19 Oogstmaand 1809*, houdende finale organisatie van het hof van rekeningen (*Verz. van Wetten* enz. deel VII. bl. 33 en v.). Zie verder CAPADOSE, bl. 75 en v.

STELLINGEN.

I.

Non facio cum Cl. BÜCHELIO dicenti, rem oppignoratam debitorem esse, nec cum Cl. HUSCHKIO, quemlibet possessorem pignoris debitorem haberi.

II.

In Lege 30 D. de pact. dotal. ex Basilicis legendum videtur „Marullus nata filia diverterat, pacto cum uxore interposito, ne ab ea peteret.”

III.

De laatste woorden van art. 125 Burg. Wetb. lezen aldus: „zal het geding ter zake dier stuiting kunnen worden voortgezet, en het huwelijk kunnen worden nietig verklaard.....”

IV.

De vader, ofschoon jonger dan 19 jaren, kan bij de huwelijks-acte zijne natuurlijke kinderen erkennen.

V.

Het regt van opstal maakt geene uitzondering op art. 626, 1ste lid, Burg. Wetb.

VI.

In het geval van art. 1397, 2de lid, Burg. Wetb., kan de schuldenaar zich op de verjaring, die jegens zijn' oorspronkelijken schuldeischer zou zijn verkregen, beroepen tegen hem, die de betaling gedaan heeft.

VII.

Hij, wiens actie tot vindicatie eener zaak is afgewezen, kan later het vruchtgebruik van dezelfde zaak eischen, zonder dat hij eene exceptio rei judicatae te vreezen heeft.

VIII.

De trekker kan, in het geval van art. 114 Wetb. van Kooph., van hem, die acceptatie beloofd heeft, de voorgeschoten som eischen, al is hij, voor wiens rekening getrokken is, in staat om te kunnen betalen.

IX.

Hij, die te goeder trouw en zonder grove nalatigheid een' wisselbrief op den vervalldag betaalt, zonder dat er verzet tegen zij gedaan, is deugdelijk gekweten.

X.

De meening van JOLLY (*Archiv für Wechselrecht*, IV.

38): „de wisselverbindtenis is als belofte aan een regts-
subject in abstracto en het endossement als eene aan-
wijzing van dat regtssubject te beschouwen”, is althans,
wat ons regt betreft, niet aan te nemen.

XI.

Ook bij ons geldt de regel: „l'interlocutoire ne lie
pas le juge.”

XII.

Art. 3 van het op 23 Aug. 1817 met Hannover
gesloten uitleverings-tractaat (Stb. 1844, no. 38) heeft
nooit verbindende kracht gehad.

XIII.

Volkenregtelijk is de Nederlandsche regering niet
verplicht, in de Staten-Generaal de verdediging op zich
te nemen van eene door eene vroegere regering inge-
diende wetsvoordragt tot bekrachtiging van een met
eene vreemde mogendheid gesloten tractaat.

XIV.

De Wet van 10 Junij 1840 (Stb. no. 26), waarbij het verleenen van brieven van rehabilitatie aan den Hoogen Raad werd opgedragen, behoudens goedkeuring van den Koning, was in strijd met art. 66 der Grondwet.

XV.

Het Nederlandsch staatsburgerschap gaat door het aannemen van vreemden adel niet verloren.

XVI.

Met regt is de bepaling van art. 555 C. de Comm. niet uitdrukkelijk overgenomen in de Wet van 10 Mei 1837 (Stb. no. 21).

XVII.

Het feit van valsch spelen is niet bij den C. P. voorzien, en kan zelfs niet onder de termen van art. 405 vallen.

XVIII.

De bepalingen van artt. 447—451 Wetb. van Strafv. zijn naar regtsbeginselen niet te verdedigen.

XIX.

Uitgebreide en regelmatige armenzorg in den vorm van werkverschaffing is af te keuren.

XX.

De theorie der grondrente van DAVID RICARDO schijnt ons onjuist toe.

XXI.

Te regt zeide MONTESQUIEU (*Esprit des Loix*, livr. XIII. ch. 1): „Ce n'est point à ce que le peuple peut donner qu'il faut mesurer les revenus publics, mais à ce qu'il doit donner; et si on les mesure à ce qu'il peut donner, il faut que ce soit du moins à ce qu'il peut toujours donner.”